Magyar Odisszeuszok

Kabdebó Tamás

MAGYAR ODISSZEUSZOK

KABDEBÓ TAMÁS

MAGYAR ODISSZEUSZOK

Fedőlapterv: David J. D. Johnson

RÓMA — 1974

MAGYAR ODISSZEUSZOK

írta:

Kabdebó Tamás

ÚTMUTATÓ

Ezt a történetfüzért, mely MAGYAR ODISSZEUSZSZOK címmel igyekszik az olvasó elé, egy külső és egy belső földrajz kapcsolja a valósághoz.

A kölső földrajz hősei, az esetenkénti *ulisszeszek*, valóságos figurák; az Azori Szigetektől Ausztráliáig, Canádától Braziliáig, különböző országokban, szigeteken, vagy éppenséggel ezek között hajózva élnek. A belső földrajz egyetlen protagonistája, aki saját lelkének tájait járja be csak félig *odisszeusz*, félig *simplicissimus* — de egészen magyar. Ez köti őt, a szerzőt, ki hol tanu, hol alany, hol mindakettő, a történetek főbb szereplőihez.

A nevek átírásában szándékosan variálódik az ortográfia.

A kötet múzsái, valahol a tudatban, szorosabb barátságot kötöttek Kosztolányi alterégójával, Esti Kornéllal, és az odisszeiák több régi és új szerzőjével, elsősorban a néhai Institoris Zsigmonddal.

Az írások sorrendje a belső felfedezés logikáját követi, a képzelettől a valóságig.

A Halak Havában,
Anno Domini
1973.

I. ZS. EMLÉKÉNEK AJÁNLOM

1.

CALYPSO

Hermes, földi nevén H. Lajos, föltaláló és isteni szikra a Három Nővér fölött repült kiterjesztett szárnyakkal. Szeme a nővérek domborulatait fürkészte. A fölső levegőrétegből hirtelen huppant alá Piarco légterébe, azután lecsapott a tengerre, szárnyai súrolták a hullámok tarajáit, árnyékától, robajától riadtan menekültek a halak a sekélyes öblökből az óceán mélységeibe. Igy lovagolt Poseidon tajtékjai fölött H. Lajos a Brit Nyugatindiai Társaság repülőgépén, zsebében ZEUS (Zenbuddhist Enterprises for the Use of Science) ezerdolláros csekkjével, míg el nem érte a távoli szigetet, ahol a tenger kékjét maga mögé tudva partraszállt, s addig sétált, taxizott, míg a nimfa barlangjához ért. A sárga taxi gazdája jól ismerte az utat.

A szépfürtű hajadont otthon találta. Az udvaron hatalmas tűz lobogott és az égő cédrus és borókafenyő illata a hegyvonulat lábánál betöltötte a sziget térségeit. Belülről csodálatos éneklés hallatszott. Calypso énekelt fonás közben. A haját fonta és — gramafonlemez kisérettel — ezt a calypsot énekelte:

« Láttad-e a kakast már?
Negyven sexy tyúk kergette... »

Az udvart — a hegyláb sövénnyel elkerített részét — rezgőnyárfából, illatos ciprusokból és égerfából képződött lugas kötötte össze a barlang bejáratával, mely fölött fo-

lyondárok, szőlő- tök szeder- és borostyán-indák nyujtottak természetes hajlékot mindennemű szárnyasoknak. A vérvörös ibiszek a fehér baglyokkal a baromfiak a héjával éltek hidegháborús tőszomszédságban, a vizet kedvelők egy négy ágra bomló csermelyben feredőztek, a szárazföldiek a lágy mezők és az apró konyhakert irisz és petrezselyembokrainak a tövében kapargáltak. Olyan volt ez a hely ahol minden halhatatlan vendégnek meg kellett állnia, hogy szemét csodálattal, szivét örömmel töltse meg.

A Hírnök álldogált egy darabig, amíg szeme sarka is betelt a szépséggel, aztán belépett a barlangba. (A taxisofőr zsebembe dugta kártyáját és elódalgott.)

Az egykori emeletes piros londoni autóbusz, melyet Calypso átfestetett magának mohaszinűre, megszólalásig hasonlított az Ogygia-i barlanghoz. Kerekek helyett hasábfákon állott, a felhőszakadások következtében lezúduló víztömegek ellen lábakra építkezéssel védekeztek a szigetlakók, a vezetőfülkében volt a konyha, az emeleten a studió. Jómagam, mint görög sorsdrámák reneszánsz utódaiban az egyszemélyes kórus, ott álltam H. mögött, a számat is eltátva a gyönyörűségtől.

Mindenek előtt Calypso egzotikus szépsége nyűgözött le bennünket, az achái félistennőnek ez a barna sejtelme, kínai nagyanyák, néger nagyapák, fehér és indus szülők e káprázatos keveréke. Ha stewardess lett volna a Karib járaton, bizonyára ő nyerte volna a szépségversenyt de csak model volt és megelégedett. H. Lajos a barátja után kérdezősködött.

« Furulyázik », mondta a nimfa, és csuklójára csavarta dús ébenfürtjeit. « Amikor nem fest mindig furulyázik, ül a parton és nézi a tengert. Mintha át lehetne látni Európába. »

Nehéz eldönteni hogyan *jönnek létre* a találkozások végeredményben. ZEUS szerepének tisztázásához tudnunk

kell, hogy Londonban évente megrendezik az emberi erővel hajtott légijárművek versenyét. H. Lajos nyerte a Zenbuddhisták tiszteletdíját, egy bicikli és egy vitorlás-hajó keresztezésével, mely a hapmsteadi lankán szárnyra kelt, mígnem belegabalyodott egy eltévedt sirály. Töprengett ugyan, a pályabért a gobi sivatag öntözőrendszerének kicsinyített mására, vagy az elektromos fésű tökéletesítésére költse, de barátja levele döntött: helyette is a trinidádi út mellet. Én úgy intéztem a dolgaimat, hogy a TELEX könytárak-közötti alkalmazásának ürügyével járjam be a szigeteket, vagy ahogy itt mondják: « ugráljak, mint a szöcske, szigetről-szigetre. » Antiguában veregettük egymás hátát a repülőtéren H. Lajossal.

« Aggódom Láz Alfréd miatt », kezdte a széllel-bélelt föltaláló az ügyek közepén, mint mindég. Aggódott, mert a párkák úgy szőtték a festő sorsának szőnyegét, hogy a tizennegyedikre — tizenhárom sikertelen kérvény után — Ford ösztöndíjat kapott Amerikából és útlevelet Budapestről. Az útlevél még érvényes volt, de az ösztöndíj rég lejárt — Alfréd megragadt a trópusokon? És ateista létére éppen azon a szigeten amit a spanyolok a Szentháromságról neveztek el? Calypso elmagyarázta: a Háromság nem szent; három nővérre utal, azaz három idomdús hegyet céloz a név. Ami a festőt illeti, *well*, honvágya húzná, de — szóval Calypso ösztönösen ismerte ar Odysszeiát. A festő előtt időnként egyedül lakott a nimfa az autóbuszban, a legfiatalabb nővér hegylábainál. Láz átfestette a téglavörös buszt, tetejére pávát pingált, köréje kakasokat, két papagályt, belsejébe fehér baglyot. Az udvaron három fémhordó állt, azokra is kakasokat festett, csendőrtoll volt az egyik, picasszósan billegette magát a másik, a harmadik kopasznyakú volt és éppen kukorékolt. Hangjegyek ömlöttek a szájából, ez stilszerűen hatott, mert a hordók a STEELBAND tulajdonát képezték.

Calypso a lugas fájára kétszer két hurkot vetett nekünk, hogy felakasszuk — a függőágyunkat, s amikor már ringtunk, rumbólét tálalt, melybe mangót a fáról szedett és szeletelt. A délután későbe hajlott, a gyümölcsfákat ellepték a hűvös lehelletétől felélénkülő rigók és egy meggondolatlan kókuszdió estében csak centikkel kerülte el a feltaláló hírnök orrát. Engem megbabonázott a lány telt, ringó szépsége, nem vett erőt rajtam a rum.

« Kukurikú », harsant a kertben, nem úgy hogy cock-a-doodle-do, hanem amúgy jó magyar kakasosan, a hangforrás megjelent, furulyával a zsebben, szalmakalapját cáléra csapva piros üstökén. Láz Alfrédékat otthon Lázár nak hívták a faluban — mesélte még az este — az Akadémián fűrészelte le egy tanárja az utolsó szótagot, mert úgy vélte: a láz, a forróság, pirosság, hevület képzete jobban illik tanítványa egyéniségéhez. Alfrédnak mindig is Alfréd volt, jóapja a kincses kalendáriumban Alfréd királyról olvasott abban az évben amikor őt keresztelték. H. Lajossal együtt voltak Népi Kollégisták. H. ónnal, tollal, puha ceruzával, grafit porral, satírozással kés hegyével rajzolt ki mindent amit akart, vörös barátja az élénk szinekbe volt szerelmes, a cinóbervörösbe, a zománckékbe, a citromsárgába, s évekig csak plakátokat tervezett mielőtt Munkácsy díjas lett. Lajos Londonban csövezett kitünő kurucfiguráival, református paplakok, kulturklubbok, értő barátok falait díszítik ezek. Egy ideig a Naum Gabo iskola mellékvágányain volt veszteglő mozdony, azután külön utakat választott: asztrofizikai látomásokat rajzolt, majd (a grafikával végkép felhagyva,) az ahhoz szükséges műszereket kezdte tervezni. A vörös festő nem hagyott fel a plakátokkal akkor sem, amikor már *győzelmi zászló*-nak kezdték becézni, de idejének jobbik felét a szárnyasok között töltötte. Egy Amerikából haza-haza kooprodukáló honfitárs egész baromfiudvart vett meg tőle dollárért.

H. Lajos kinyitotta a szemét és kilendült a függőágyból: « Vörös kutya, vörös ló, vörös ember egy se jól » Összeölelkeztek. Fejük felett rikácsoltak a napszálltán hegymögé vonuló papagályok.

Négyesben felkapaszkodtunk a hegy derekáig. Egy pihenőn legyezőpálmák hóna alatt düledező pajta kuksolt. A kakasviadalt tiltja a törvény. A tisztességes baromfiak már a kakasüllőn szunyókálnak mihelyt az árnyak nyujtózkodni kezdenek. Ezek az ember bujtogatta, zsilettpenge sarkantyús tunapunai kakasok, melyeket ing alatt, szatyorban csempésznek föl gazdáik a hegyderékba, ilyenkor ébredeznek igazán. Az üvöltés tompított, a marokban izzadt dollárok cserélnek gazdát. H. Lajos a piros kakasra tett ötvenet. Két perc alatt megtiporta, ráhágott, és átvágta a nyakát a fekete. Láz kényszeredetten nevetett, pecsenyére sült karjáról a hámló bőrt tépegette.

A tanu tünjön el a balfenéken. Telexet tanulmányoztam másnap. A már megszokott sárga taxi száguldozott velem keresztbe-kasul a szép szigeten. *Port of Spain* főterén ismét csillog minden, a helybéli narancsok, az importált, ingujjon gondosan suvickolt almák, a négerek bőre, foga, szemefehérje, az indusok pomázlis haja, és az újrafestett épületek, melyek közül mindössze egy viseli még testén a FEKETE HATALOM zavargások égési sebeit. A Frederick Street-en, mely a Tornabuoni vagy a Váci utca helyi megfelelője, Calypso lélekzetelállító fenekébe ütköztem egy ruhásbolt kirakata előtt. Ő a ruhákat, egy kis csoport golliwog frizurás ifjú őt bámulta; H. Lajos és Láz a parkoló Buickot mely torlódást okozott a keskeny utcán. A kocsi tetejére további kakasos hordókat kötöztek spiráldróthajú ifjak, hatan a hátsó ülésre gyömöszölték be magukat, H. Lajos, Láz, Calypso meg én előre kerültünk — engem is magukkal sodortak. Nem hívta senki, de a taxisofőr követett.

Kint Tunapunában szines villanykörték égtek a moha-

szinű barlang-buszon, a lugas égerfáin és ciprusain, az utat a barlang bejáratáig lampionsor mutatta. Calypso barátnői papírzacskókba homokot töltöttök, azokba gyertyát állogattak, ez volt a lampion. Egy üst bóléval volt tele (nektárt akartam mondani) s a lányok palurit — sült krumplisgombócot — és paprikaszószba fürösztendő rákokat kínálgattak körül. (Ambrózia, gondoltam.) Cigarettája parazsánál megismertem: a hivatlan taxisofőr ott állott az üst mellett.

Láz elemében volt. Szeplői virítottak mint a hibiszkuszok és táncoltak nevető arcán. Fújta elmaradhatatlan furulyáját a felszolgálólányok fülébe. Mögötte, mint egy hűséges szellem kísértett Hermes. Calypsot körülzsongták az ifjak mint mézesbödönt a legyek. Később főzőkanalat ragadtak és klípolni kezdték a pléh-hordókat. A porondon maradottak ütemesen rángatták hátsórészüket. A taxisofőr különösen nekibuzdult, Calypsot, akit a festő most barátja kedvéért magára hagyott, lepöndörítette a kezemről. A környező bokrok alatt itt-ott eltünt, s az élősövényt is átlépdelte néhány nekihevült pár.

« Gyere », mondta a taxisofőr a rumtól rekedten.

Calypso megrázta szépfürtű fejét.

A legközelebb álló zenész odafülelt: « Fáradj le apám, Calypso nem cserél gazdát. »

Fölkapaszkodtam a busz tetejére. Bootes már eltünt, a Pleiádok ragyogtak, a Nagy Medve fáradtan nyújtogatta mancsát az Orion felé. Láz fölfelé tartott a peronlépcsőn, kezében lampionnal, mert a generátor bedöglött és kialudtak a villanykörték. Fölülről jól láttam, az ablakon belesve, hogy képet keres. Alulról apró sikolyok törtek föl a bandazene szüneteiben.

Életnagyságú volt az akt, függőágyban lengette isteni lábát a nimfa, alatta, fölötte, körötte, mögötte kakasok. A csörömpölésre azt hittem, hogy föllökték a sötétben a

festőállványt. A penge villanásását nem láttam. Calypso sikoltása áttépte a bandazene hangját, a feldübörgő kakasok kicsavarták a taxisofőr kezéből a kést. Bemásztam az egyik tolóablakon.

« Kit gyikoltak meg? », sivított az egyik felszolgálólány.

« Calypso élsz? » süvöltötte a festő.

« Ó ez a szerencsétlen szegény kapta oldalába a pengét! »

« Gyertyát! Gyufát! Világot! »

H. Lajos feküdt a földön krétafehéren. Az istenek halhatatlanok. De a kórházi költségekre rámént Zeus ajándékának a maradéka.

2.

A SZAKÁLLAS FÜGEFÁK SZIGETÉN

Barbados akkora mint a Balaton. A Balaton vízsziget Európa szivében, Barbados a szakállas fügefák szigete a Karib tenger közepén. Szép, nyugodt civilizált sziget lakói halászatból, cukornádtermesztésből és a turistákból élnek, számukra fonják az afrikai motivációjú népművészeti cikkeket. Béke van és a szent lustaság az úr. A viszály első csiráit már a spanyolok kiőlték amikor az őslakos indiánusokat szisztematikusan eliminálták. Jakab király korában aztán jöttek az angol kereskedők és elkergették a spanyolokat. Utódaik néger rabszolgákat vásároltak az arab kalózoktól, s ezeknek utódai a mai hotelpincérek, cukornádvágók, kosárfonók, krikettbajnokok és függetlenségi politikusok. A nép nagyrésze anglikán vallású és mivel hinduk és mozlimok nincsenek sem vallási sem faji viszálykodásra nem kerül sor. A fekete politikusok pedig gondoskodnak arról, hogy a FEKETE HATALOM szószólói a lábukat se tehessék be a szigetre.

Eredetileg Trinidádban szerették volna megtartani a Karib tanulmányi konferenciát a *Fekete Hatalom* azonban fellázította a munkanélküliek seregét, a kháosz zsoldosai felgyujtották a boltokat a Függetlenség Terén, a katonatisztek az egyetemi szociológusok és az éjjeliőrök fellázadtak a munkabérek a korrupció és a munka ellen, a karnevált eltörölték és nagyothalló miniszterelnök kimenési tilalmat rendelt el sötétedés után.

A konferencia veszélyben forgott és vele együtt az én gondosan kitervelt mélytengeri halászexpedicióm. Ha

nincs a közelben értekezlet, semmiféle ürüggyel nem halászhatok nerválra, kardhalra, vagy kalapácsfejű cápára. Sürgöny, telefon és tizenhét intézetbe, kollégiumba kiküldött röpkérdőív meggyőzte a vezetőséget arról, hogy a zavargó HÁROM NŐVÉR SZIGETÉRŐL a békés SZAKÁLLAS FÜGEFÁK szigetére helyezze át az összejövetelt.

Így került sor arra, hogy Szent Mihály havában a Karib tengerpart könyvtárainak kurátorai Colombiától Floridáig, Brit Hondurástól a Kaymán szigetekig összegyülekeztek avagy képviseltették magukat a barbadosi Bridgetownban. De ember tervez, a malária végez. A tenger hiába volt átlátszó mint az üveg, langyos minő a tea, tiszta, mint a szűzlányok lelkiismerete, halakkal teli, mint bűnökkel a kalózok lelkivilága — a nap hiába tűzött, mintha csak azért tűzték volna fel a valószínűtlenül kék égre, a halászhajók és luxusjachtok hiába riszálták habtestüket a habokon, vasmacskakörmeiket a homokos talajba mélyesztve — a láz elgyűri az embert: feleszi fölös erőit, hogy csüngő fejét szinte megnyugvással hajtsa a léghűtéses tárgyalóterem zöldposztós asztalára.

Szél ellen vitorlázni nem lehet. Az ötvennyolc kiküldött, a hangszórók, a spanyol fordító és a fotóriporterek villanyfényeinek kereszttüzében engedelmesen nyitottam ki a résztvevőket lajstromozó füzetecskét. Úgy igyekszik ilyenkor identifikálni az ember mint a gyorsfényképész vagy legjobb esetben, mint az impresszionista festő. a Bimimi szigeteket egy Behemót néger, Colombiát egy olajosképű ál-talján, Cubát egy mulatto, törzsőrmesteri bajusszal, Curacaot egy négynyelven csicsergő kissé elporladt milói Vénusz, Guyánát én, Jamaicát egy magát angolnak álcázó indus, a Kaymán szigeteket egy kínai hölgy akinek a félmellét leoperálták, Santa Luciát egy józan kofatermetű asszonyság, Puerto Ricot kutatónak álcázott manequin, Trinidádot a szurokszínű Juno, Venezuelát a

Coreggio mosolyú Mária képviselte. Dominicában éppen forradalom volt tehát nem küldtek senkit. A régió legsűrűbben lakott szigete két jelöltet nevezett: Hosszú, mongolarcú volt az egyik, hatalmas lófogakkal, kerek és joviális a másik: L. F. Barsányinak hívták.

Mint minden hivatalos utamról, erről is készül majd jelentés amelyben a rektornak beszámolok arról mit végeztünk: hányszáz könyvet, propektust, térképet, mikrófilmet vettem hozomra, hány hasznos amerikai adakozószervezet képviselőjének a címét sikerült megszereznem, hány kötelező igéretet kaptam és adtam az elmeköszörülő eszmecserék folyamán, egyszóval hány együttes mérfölddel kergettük előbbre a Karib haladás ügyét. Smollpasztaszinű de hófehérlelkű rektorgazdámnak aligha számolhatok be a kanadai magyar Ulysszeszről, mert félő, hogy mondanivalómat nem értékelné.

A nagy szájtépés kisebb szüneteiben rumbólét és gyümölcsleveket szopogattunk az « Üdülőcsárda » elnevezésű méregdrága ám halálian kényelmes hotel izléstelen halljában. Barsányi magaköré gyüjtötte híveit kik a Rák és Baktérítő közötti szigetbolhák najádjaiból és sellőiből kerültek ki, és az arab-izraeli helyzetről tartott előadást. Cuba küldöttje szerint a szinesember természetes barátja az arab, ellenfele az izraeli. B. megcsillogtatta napszemüvegét:

« Kedves barátom » kezdte angolul az oktatást, (és időnként megállt, hogy spanyol rezümét adjon) « járt-e ön Szaud Arábiában? Ha járt volna tudná, hogy a beduinok a legjámborabb, Allahfélőbb, törvénytisztelőbb polgárai a földtekének. Sokkal de sokkal jobbak, becsületesebbek, tisztességesebbek mint a szomszédaik. Ha a király azt mondja nekik: « szeress », imádni kezdenek, ha azt parancsolja: « gyűlölj », hát rögvest gyilkolnak. Royal-loyalitásukból következik, hogy különbséget barát, rokon, testvér, de szülő és gyermek között sem tesznek ha ki-

rályukról van szó. Lehetséges, hogy túlzok, de ezt csak magyarázatképpen teszem. Ahmed, egy törzsfő veje legkedvesebb barátom volt. Bátyja kitalálta róla, hogy kém. A beduinok kibelezték. Nazirért tűzbe tettem volna a kezem. Őt tették a tűzre. Sógora rágyujtotta a sátrat. A sógor azelőtt borbélyom volt, ma a titkosrendőrség főnöke. Én nem születtem hősnek. Meglovagoltam egy Boing 707-t és ma inkább itt szolgálom a szinesember ügyét részrehajlás nélkül. »

A szigetesek szájtátva figyeltek, de a kubain nem látszottak a meggyőződés mosoly-jelei. Ám csöngettek, a csoport feloszlott, és B. már a rotunda felé igyekezett. Igy hivták azt az üvegházban létesített pálmakertet, ahol bőrzsámolyokon egymás mellé verődtünk egy dokumentációs szeminárium erejéig. Angolul kérdeztem: « Bocsánat, hogyan ejti a nevét uram? »

« Berszenyi. »

« Magyaros hangzású... »

« De még mennyire! Az apám 1916-ban érkezett Torontóba, az anyám félévvel később, mindketten Magyarországról. Én magam Torontóban születtem, hatéves koromig nem is tudtam máskép csak anyám nyelvén. »

« És most? » — kockáztattam meg — « érti-e még az anyja nyelvét? »

« A little. »

« Well then » — váltottam: « beszéljünk hát magyarul. »

Mint akinek a lelki citeráit pengetik meg, úgy tört föl B. arcára az öröm pirossága, úgy buggyant ki belőle a fakult magánhangzókkal hangszerelt magyar szó: « Örvendek. » És örvendtünk csakugyan. Kétkézzel rázta a kezem. Kimelegedett. Kabátját levette és a térdére fektette. Szemüvegét megtörölte. Kioldotta nyakkendőjét, majd a zsebébe gyűrte. És patakzott belőle a sok sok

tördelt mondat, orrhangon zengő félmagyar-félcanadai bukdácsoló szótag, el-elakadt, (ilyenkor egyszerűbb kife jezéssel kisegítettem) és ki tudja mivel végződött a szeminárium? Mi nem.

Késő délután Sam Lord kastélyát látogatta meg a konferencia résztvevők mikróbuszokba gyömöszölt tömege. A kastély pázsitján ismét kisebb csoportokra bomlott a tömeg, B. és hívei, nyomukban a kubaival beléptek a fogadóterembe. A falakon szablyák, fringiák, kalózkalapok lógtak hercegnők és hercegek társaságában, olyan sorrendben ahogy Sam Lord össze lopta-harácsolta-kalózkodta-örökölte őket abban a korban amikor Rózsa Sándor fiatalember volt Pannóniában és Nagybritanniában Palmerston irányította a külpolitikát. Ugyanis a felemlített urakhoz volt Sam Lord hasonló, Rózsa Sándorhoz ami a belbecset, Palmerstonhoz ami a külcsint illeti. Klasszikus kalózcselei közé tartoztak azok a jelzőlámpák, melyekkel a kikötőt kereső hajókat a sziklákra vezette, s a léket kapott vitorlásokat, gőzösöket megcsályázta és kirabolta. Ezúton került birtokába Edward yorki herceg arcképe is, melyet Joshua Reynolds festett és B. is megbámult híveivel. « Ez a kalóz vásárolta az utolsó néger rabszolgákat a szigeten, tíz évvel azután, hogy a Wilberforcék az intézményt eltörölték, » mondotta B. York hercegére mutatva, akit összekevert Sam Lorddal. A hívek szemében és nyakmozdulataiban kifejeződésre jutott az őszinte indignálódás. « És » — foldult B. a kubai küldött felé, — « sajnos meg kell mondanom, hogy ezeket a rabszolgákat arab kereskedők fogdosták össze és árusították. »

A váltóláz természetéből következik, hogy időt hagy az embernek: hadd ringassa magát abba a csábálomba hogy felgyógyult.. Másnap délben megkockáztattam a koral vadászatot a stég alatt.

A zsibajgó kiküldötteket és a felsőközéposztálybeli angol-amerikai klientéliát fitogtató luxushotelt egy hosszú

hajóhíd kötötte össze a stéggel, amely egy levitézlett brit vitorlásegyesület klubháza volt, mielőtt a hotel megvette volna. Feléje tempóztam mikor lestoppolt egy göndörhajú kis-srác, aki hatalmas teherautógumi belsejében himbálódzva várta az amerikai tarha-pacienseket.

« Ön New York-ból jön? », kérdezte.

« Nem », feleltem. « A Demerára folyó partjáról. »

Ez kegyetlen triblizés volt, majdnem megzavarta az angyalarcú leimolót.

« Dehát amerikai ugye? »

« Nem », mondtam. « Magyar vagyok. » Geográfiai ismeretei eddig nem terjedtek, mérgesen kalimpált tehát és segélykérően nézett messzebb lubickoló társai felé. Aztán hirtelen ötlettel kivágta a rezet: « De ebben a hotelban lakik?! »

« Igen », egyeztem bele szégyenkezve.

« Éhes vagyok », folytatta a jóltápláltak mosolyával.

« Én is, ami azt illeti. Tudod kiskomám ez egy méregdrága hotel, ahol a reggeli és vacsora benne van a számlában amit nekem az egyetem fizet. Ebédelni azonban már nem merek itt. De ha akarod, megtanítlak úszni. »

Kedvevesztetten keresett újabb pacienst a jóltáplált kisfiú, én pedig bukni kezdtem, és gyűjtöttem a csigát, korált, tengeri rózsát és uborkát a stég alól napestig.

Napszálltával felsorakozott a hajóhídon a « bádogzenekar » azaz a Steelband és a livériás pincérek ezüst tálakra tornyozták föl a sültpulykát, a homárt tartárszósszal, a préselt hannoveri sonkát, és a háromszínűre sütött bélszin szeleteket. Öblös salátástálakból francia, orosz, kínai káposzta, póréhagy ma, uborka, paprika, paradicsom és padlizsán hegyek nőttek ki, a porcelánedényekre épített rizs, burgonya és édesgyökér halmazok társaságában. A

gyümölcssalátát, a tortákat a helybeli szakács sütötte, míg a mignonokat a repülőgéppel hozatták New Yorkból előző este.

Doktor Barsányi egy japán pagodá egyensúlyozott tányérján, vagyis a felsoroltak mindegyikéből vett magának — ahogy ő mondta: « egy kis kóstolót. »

Összeesküvésre nyilván rosszgyomrú, kákabélű emberek vetemedtek már a történelmi időkben is. Malériaadta mélyrelátással most úgy véltem, hogy Petur bánnak kétségtelenül gyomorfekélye lehetett — vagy legalábbis váltóláza — abban a szittyós, zsombékos magyar középkorban. Ilyetén gondolatok nyoszolyáján fogamzott meg bennem a terv, nem gonosz és retrográd, hanem egy haladó és nemes összeesküvés terve. B. mellé ültem. Koccintottunk, és ő munkához látott. A főpincér gomlyukából kihúzta a zöldszinűre permetezett trópusi szegfűt és a Virgin szigetek vénleány archivistájának a varkocsába tűzte.

Minden nőt boldoggá tesz egy kis figyelem.

A diszkrét, és csendesen jómódú floridai dokumentalisták asztalához három *Manhattant* hozatott, kristálypohárban, és ivott a vietnámi háború kompromisszumos befejezésére. A kubai küldöttet karonfogta és odahozta asztalunkhoz. Fidel nagy ember, mondta, a Nehruk, a Gandhik, a Titók, a Martin Luther Kingek fajtájából való. Egyébként olyan folyékonyan tudta és idézte Martin Luther King bostoni beszédét a néger egyenjogúságról, mint Krassó Miklós József Attila verseit.

A hangulat pompás volt, de látván, hogy B. kissé feltöntött a garatra éjfél felé lekapcsoltam őt a vendéseregtől s a zajtól távolt eső stég egyik sarkában ültünk le a csillagok rezgését tanulmányozni a fenséges víztükör felületén.

« Hát Magyarországon jártál-e? », kérdeztem.

« Magyarországon? », mondta az emléktől, a sok szesz-

től és az óhazában elfogyasztott sok szesz emlékétől mámorosan. « Egy kerek éjszakát és egy álló napot. » Majd hozzáfűzte: « Életem legszebb napja volt. » Öt évvel ezelőtt volt. Egész éjjel húzta a cigány, először mellettem, aztán csak nekem, csak a fülembe, hogy *Csak egy kislány van a világon*, meg azt hogy *Szép a rózsám*, meg amazt *Akácos út.* » Ez utóbbit el is énekelte B., rezgő hangon, kissé beszlopáltan de érzéssel, és nem minden hangerő nélkül.

Álljunk meg egy pillanatra. Be kell vallanom, (bárhogy is csóválja azt a szép magyaros kopaszodó ősz fejét Illyés Gyula, bárhogy is forogjon Bartók Béla bátyánk a sírjában, bárhogy is átkozódjon az a sok vájtfülü kultúrmagyar — akikkel máskor és másutt talán egyetértek —) hogy meghatódtam. Bennem nem volt alkohol, a váltóláz félelme megóvott az elgőzösödéstől, és így tiszta fejjel tisztán láttam, értettem meg valamit, amit eddig csak sejtettem. Az emlék valódisága és az élmény ereje nem függ sem az autentikus sem a szentesített kulturfokoktól. Az identitás jelzőlámpácskái ugyanolyan őszinte fénnyel ragyoghatják be Dankó Pista, vagy akár Zerkovitz Béla nótáit is mint a Kodály szerzette, Bartók gyűjtötte dalokat. Aki a nyelv és a dallam segítségével már evezni tud a magyar kultúra szerteágazó vizein, mindegy annak, hogy alatta a mélység kétméteres vagy óceánnyi. Remélem lesznek olyanok akik ezér a fejezetért kiátkoznak a Pantheonból.

Szóval, utolsó nap volt a vezetőségi választás. A behemót néger, a kutatónak álcázott ébenfabőrű manequin és a nyuszifülű könyvtáros mellett Barsányi Lipót is befutott, mint a Karib tengeri érdekek bizottmányi tagja. Én jelöltettem. Tudom, hogy vannak olyanok, akik ilenkor a « magyar maffiára » gondolnak. Pedig csupán arról van szó, hogy az ember a haladás nagy ügyét a maga kis szekere mögé köti, ha lehet.

3.

MÉLYTENGER

Amikor Ulisszesz először járt a Szakállas Fügefák Szigetén, tudta, hogy szíve, kalandvágya és foglalkozása visszahozzák ide. Akkor, hogy a sors és a halhatatlan istenek beteljesítsék kívánságát, az első pohár rumból áldomást löttyintett az asztalra Pallas Athéne kegyét megnyerendő, majd az utolsó poharat mindenestől —tettetve a véletlent— földre sodorta, Poseidon haragjának megengesztelésére. A pincérek morogtak, a hercegi borravaló lecsillapította őket, a tengert nem. A kormányos nem vállalta a halászatot.

Múltak a hónapok, U. idegen földön vesztegelt és várta, hogy hívják a sellők és najádok. A hívás ismét Puerto Ricoból jött, a szigetről, melyet így hirdetnek az utazási plakátok: AZ ÉDEN KERTJÉHEZ KÖZELEBB NEM KERÜLHET. Az utazási plakátok nem említik, hogy az egyetem, mely U. tanácsát kikérte, két rendőrt és két diákot temetett előző héten.

Szélcsendben landolt a Boing 707, kerekeit gyengéden kinyomta, a vasmacska kapaszkodik így a fövenybe, hatalmas farka meg sem libbent, a kormánylapát szeli így a lusta tengert, ha alusznak a szelek és nyugalmas révbe siklik a hajó. U.-t várták a barátai, a szigetlakók. Biztatták fürödjön, illatos napolajjal kenték be cserzett hátát, vízalatti látó-szemüvegét megtisztogatták, szigonypuskája csövébe finomszemcséjű varrógépolajat csöpögtettek. Nagyhét volt, ilyenkor minden hal bográcsba, lábasba, nyársra kerül a szigeten, egyébként is ritka a tehén, és több a bennszülött mint a kecske, a juh és disznó.

A délután öregedvén kitombolta magát a királyi nap, rézsútról tüzelt, s szolgái a felhők a láthatárra tuszkolták palástjának skarlát-ibisz szegélyét. U. begyűjtötte a kosárravaló tengeri tojást a tengerfenékről. Az öbölben felül motorcsónakok száguldoztak, vizisíelőket repítve sirályszárnyakon; alul a víz zavaros lett a propellerektől, lassan tisztult, s elrejtette azokat a halakat is, amik nem rebbentek a sziklamélyedésekbe a motorzajtól. A tengeri tojást becsben tartják a szigetlakók. Tüskéi tompák, az állat maga olyan, mint a gombostűpárna — az ezüstfejű gombostűk lélekzenek. Ha késsel feltöröd, az állat puha, ízletes teste harántcsíkokban tapad kagylója belső héjához.

A Hilton hotel mólójáról indul a halászmotoros. Bárkák, csőrlőshajók, vontatók, vitorlások bárhonnan. A barbadosiak jó tengerészek. Nelson itt inaskodott mint sorhajóhadnagy. U. bár évek óta járta a világot nem volt sem idő sem dollármilliomos.

« Nagycsütörtökön itt leszek ismét, Puerto Rico-ból visszafelé jövet », mondta Carlo kapitánynak, a motoroshajó tulajdonosának.

« Szabad a hajó, kibéreltheti: 60 dollár egy napra. »

« Egyharmadát állom. Szerezzen még utasokat. »

« Megpróbálom. Van itt egy amerikai a Hiltonban a feleségével. Majd a kezükbe nyomjuk a horgászbotokat. A nyeleket a korláthoz láncolom. »

AMIKOR TENGERI PÁRÁIBÓL FELEMELKEDETT A RÓZSAÚJJÚ HAJNAL, U. az egeket szántotta, 747-es Boingján, turbinaport hintve a felhők fehér barázdáira. Az ókori gályák Homéros korában — tanítja az óceán-búvár archeológia — húszpárevezősek valának, a főárbócon négyzetalakú vitorlát feszített a szél, a hajó orrában tömlőkben buggyadoztak a fűszeres

borok, a forrásvíz, bőrzsákokban a sózott halak, kecskehúsok. Hosszabb utakra élő bárányt is vittek magukkal a hajósok ahol lehet a part szegélyét követték, éjjelre lapos tengerpartot kerestek a hajónak, a szárazra vonszolták az orrát, kicövekelték, maguk a partmenti barlangokban aludtak. A 707-es karosszékét egy gombnyomással nyugággyá laposíthatod. Az esti tábortüzes lantpengetés helyett bekapcsolható, az ülések fölött lógó televízió. U. az ablak mellett ült és négy társával együtt figyelte a fekete égbe kapaszkodó tenger, a sötét tengerbe cövekelt égsátor ölelkezését. Ithakai születésű lévén, az Északi Államok déli konzula vonakodott vizumot pecsételni útlevelébe. Úgy képzelte, a varázslatos gyógyfű, *moly* nélkül kísérel meg Aeaea, Kirke szigetén kikötni.

E közvetlen előzményeket U. társai is ismerték, nem ismerték viszont a fortélyos achái bokorugró múltját. A repülőtéren patrulyok lézengtek, pisztolytáskájuk tőszomszédságában lógott a gumibot. Az újságok öles betűkkel hirdették a legújabb gyujtogatások szenzációit, a címlapon egy amerikai áruház üszkös romjai, az independisták áldozata. U. haditerv-változatokat pergetett le agyának szalagtekercsein. Az első egyszerű testcsel lehetne. A légi hajórakomány targoncatologatói közé vegyülve megragadna egy járművet és *óne zsinór* áthajtana a csomagrakodóba. A második terv szerint az előcsarnokban felhívná az egyetem elnökét, ki ismeretlenül is vendégbarátja, védnöke. Ezt elvetette, mert az elnök, bár békés társutas, mégiscsak Puerto Rico-i. Krisztus sem kérhetett a Sanheddrintől vízumot. Egyszerűség hát, mindenek felett. A kitoluló utasok között egy részeg mulatt dzsesszdoboson akadt meg U. szeme. Fölzárkózott mögé a sorban. A dzsesszdobos ágált — neki sem volt vízuma — a határtiszt üvöltött, visszavezettette a pacienst egy elkerített kasztniba. Felhevülten és kimerülten, egy pillantást sem vetve U. britt útlevelének szülőhazáját is eláruló rovataira, auto-

matikusan pecsételte be a tiszt a háromnapos vízumot.

A repülő a nyomornegyed fölött ereszkedik a városra: a *negyed* helyes kifejezés, San Juan egynegyede faház, bádogviskó, kulipintyó, kaliba. Szennyes folyó két partján lakik a munkanélküliek serege, nem rongyosan, nem éhesen, szájukat befogják, hasukat megtömik az amerikai tápszerek. Ám csipetnyivel sem jobb a helyzet a független és gazdag Braziliában. A főváros, e huszonegyedik századbeli építészálom, Brasilia városának határában felépült a Niemayer által nem tervezett és Kubicek elnök által előre nem látott nyomorváros: a segédmunkások, bazárosok, koldusok és kurvák cigánytelepe. Várhatunk-e jobbat a végtelen tenger nyaldosta véges és kicsiny Puerto Rico-tól, mikor a beláthatatlan őserdők mértani középpontjában szupertervezéssel létrehozott centrum ugyanúgy kitermeli a tetűtelepeket?

« La pena, la pena », bólogatott az elnök. Kékesszürke haja rálebbent az arcára mint a varjúszárny.

Három napja csipkedték önmagukat és egymást a küldöttek: hogyan lehetne a kevésből többet, együttműködni, de miként, közös célokra, munkára szoktatni a nap fiait? U. elgondolkodott. Mint az ősemlékezés merült föl benne, midőn a Mediterrán gyermekeit oktatta dárdahajításra, kardforgatásra vándorlásai során. Mert kemény Ithacában jól edződött, felkészült az ember, keményebb lett, ellenálóbb, mint tűzben a vas.

Magastámlájú tehénbőrrel bevont székeken ültek az elnöki palota tárgyalótermében, a magas ablakokon keresztül kilátás nyílt a parkra, a folyosón az édenkertté átvarázsolandó park makettje állott, az elnök épülő életműve. « E szép szigetet », mondotta Lukács György (mert a sasorrú, apró termetű elnök megszólalásig hasonlított az ithakai filozófushoz, kinek elmélkedéseit U. boldogult ifjúkorában kétkedve bár, de hallgatta volt) « a totális beszennyeződés veszélye fenyegeti. Aki nem kap rákot a

füsttől, nem fulladozik a benzingőzben, annak sejteiben is kimutatható a DDT lerakódás ». (Teiresias, a vak jós, gondolta U. és tiszteletteljesen közbevágott):

« Atyám, a mélytenger! »

« Ó igen, a tengeri párák és szelek ma még erősebbek, a halakat és polipokat még nem volt módunkban kiirtani a vizekből, bár már elektrónius csápokkal tapogatjuk őket; a kiirtott erdők helyébe felhőkarcolókat építettek a hangyák, a fákkal együtt a boldogságunk döntögetik, a dobozházakba a szabadságunkat zárják be. *A mélytenger ma még csak influenzás, a szárazföld halálos beteg* ». Lukács Teiresias György a mediterrán karib egyetemi szervezetek filozófus elnöke sóhajtásnyi szünetet tartott, majd így szólt az egybegyültekhez: « Mit gondolnak hölgyeim és uraim, miért van a tizsorú stanzának, a Calypsonak a vaszenekarnak, a táncnak különleges jelentősége a Karib tenger mosta vidékeken? »

Egymásra néz a sok vitéz,

A vendég Karib urak:

Orcáikon, mint amikor partra veted a mélytengeri halat tátogássá fajul a tanácstalan némaság. U. megköszörülte a torkát: « Ha szabad kettőnk párbeszédét folytatnom », kezdte s kinézett az ablakon a klorofilt lehelő pálmafáktól várván az inspirációt — » a kérdésre felelni fogok ». U. gondolatban végigskálázott az előző két este tapasztalatain. Az ülések befejeztével barátjával Mene Lajossal együtt borozott és vacsorázott. Kaliforniai Chablis-t szopogattak elébb, a végére hagyva — miként a kánai menyegző násznagya megjegyezné — a burgundiai palackozott borokat. M. L.-t ugyancsak Magna Graeciából csábította világnak idősebb bátyja, őt is világgá szórta a trójai háború s csatakalandjai, vándorsorsa, hasonlóvá tették generációjának valamennyi Odisszeuszához. A furfangosoktól csak abban különbözött, hogy Átreus kincsestanyájának a fényképe mint a jövőbeli biztos kikötőé már

ott lebegett a szobája falán, s szavaiban beleszövődtek a berzsenyis álmok: « Burgundiába szállottam, levonom vitorlám. A szelek mérgét nemesen kiálltam. » M. L. már úgy ismerte Puerto Rico népét, a matróztól az elnökig, mint saját íróbütyöktől kérges nagyújját. Az ő szavainak ekhójából font beszédkoszorút U. az elnök számára:

« A fájdalom és nincstelenség, a kegyetlen nap tüzes mérge, az indulat zivatarfelhőiben töltődik fel művészi elektromossággá. A dal, vers, tánc ritmusa olyan itt mint a villámcsapást követő dobogó trópusi zápor. De nemcsak az: a Karib táj embere magával hozta Afrika őserdeinek emlékét, az indiai rizsföldek végtelen távlatait, a jávai istenségek kancsali mosolyát, portugál templomok barokk himnuszainak zengését. Colombus és Hiawatha, Pizarro és Coffee, Walter Raleigh és Kaywana kavarog a Karib szívben. Ezért olyan különös, mélabús és vidám, égzengéses, áradó és apadó Karib népek önkifejezése: e szigetek művészete. Könnyű, mint a tenger hátán a hab és mély, mint a korálövön túl a tenger... »

Az elnök szemében könnyek csillogtak. U. pillái sem maradtak szárazon. A küldöttek férfitagjai trombitáltak, mint az errefelé gyakorta járatos tengeri tehenek (melyeket az ókori lantosok sellőnek néztek), a hölgyek keszkenőikbe szipogtak.

U. másnap útrakelt és estére ismét kikötött Barbados szigetén.

CARLO KAPITÁNY A HALÁSZHAJÓ TULAJDONOSA bocsánatkérően makogott a telefonba. Igen, a hajó készen áll. Diesel motoros, kilencven lóerős, *Delfin* a neve. A legénységgel is megállapodott: Ashley a halászemester régi mélytengeri halászok ivadéka. Cooper a kormányos a sötétben is navigál ha kell. A hajón iránytű, vészharang, rádiótelefon. A farában kötéllel odaerősítve aluminium-

tokban, használatra készen állnak az acéltestű horgászbotok. A huzal szakítási ereje 200 kilógram, fémszál, a cápafogaknak is ellenáll. De...

U. fokozatosan vesztette el türelmét. « Nyögje ki végül mi a baj. »

« A két amerikai — nem akarnak egy harmadikat. Kettejüknek holnapra kiadtuk a hajót ».

« Mi a nevük? »

« Miller. Férj és feleség. »

« Hol laknak? »

« A Hiltonban. »

« Mikor indul a kirándulás? »

« 8-kor a móló végéről. »

« Ne féljen, én is ott leszek! » — U. letette a kagylót és a Hilton felé vette útját gyalog. Az éjszaka csendes volt, a Sagittárius fényesen ragyogva feszítette íjját a fortélyos Achái feje fölött, még Északon a horizonton sziporkázó sarkcsillag fénye belecsepegett a borszínű tengerbe. Az út, U. szerény szállásától a Hiltonig hosszú volt és enyhén emelkedett, gyöngyökben ült ki a verejték hősünk homlokán mert lépteit szaporázta és testét fűtötte a belső indulat. A tengerparti hotelok sziklavárai között mint kéjesen sóhajtó hölgy nyúlt el egy pálmaliget, s a fák törzsének támaszkodva álltak, ültek, beszélgettek és cigarettáztak a fekete szirének.

U. átvágott a ligeten, szeme előtt kibontakoztak a hangáralakú szálloda idomai, lába körött megsokasodtak a rejett reflektorfények, szinpadi ezüstöt kölcsönözvén a kókuszpálmák leveleinek. A szálloda interiőrjét azonban maga Nervi sem oldhatta volna meg jobban: mintha Anglia híres botanikuskertjének Kew Gardens-nek legdúsabb pálmaházát egy olasz építész keze függőteraszokkal és karcsú lépcsőkkel, halkancsobogó szökőkutakkal alakította volna lakhatóvá...

Millerék a 115-ös szobában laktak de nem voltak otthon. Helyesebben, honnan tudhatta volna a hotelportárs itthon vannak-e vagy sem?? Bárhol lehetnek, e léghűtéses gyönyörű melegház szórakoztató termeinek, bárjainak, sport-televízió-filmszobáinak egyikében. U. sorrajárta valamennyit, növekvő haraggal szívében.

A filmszobában vállonveregetett illetve lapockán kocogtatott három Miller-kinézésű turistát, akik a fejüket rázták. Hanley elefántkönyvében szerepelt egy Miller, magas csontos lófejű amerikai — ilyennek képzelte a leendő mélytengeri-halász-Millert Ulisszesz. A nagy bár süllyesztett nézőterén plüsskarosszékekbe süppedt a hotellakók színe-java, s az ajtónálló szerecseny a dobogó melleti helyre vezette U.-t. Fortélyos és bosszúálló tervek főttek hősünk fejében, ha csatlakozási tervét Miller visszautasítaná. Mindenesetre, a 115-ös szobaúr számlájára rendelt egy gyümölcsbólét.

A dobogón gitározó éneklő pár állott, divatosan borzos öszvérfogú fiatalember, aki tehetségesen mímelte a liverpooli akcentust, jobbján sápadthangú de napbarnított dizőz, mindketten bőrruhában leffentyűkkel. U. udvariasan megvárta a műsor végét, azután föllépett a dobogóra és megkocogtatta a mikrofont:

« Miller urat keresem. Üzenetem van számára. Ha jelen van, kérem jöjjön ki egy pillanatra », ezzel az ajtó felé vette útját.

A bejáratnál megállította egy colos szemüveges amerikai akcentus:

« Főnök! Miller vagyok. Mi híre van számomra? » U. a foyer fekete bőrüléseire mutatott.

« Üljünk le ide ».

Miller arcáról patakzott a verejték. « Csak nem otthon... távirat... baleset... a gyerekek? »

« Nyugodjon meg Miller úr. Semmi baj. Csupán ap-

róbb szivességet akarok kérni magától. Én itt jártam pár nappal ezelőtt Puerto Rico-ba menet — holnapra igyekeztem megszervezni a halászkirándulást. Most azzal fogad Carlo kapitány, hogy maga feleségestől kibérelte a hajót... »

« Ne folytassa! Velünk tart természetesen. Jöjjön, bemutatom a feleségemnek...Csakhogy a gyerekekkel nincs semmi baj. »

U. tehát randevút adott a Miller párnak reggel nyolcra a mólón.

3/4 8-kor a KAVICS előtt vitt az útja, korgó gyomorral, egy nyíllövésnyire a Hiltontól. A KAVICS az átlag bukszájához méretezett falatozó. Tulajdonosa Don Pedro Pokhashovich gumislauggal serkentette a füvet a zárt ajtók előtt a növésre.

« Jó reggelt Don Pedro. »

« Reggelt. »

« A reggel jobb lenne reggelistől. Szállásomon még mindenki alszik. »

« Itt is. Mi barbadosiak lusták vagyunk. Fél kilenckor nyitunk. »

« Don Pedro, én magát jól ismerem. Nem engedhet el utamra üres gyomorral. A savat is kirázza belőlem a tajtékzó tenger. »

« Halászni megy? Mivel? »

« A *Delfin* fut ki nyolckor. »

« Ember, maga álmodik. Látja azt az árbócot innen Délnyugatra? Az a *Delfin*. Nem lesz 1/2 9 előtt indulás. Most reggelizik a legénység. »

« Éppen ez az. Ők reggeliznek, én meg kiesem a hasamon ».

« Na jöjjön. »

Igy történt, hogy fortélyos Odisszeusz ingyen reggelizett, nyitás előtt, fekete kávét, kenyeret és pácolt sonkát.

Miller másnaposan álldogállt a mólón, felesége — markos, belevaló asszony — maga alá húzva vastag lábait a padon ült. Üvegfenekű csónak vitte az expedíciót a lehorgonyzott hajóhoz. Carlo kapitány a parton aludta ki az előző éjszakát. Ashley fogadta az érkezőket.

Mikor a világító-toronnyal egyvonalba kerültek és Északra volt tőlük a fügefás sziget, Ashley fölcsalizta a pecálókat. A görbített gyűrűsujj nagyságú horog szárát piros plasztikból készült polip takarta, a horog vége és szakálla dróttal átkötött repülőhal-test belsejébe került. A négyszáz méter hosszú acélhuzalt végén a csalival, csendesen vontatta maga után a hajó.

A korálövet elhagyván egyszeriben két-háromszáz métert mutat a mérőón, vagy modern hajókon a fenéktapogató radar. Erős szél fújt, az alaposabb zökkenésekre rézfalához koccant az egyensúlyharang nyelve, Ashley rádiótelefonnal háborgatta a parton alvó Carlo kapitány rumgőzös álmát — «lesz-e vihar?» « nem lesz » —. Miller krétafehéren kapaszkodott a korláthoz, felesége rókázott. Ha a tízegynéhány méter hosszú, derekánál hatméter széles Diesel-hajó fémteste úgy viselkedik mint egy motorizált dinnyehéj, mit kell kiállnia annak a vitorlás sajka utasának amott — gondolta U. miközben félszemmel a saját horgászbotját figyelte.

A vitorlást, akárcsak a párosával szökkenő repülőhalakat meg-megdobta a szél, átcsapott rajta a hullám, hogy mint a sirály megrázza magát és fényes tolláról leperegjen a víz. « A nagybátyám », mondta Ashley és meglengette a vitorlás felé pörge szalmakalapját.

« Fog is az öreg? », kérdezte Miller a sós freccsentésektől kijózanodottan.

« Múlthéten az apámmal kettesben fogtak egy mázsás vitorlás halat. Nem tudták volna se kihúzni, se beemelni a sajkába, odakötötték hát az oldalához úgy vontatták a kikötőbe.

« Nem kezdték ki a cápák? », érdeklődött Miller.

« Nem. A cápa gyakori és sokféle itt de ritkán támad, kivéve a Barracudá-t. Ez sem emberre megy hanem halra. Gyakran előfordul, hogy a vizipuskás búvár szigonyáról lelopja a zsákmányt. Bántani nem kell, ő se bánt akkor ».

U. Ashley fekete szárcsalábára nézett melyről hiányzott a kisujj. A pörgekalapos néger elkapta a pillantását.

Ha hajó vontatja a huzalt, végén a horgot és a csalit, és ráharap a hal, nem kell bevágni neki. A hajó sebessége pótolja a rántást. A hal harapását a biztosító kattanása jelzi az orsón, megrezdül a bot, oldódik a zsinor. Azonnal kell cselekedni. Ki a korlát melletti tokból a pecáló nyelét, bele az ülés tokjába. A nyél vége fölfelé álljon és feszüljön. A halat fárasztani kell, de lazára engedni sohasem szabad. Szájszéli akadásnál azonnal lejátsza magát.

Miller Vitorlás Halat látott, hátuszonya, mint periszkóp kiemelkedve szelte a vizet. A kormányos Keletnek fordult a hajóval, hogy elébe kerüljünk. Lőtávolságba érve, Ashley elvigyorodott. « Cápa », mondta — és ahogy szólt már el is tünt a hátuszony. A szél mintha csendesült volna, a sirályok le-lecsaptak a szelídülő hullámok tarajára, nagyokat vijjogva csapatostul. « Delfinek », szólt a halászmester. « A Delfin szétfröccsenti a kishalat. Darabkáira csap le a sirály. »

A hajó jobboldalán, ahol U. ült padlóhoz csavarozott halász-széken, két pecáló meredzett az égnek. Baloldalon Miller és neje egy-egyre figyelt. A jobboldali hátsó racsni kattant először. Aztán csaknem egyidőben a baloldali első. U. és Miller egyszerre pattantak ki a székükből, kapták el és illesztették be új helyére a nyelet. Ballal fenntartani a nyelet, jobbal csavarni az orsó fogantyúját. U. jót aludt az éjjel, ereje teljében volt—érezte, hogy

a hal nagy, araszonként húzta közelebb. Miller homloka, szemealja nedves volt, szemüvege bepárásodott. Ashley mögötte állt és nevetve biztatta. « Miller úr, ne hagyja magát egy ilyen kis haltól! Mit szól majd a fiatalasszony. »

Csavarni a zsinórt nem bírta, tartotta hát a nyelet keményen, fogta az orsó fogantyúját Miller. Nem volt pipogya ember, nem először halászott. Kanadában óriáspisztrángokat fogott már, jéghideg patakokban állva gumiruhában derékig.

U. arcát is megfestette a nap és a buzgalom, mert pillanatra sem állt meg csavaró jobbkeze. A távolság 40-50 méterre csökkent, a hal merész bukásokkal a mély felé igyekezett, de a nyelvet — mint a szilaj lovakat fékező gyeplőt— föltartotta a balkéz. Tíz méterre a hajó farától mindannyian meglátták a halat.

« Királyhal! », csettintett nyelvével Ashley. « Most tartsa erősen, amíg berántom a beeresztőnél fogva », szisszentette oda U.-nek. Túl nagy ahhoz, hogy akár ketten is « berántsuk », gondolta U. de nem mondta és már a levegőbe emelkedett a *Kingfish* háromszögletű feje. Mögötte az ötvenkilós test és a begörbülő farok — emez nagyot csapott és, jónapot! A Királyhal eltünt a mélyben. Ashley talán szívbéli méregből, talán hogy U. haragját megelőzze belehajította pörge kalapját a tengerbe.

« Hol a csáklya? », mordult föl U. « Hamár a halat nem, csáklyázza meg mester úr a kalapját. »

Játszani ilyenkor nem lehet sokat. Miller horgán ott volt még a hal, sőt el is fáradt, megszelidült. A sebész lassan és biztosan kezelte az orsót. Még tíz perc, s mint engedelmes kutya a pórázon, pár lépésről követte a hajó farát a Delfin. Ashley biztosan kezelte a csáklyát, miután elővette. A fedélzetre rántott hal horoggal a szájában került az odaszögezett hajóládába.

Mielőtt erőt vehetett volna U.-n a fáradtság és a csüggedés csattant a jobboldali első és előről kezdődött

a csata. A huzal föltekerendő centijeit percekkel mérte szilaj Poseidon, a tengerek ura. A szél ismét erőre kapott és a sós hullámok hátulról csapták pofon a korlátnak feszülő Ulisszeszt, és ahogy balhüvelykujjával kormányozni igyekezett az orsón puposodó huzalt, a hal egy nagy rántása véresre marta ujjahegyét. Aztán megszelidült ez is, oldalába kapta a csáklyát és zöldezüst testével helyet foglalt a ládában. Tizenhárom kilós volt, százhuszonegy centiméter hosszú. Nagypénteken harminc ember evett belőle barbadosi halpaprikást.

Ez is a Karib Kooperáció egyik fajtája, gondolta Ulisszesz.

4.

PARAMARIBO

« EGY perc türelmet kérek, az excellenciás úr azonnal fogadja ». Szertartásosan meghajlunk mind a ketten. A titkár csokornyakkendőt, frissen vasalt zakót, és sárga arcán Buddha-mosolyt visel. Én kihajtott ing típusú trópikus ingkabátot. Amióta alkalmazóim parlamentje határozatilag eltörölte a zakó és nyakkendőviselést a törvényhozás házában, én még az ilyen fél-diplomáciai misszión is mellőzöm a kiöltözést.

A perc letelik, a titkár ismét meghajlik előttem, föllállok, de a szembenlévő karosszékből is felemelkedik valaki. « Bocsánat », mondja a titkár nekem, « még egy perc türelmet kérek ». Minthogy harmadszor vagyok itt csupán azért, hogy a nemzeti levéltár megtekintéséhez engedélyt szerezzek, én is viszonzom a Buddha-mosolyt, de a bajuszom alatt halkan eleresztem — nyesgem.

Az úr aki leelőzött hátranéz, s szúrós pillantásából látom megértette a magyar kiszólást. A pillantást viszonzom: az idegen tengerészsapkát tart a kezében, hóna alatt gines flaska. Nem tetethettem, hogy 1970 áprilisában, a surinámi belügyminiszter előszobájában, Guyana feketebőrű állam képviseletében, az egyenlítőtől 5 fokkal északnak, különösképpen meglepődtem volna azon, hogy valakinek a radarja felfogja a megyar szót. A minisztertől kifele jövet, az idegen azonban meglepetés mutatott.

« Huszonöt éve nem hallottam itt magyar szót—legutóljára 1945-ben a háború befejeztével veetődött erre három hadifogoly... »

A mondatszerkesztés kifogástalan, a szavak simán gördülnek, csak a kiejtős éneklős egy kissé, mint a Karib szigetek bennszülöttjeinek angolja. Bemutatkozunk. Hadd várakozzon csak az a miniszter. Van belőlük úgyis annyi, hogy tengerszorost lehetne velük rekeszteni. Az ajtó előtt állunk, a szakállas tányérsapkás férfi meg én, se ki se be a miniszterhez. A titkár feszeng.

« Várjon meg kérem. »

« Hüvelykujja körül megpörgeti a sildes fejfödőt.

« Oké. »

Később elsétálunk a kormányzósági palota előtt. A bejáratnál egy fekete Cadillac várakozik. « Látja ezt? », mutat rá a szakállas kapitány (mi más lehetne ilyen sapkával) fürdőszoba van benne, televizió és bár. Tegnap vette a kormányzó az árverésen ».

« Hogyan? »

« Ó nagyon ólcsón, féláron. Tizenötezer guilderért. Még a miniszterelnök hozatta be mielőtt kibukott volna a kormányból. Az új koalició nem akar fizetni érte. »

« Ön alaposan ismeri itt a terepet. »

« Igyekszem. »

A folyóparton óriási Saman fák állnak, törzsük mint az elefánt dereka, lombsátruk mint bazilika kupolája, gyökereiket kimosta a földből a sok trópusi eső. Úgy dagadoznak ki a fűből mint a viszerek. Egyre ráúl a kapitány.

« Hozok egy üveggel a rumbárból », mondom. Legyint. « Hagyja, fölmegyünk a hajómra. » A régi büdös halpiac helyén a tehergőzösök rakpartján, modern vásárcsarnokot építettek a holland gyarmatosítók. A bejárat fölött Juliána királynő és Bernát herceg arcképe díszeleg. Surinámot a Bécsi Kongresszus itélte a hollandoknak, bármennyire is szívták a fogukat az angolok. Nelson meghalt

Trafalgárnál, Wellingtont nem érdekelték a párás trópusok. « Menjünk keresztül a csarnokon, van egy kis dolgom itt ». Átevezünk a gyümölcsösládák, az árusok régiói, főzelékek, színes kelmék, indián tegezek, jávai istenszobrok, néger fafaragások és papagály tollzuhatagok között és kikötünk egy öreg indonéz standja előtt aki gines flaskákat árul.

« Ahá. Innen a miniszteri flaska. »

« Majdnem. »

A kikötőben három nagy kereskedelmi hajó vesztegel. A « Boa Vista » egy Brazil tankhajó, a « Bookers Bay », a legnagyobb guyanai angol cég diesel motorosa és egy holland vontató melynek farában félárbócon lebeg az indonéz zászló. E mellet evezünk el egy halászladikban hárman. Fogatlan, cserzett amerindián a révész, aki a partmenti *lingua franca,* a portugál, angol, indián szavakat keverő taki-taki nyelven beszél a kapitánnyal. « Hermann, az elsőtiszt », mondja az, az indiánra, « Rozika, a rohamcsónak », a ladikra. Gyorsan gyülemlik a tengervíz Rozika fenekén, szapulom, hogy el ne merüljünk. Tengeri kérdésekben máig is gyakorlatlan dunai szemem vitorlás fregattnak nézi a vízi járművet amelynek kötélhágcsóján felmászunk — magas árbócairól, kopott de karcsú testéről, merészen ívelő orráról itélve.

« A francia tengerészakadémiától vettem a cayennei árverésen », mondja a kapitány, ahogy vizsgálódó tekintetemmel találkozik szeme. « Tanítóvitorlás volt, de csavarmotort is szereltek rá, hogy a matrózinasokat ha kellett, kihúzza a csávából.

« De a neve! », kockáztatom meg, a hajó oldalára festett « ASZU » láttán. « A második s-t átalakítottam z-re, a szó végét pedig átfestettem: *Assuntion*-nak hívták még 45-ben.

A fedélzeten meglehetős illat terjeng. Üres konzerves-

dobozok, elszórt sajtpapírok, az àrbóckötélen egy fűzér száraz sózott hal, a kajüt előtt — mintegy lábtörlőként — egy nagycsöcsü dáma hever, olajfoltos PLAYBOY magazinra nyomtatva. A kapitányi kajüt belsejében viszont példás rend, csillogó rézgombok, perzsaszőnyeg, falra akasztott mexicoi poncho, egy tucat glédába állított könyv, és legalább félszáz, különböző nagyságú, színű, formájú, katonásan felsorakoztatott üveg, demizson, flaska, butykos. « Mit iszik barátom? »

Megviselt, állandó hasmenéssel küszködő európai gyomromra utalva jelzem —hátha a hajó neve kifejez valamit — hogy tán egy gyűszünyi « aszut, ha van ». « Az alkalomra való tekintettel », bólintott a kapitány, (és küldi Hermannt a hajó gyomrába) « megkóstoljuk a hétputtonyosat. »

« Vajjon ezt a KÜLKER-től vette árverésen? »

« Nem, nem. Új Zélandba avanzsált egy Eszterházy negyvenhatban. Őt fuvaroztam hetven üvegért. Minden Szilveszterkor fölbontok egyet, vagy ha magyar vendégem akad. Patinás borok. A legrégebbit még Mária Terézia pincemestere pecsételte le ».

Faggatódznék tovább is, de valahogy a bor, a megtiszteltetés, a kajütablakon befröccsenő sós párák, és a tolóajtó résén beáramló illatos aggarbati füst, együttesen megkötik, ahelyett, hogy megoldanák a nyelvem. Ő szólal meg hát: « És maga? Honnét és hova? »

« Én is vándormagyar vagyok, amolyan félintellektuális áltudós. Szervezőképességemet, angol diplomámat és professzionista könyvgyűjtési szenvedélyemet adom bérbe fejlődő országok könyvtárainak ».

A kapitány mosolyog. Most először. « Én üvegeket gyűjtök », jegyzi meg lakonikusan, és holland szivarral kínál.

« Nem élek vele. »

« Se nem iszik se nem dohányzik. Aszkéta maga? »

« Kártyázni tudok », mondom bocsánatkérően.

« Mama », kiált a kapitány, « cards please. » Közeledik az aggarbati füst, egy ráncos fekete kézben, melynek párja PIATNIK NÁNDOR ÉS FIAI paklit szorongat. « Ulti? »

« Kettesben? »

A kapitány a vállamra teszi a kezét. Reszkető eres mancsa repedezett karmokban végződik. Az indus anyóka odatipeg. « Sit down mama, we play ulti ». Majd hozzámfordulva: « Gondolja, hogy kibírtam volna ezt a sok csavargást épésszel ultipartnerek nélkül? » Rendszerint a mamával és Hermannal rablózunk hármasban — már évekkel ezelőtt beavattam őket. « Most négyen vagyunk, egy kopog tehát. A kapitány, mondanom sem kell, verhetetlen. Mikor rajtam a sor a kopogással, végignézem a könyveket. — Az ezeregyéjszaka meséi, Krúdy Szinbádja, egy köteg Playboy magazin, Zane Grey, C. S. Forester, Conrad, Melville és két P. Howard: Az ellopott cirkáló és Piszkos Fred a kapitány. Mindenki, gondolom, igyekszik megőrizni ifjuságának ideáljait, de csak a kiváltságosaknak sikerül, hogy azok szerint is éljenek. Henry Thoreau Concord erdejében élt mint filozófus és favágó. Jelky bajai szabólegény gyalog bejárta a világot. Molnár Gábor óriáskígyókat és ritka lepkéket fogdosott a Nemzeti Múzeum természetrajzi gyűjteménye számára, bár erre senkisem kérte föl, és senkisem fizetett neki érte. És ismerek egy megszállottat, aki hajóládákban többezer magyar vers fordítását cipeli maga után a világba, akárhová is perdíti a sors. Csodálkozzunk hát a « romantikus » kapitányon?

Amikor a kártyázást abbahagyuk a mama, akinek olyan ráncos az arca mint egy barna dióbél, kimegy a konyhafülkébe rótit sütni. Hermann különböző ládákat cipel. « Ha megmutatná a hajórakományt... » Vaslétrán

ereszkedünk le a hajó hasába. A gépész, helybeli ember, nem tartozik a legénységhez, a motorral piszmog. Kisebb nagyobb dobozok, ládák, ládafiák, egyik másik leszögelve, hull belőlük a fűrészpor és a forgács. Olajos víz csillog gyanusan a hajó fenekén a rácsozat alatt. A bordázat közein polcok, a kosarak, újabb ládák, réseiken kikandikálnak a faszobrok, népi szőttesek, indiai szentképek, rézcsillárok, és a gines üvegek ezrei — akárhányat megkocogtatok — üresen.

« Antik és művészi tárgyakkal kereskedek », magyarázza a kapitány. A Karib tengert járom a mexicói öböltől le Belémig, az Amazonas torkolatáig, Belémben krokodilbőröket veszek, cayenneben nem állok meg, ha nem muszáj, Paramaribóban gyűjtöm be a kedvenceimet a napóleoni időkből származó gines palackokat, melyeket a brit, holland és francia tengerészek beleszórtak egykor a Surinam folyóba, s melyeket ma is hetente mos ki a víz. A kis kreol gyerek 25 centet kap a kereskedőtől egy-egy flaskáért, én öt dolláért veszem itt a piacon és huszonötért vesztegetem Mexicoban darabját. A javát egy ügynök veszi meg, aki 50, a ritka példányokért 100 dollárt kap az amerikaiaktól. »

« Es a helybeli górék? », kérdem. « Minek a belügyminiszternek palack? »

« Műgyűjtő ». A fővámos nemkülömben. Eleinte sok bajom volt velük. Trinidádban öt hétig ültem egyszer, Kingstonban meg elszedték tőlem az egész rakományt. Most némely speciális flaska biztosítja háborítatlanságom. »

Ezzel levesz egy duplanyakú butéliát a polcról, ha szőrös volna, csikóskulacshoz hasonlíthatnám. Az egyik csőrből chílei bor folyik, a másik teljesen lecsavarható. A kapitány beleilleszt egy szivaralakúra csavart dollárt.

Szép, szép ez a műkereskedés, gondolom, de aligha igazán jövedelmező. A tokaji borokat kivéve, amelyek

nem eladók, a rakomány csupán párezer dollárt ér. A hajó kicsi és így is félig üres. Krokodilbőrt egyetlen egyet sem látok. « Drága az olaj », mondom.

« Drága », hagyja rám.

« A Turul madárra esküszöm, hogy tőlem nem tudja meg fia vámos, rendőr vagy belügyminiszter — árulja el hát, mi van még eladó a hajón? »

Méreget a kapitány. Rovátkolt öreg arcán borotvapenge a szeme szűke. Hallottam egyszer két csempész történetét, az egyik ki-be járt a dutyiból, a másikat sohasem kapták el. Kérdezte hát a peches a szerencséset: « Áruld el, az ég szerelmére, hogyan csinálod, mit csempészel? » Odasúgta a másik: « Hajókat. » Nos, itt ez aligha áll. Az öreget már többször elkapták, a hajója régi. Állom a tekintetét, mígnem megvakarja őszebecsavarodott üstökét:

« Semmi más nincs eladó a *hajón*. »

Megesszük a rótit én guáva levet iszom, Hermann rumot, a mama vizet, az öreg befejezi a tokajit. Dolgomat a reggeli vizittel befejeztem volna Paramaribóban, a többi már csak kellemkedés, diplomácia és turisztika lenne. « Innen Georgetownba hajózok holnapután », böki ki a kapitány. (— ha elvinne!, gondolom —) « Három nap az út, szépen lassan csorogva a part mentén. »

« Ultizhatnánk rogyásig », vetem föl bizakodóan.

« Rogyásig. »

« Tehát elvinne? »

« Váltsa vissza a repülőjegyét. Hermann elmegy a könyvekért a hotelba. »

Az indulás reggelén, mintha az ég összes hordóit csapraverték volna, úgy zuhogott az eső. a csorgó víz langyos volt, a dagály-duzzasztotta folyó fekete a belehullott falevelek kioldott festőanyagától, a parttól alig pár lépésnyire

egy kutyahullát toszogattak, marcangoltak a piránák. Minden bátorságomra szükség volt, hogy az értemküldött « rohamcsónakba beszálljak és az « elsőtisztre » bízzam az életem. Angol viharcsuklyával a fején a fedélzeten fogadott a kapitány; félmeztelenül állt, fehér mellszőrét simáranyalta az eső. « Föl a horgonyt Wesselényi », törte át a zápor csapkodását a hangja, s ahogy a vasmacska felemelkedett a fenékről, az ASZU remegése ringássá változott és csavarodott föl a drótkötél, a kapitány csak nézte, egyre merevebben hogy dolgozom, s nagyot villant a szeme amikor elkaptam a horgony nyelét. A vashorgony üreges volt és rozsdás kulcs nyitotta. Benne kattantós-fedelű acélszelencében vagy harminc csiszolatlan gyémánt.

5.

KIRKE

Csendes nap volt. Az ASZU gyomrában halkan dohogott a motor, oldalát apró hullámok nyaldosták. Árbócra csavarva tétlenkedett a vitorla, nagyujját vakargatta Hermann, az indián. Anyóka az edényekkel vitatkozott a konyhafülkében, én Magyar Mihály világcsavargó és délafrikai törzsfőnök életének angolra fordításával, a kapitány a távcsövével.

« Cukorsüveg », törte meg végül is ő a csendet, délnyugaton a tengerből kiemelkedő zöld buckára mutatva.

Rio de Janeiro cukorsüveg gyermeke sudárabb, gondoltam, miközben a grenadai szigetfióka anyja felé fordított szélmentes öblében lehorgonyoztunk. Halászcsónak jött értünk, hárman ültek benne. Egy magamkorabeli néger, ritkás fogait vastagon keretező vigyorral, szerecsenyherkules, volt a második, szikkadt vén varázsló tartotta a kormányt.

« Hat napig maradunk itt », bökte ki a kapitány, a cukorsüveg lábánál terpeszkedő magányos udvarházra mutatva. Függőágyamat az emeleti veranda oszlopaihoz erősítettem és végigfürkésztem a szemközti lakatlan « L zátony »-t a kapitány gukkerével. A láthatárt nyugatról a « Szaltó-szikla » orma őrizte, mint függetlenségét az utolsó indián törzs, melynek tagjai onnan ugrottak szaltomortálét a tengerbe, miután a franciák bekerítették őket. A dombhajlat cédrusai a napoleont-páholó idők tanui voltak, midőn rájárt a rúd a franciákra és a spanyol-indián-francia szigetből az angolok szerecsenydió gyarmata

lett. Minden féle fajta szín és nagyságú dióból százezerszám terem a szigeten a homokpartot szegélyező pálmák alatt is halomszám hever a lepotyogott kókusz. Erről már személyesen győződtem meg, mert átúsztam a zátonyra. Hermann az elsőtiszt, szabadnapos volt, csónakon követett. Keleten, szerecsenydiólombok alatt halászkunyhók gunnyadoztak. Vadnarancsfán száradt a rekesztő-háló, foldozták, szurkolták a néger halászok. Előtte kagylóhegy: rózsapiros, halványlila lambihéj a fövenyre kivetve irizálta a perzselő nap sugarát. Lejjebb, a vizes homok lukas volt mint az ementáli sajt: ki-be futkostak odvaikból a rákok.

Beszerzéssel töltötte szabadnapját Hermann, oldalzsákjában megbújt a narancs, citrom, vad-ananász, cashew-körte, csillagalma a sokféle dió társaságában. Főzőolajért, sóért, nádcukorért be kellet baktatnunk a városba. Az Sz.. felé vezető út kétoldalán a viskók a házakkal, a veteményeskertek a pagonyokkal, csirkék a papagályokkal látszólag békés trópusi egyetértésben éltek. Az úton elzörgött a szamárkordé, a kocsis megpöccentette szalmalkalapját, óvatosan hajtott az idevetődött taxi, öreg nénikék tipegve cipelték fejükön a veteményt. Tehén volt a legnagyobb, macska a legvadabb, nyúl a legszaporább állat, melyet egy vállalkozó szellemű francia ültetvényes a « Cukorsüveg » és a « Zöld » szigeten is megtelepített húskonyhája javára, veteményeskertjei kárára. A dombon épült városkában párezer szegényember, néhány villatulajdonos, épitkezési vállalkozó lakott, volt coca-cola lerakat, a főutcán a katolikus és az anglikán templom között egy fagylaltozóhely és rendőrőrszoba, mellette rumbár, szemközt két bank. Az idős indián a boltokat, én a patikát kerestem, rumszlopáló halászokat, fagylaltozó rendőröket találtam. Boltozatos pincében akadtam a patikára, az üvegeken pókháló feszült, a gyógyszerész a kertjében gyomlált és elfelejtett kezetmosni; de volt penicilinje.

Az angol Barclays Bankban sorba kellett állnom, hogy a fordításért felvett amerikai dollárokat helybeli pénzegységre váltsam. Az Európai Közös Piac patriótája vagyok ezért mentem az angol bankba s nem a yenki Chase Manhattan fiókjába. A sorban többen álltunk, az előttem álló két alak megjegyzéseket tett a banktisztviselőnő mellére — magyarul. Ez nem lepett meg, pro-primo, mert a mulatt szépség feszes blúza alatt (a klepafülü magyart idézem) « harapnivaló narancsok duzzadtak »; pro seundo, mert messze földről minden férfi itt szerette beváltani a pénzét, és , pro terzo, már elmonhattam volna, hogy a tengerparti kagylóhegyektől másfél mérföldnyire turistatelepet épített egy konzorcium, ahol az épitész eminens szerepét Pali bácsi, a Bauhaus állitólagos egykori tagja kapitányunk jóbarátja töltötte be. Másutt már említettem a kapitány műkereskedésből élt, fregattjával járta be a Carib szigetvilágot, ahol ügyletei bonyolódtak s engem olykor matrózönkéntesként alkalmazott ASZU nevű hajóján.

A Barclaysban várakozó két fickó Pali bácsi vendégségét élvezte a Telepen. Bemutatkoztak. A californiai orrhangon raccsoló göndör szépfiú, két rágógumi sercentés között pöccentette ki a nevét, a klepafülű bajszát és ingét végigsimítva megkülönböztetett tisztelettel örvendett, hogy kezemet megszoríthatja. Unokaöccs volt a nyegle Göndör, franzstadti iskolatársa Klepa, az idősebbik. A nőt egyelőre dobták, illetve dobták volna, ha meg nem szólal. « Családtag? » kérdezte ártatlan mosollyal Klepától, kinek braziliai apacsingén lilárapingált sasmadarak virítottak, a Barclays Bank nemzetközi jelzésével könnyen összetéveszthetők. Göndör kapott az ötleten. « Evidens », fuvolázta orrhangján a teltkarcsú bankoskisasszonynak. « Protekciós valutabeváltást igénylünk. »

*

Hajnalban értemjöttek a halászok. A vigyori halász-

mestert Budunak hívták a társai, a tagszakadt herkules « Winston » nevet nyerte a keresztségben, mert 1945-ben született amikor Churchill a győztes háború után népszerűségének csúcsfokára hágott a gyarmati népek képzeletében. Mire a homokpartra leértünk az öreg már a csónak végében ült, fenékhorgait rakosgatta ki a ladik szélére. Hermann is megjelent szákkal, vödörrel, drótból font homár-csapdákkal. Nyomában még három szikkadt halászember jött bólyákat, keritőhálót cipelve. « Hova társul be hatodiknak? », kérdezte tőlem Budu, a halászmester.

Elértettem a kérdést. Az idősebbek viharbárkájának farán segédmotor, oldalán kisegítő evezők, fenekében horgok, csalik, hálók. A fiatalok csónakja rönkökön szárad még feljebb a parton. Gúzsevezők, szigonypuskák, békalábak szépen nekitámasztva, benne öt lábát himbáló, vitorlavászon nadrágot, szakadt atlétatrikót, ágyékkötőt viselő inas, fiatal, fekete test. Bádogdobozból veszik elő a közös reggelit, a főtt jamgyökérből és a majomkenyérfa gyümölcséből összegyúrt kenyeret. A fiatalok mellett döntök.

Nem hagynak evezni. Budu kormányoz, négyen húzzák a gúzst, « pihenjen csak » jut a hatodiknak. Megkerüljük a Cukorsüveget és a nyílt északkeleti oldalra evezünk ki, félszáz méternyire a sziklás parttól. A köveket, ahol a tarajos hullámok már nem érik, beborította a buja növényzet, messzebbről minden zöldnek látszik akárcsak a Keletre fekvő Zöld sziget.

Elő a szigonypuskákkal! Buduék szigonypuskái csúzlirendszerűek, húszméteres beesztőzsinorral. Bámulják acélrugós, sűrített levegő meghajtású fegyverem, melyhez mindössze hat méter a zsinórjárulék. A tenger « átkozottul fehér », mondja Winston, amint a billegő lélekvesztő orrába dobja ágyékkötőjét, felcsatolja békalábait, úszószemüvegét, és meztelen, izmos fekete farával, hátrafelé

huppan a habokba. Egy a csónakban marad tartani az irányt, mi többiek követjük Winstont.

A halak megneszelik a békalábas fekete csapatot és hamar elinalnak. Nap mint nap kergetik őket a halászok, s a tenger lakói, melyek zavartalan területeken könnyen beközelithetők, résen vannak itt. Winstonék ezért nem oldalról és közelről, hanem fölülről, számomra hihetetlennek tetsző tízméteres távolságokból lövik őket, csalhatatlan biztonsággal. Jó szákravalót zsákmányolnak másfél óra alatt, míg én egyetlen félkilós « compót » hozok fel a víz alól. Inkább akváriumba mint hallevesbe való: rozsdásbarna hátán apró piros pöttyek.

Be a ladikba. Mérföldnyit evezünk a Zöld sziget felé. Budu int, a puskákat a csónak aljába fektetjük, egy ismét bennmarad libegni. Kiugrálunk: « lambi »-ra vadászunk. A kecses gyöngyházkagyló lakóját ízletes husáért nagyrabecsüli a szigetek népe. St. G.-ben, az anyasziget déli csücskén elhelyezkedő luxushotelosok, csemegeként tálalják, ügynökekik 50 centért vásároliák, a lambik darabját. A kagylóhéj (*) dekoráció. Portálék kerti utak, virágcserepek élénkítésére szolgál. A rücskös nagy házát cipelő lambi valójában egytalpú izomkolosszus; lassú kitartó araszolással mérföldeket utazik a tenger fenekén. Buduék szerint a képzelt felezővonal alatti sík, algákban, csigákban rákokban bővelkedő tengerfenék a lambicsordák kedvenc legelője. Ezt a legelőt, a felszínen himbálódzva tizenkét méternyire saccolom. A gyöngyhagylóhéj, ha a boltok polcán vagy a portálékra kirakva meglátod, mészkőfehérségű rücskös hátat és rózsáslila tükörfényes homorú belsőt mutat, apró cirádákkal, befelé szűkülő körökkel, mintha egy óriási és tündérszép tengeristennő fülkagylója lenne. Amerigo Vespucci útiélményei nyomán megtalálod a lam-

(*) azaz csigaház; a helybeliek « kagylóról » az óceanográfusok « csigáról » beszélnek.

bit a későreneszánsz olasz festményein, sőt Botticelli maga, a lambik és a tenger habjai közé festette Signorina Vespuccit, a születő Afrodité képében. Ám keresd a lambit a tenger fenekén - szépségéből mitsem látsz. Mohos kőnek álcázza magát, hintáznak rajta az apró csigaházak, egybeköti a talajjal a tengeri nyálka.

Budu és társai, mint a fekete dárdák szökelltek alá, fölfele jövet néha kettesével ölelték magukhoz a fenékről fölemelt kagylókat, melyeket gyakorlott szemük a magasból észrevett. Én csak köveket láttam. Hogy a mélységet jobban bírjam, betömtem a fülem puha viasszal s óvatosan, fokozatosan úsztam lefelé. Hat méterig könnyű. Aztán zúgni kezd a füled, növekszik a nyomás, nyelned kell. Nyolc méternél a rádnehezedő víztömeg feszíteni kezdi a koponyád. Tanácsos az orrot befogni és a fület « kipattantani » mint azt a repülőn teszi az ember, ha hirtelen emelkedik. Amikor zúgni, lüktetni és feszíteni kezd minden, tudod hogy elérted a tíz métert. Tovább menni innen nem tanácsos, a levegőd is kifogyóban van, mire ide értél. Viszont innen, és csakis innen, én is meg tudom különböztetni a lambit a kövektől. Mire kinyúlnék érte, fejjel lefelé, már a szédülés kerülget a beszorított, elhasznált levegőtől. Üríteni kell a tüdőm fokozatosan. Mennyivel vidámabban szállnak fölfelé a légbuborékok! Óvatosan követem a nyomukat. Fönn a napfény, a sós víz, a cudar hullámok. Meglötyögtetik benned a reggelit. Rókavadászat lehet ebből, nem lambifogás. Budu megszán, átlátja kínlódásom. Int: jőjjek vele, szorosan mellette. A felszínen úszunk, szemüvegen keresztül vizsgáljuk a feneket. A vízmozgás ellenére kristálytiszta a tenger, itt is, ott is megcsillan egy fehér korál.

Ott, ott. — böködi a vizet Budu. Kifordítom a tenyerem, jelezvén, hogy mohos köveket látok csupán. Budu ismét int, kövessem. Villámsebesen bukik — na most

mi lesz — mese nincs, követni kell. *Ha elmaradok, nem észlelek semmit,* borzong át a gondolat idegeimen. Gyors crawlozás, közben nyelés, fülkipattantás, figyelés. Mégegy ollózás, elérem a feneket. Fölemelem a nyálkás követ: egyet, kettőt, hármat — mind *kő* a kő. Nincs levegő. Eleresztem a vacak köveket, most kifujni, most, hacsak lehet, lassaban fölfele — föntvagyunk. Meg kell kapaszkodnom a csónak szegélyében.

Amint erőre kapok, futárszolgálatra indulok. A szerte felbukkanó fekete kezek fehér markaiból átveszem a kihalászott lambikat, a csónakhoz úszom velük és beledobálom őket. Fehér tenyerét villogtatva, vigyorogva mesélte Budu tegnap, hogy amikor a Jóisten az embereket megteremtette, odavezette őket a nagy tenger szélére és elrendelte a mosakodást. Sokan megmártóztak, és fehéren jöttek ki, de volt aki csak éppen beleállt a sekélybe, a tenyerét meg rátette a víztükörre, aztán kilábolt a tengerből. Ők voltak a fekete emberek ősei.

Miközben szorgalmasan hordom a lambit megpillantom a csónak horgonyának kötelét s a talajba kapaszkodó vasmacskát. Nekidurálom magam és a kötél mentén vigyázva leereszkedem. A horgony mellett rózsaszínű tengeri csillag, kissé odább zöld uborka és sárga korál. Nyulok a korálért, mellette: lambi! Nosza eleresztem a korált kétkézzel tépem föl a kagyló peremét, pedig jön ám könnyen, súlya csökkenti emelkedési sebességem.

Alligátort lőni egyszerűbb mint lambit fogni; csak a célzás erejéig kell visszafojtani a lélekzetet. A lambifogás szuflapróba, mint az első hosszú csók.

Kora délután kötünk ki a csendes öbölben. A hatvannégy lambi közül csak öt az enyém. Hermann már behajózott az öregekkel, hozza is a kisbaltát, lékeli kagylóimat.

«A kapitány meg lesz elégedve», mondja éneklős indián akcentusával az elsőtiszt, és biztatóan rámhunyorít. Alig állok a lábamon. Csak a házhoz vezető kapaszkodón

jut eszembe, hogy rosszul hallok, mert fülemben maradt a viasz. Kiszedem és nedves lesz a kezem. Az orrom is az, a fülem is. Szivárog belőlük a vér.

* *

Kora este megérkezett a kapitány, meglátott, további szieszt rendelt, és Anyókával főzette meg az én hagyományos bácskai specialitásom, a halpaprikást. Hermann snappert fogott még « compóm » mellé, és hogy elegendő legyen az étel, hozzáfőzött egy homárt és két lambit is. Anyóka szeletekre vagdalta a kagyló inas testét, lapos kaviccsal laposabbra klopfolta és hosszabban főzte őket a bográcsban. Húsuk csodálatos lett.

Vacsora után a kapitány a kisváros szenzációját mesélte: kirabolták a helyi bankokat! A részleteket harapófogóval kell kiszednem belőle. Hümmögve, krákogva mondja a különleges rablás történetét. Délelőtt lo és ll óra között a főutcán elaludt minden. Aludtak a rendőrök a fagylaltozóban, szunyált a füszeres a patikus, a két bank közén puskájára támaszkodva bóbiskolt az őr, a Barclaysban két kuncsaft horkolt a padon, a Chase fiókbank kiüritett fiókjára hajolva horkolt a pénztáros, mikor a rablást végül is fölfedezték.

« És a bankoskisasszony? », kérdeztem.

« Szabadnapos volt. Az esti szépségverseny elődöntőjére készült. »

Tudni illő: mióta Jennifer Holden grenadai stewardesst szépségkirálynőnek koronázták, havonta tartanak elődöntőket fővárosukban a grenadaiak. Míg a dél és középamerikai államokban már a repülőtéen üdvözöl a helybeli katonai diktátor fényképe a falakon, Grenadában a borbélyüzletektől a rendőrőrszobákig a szép Jennifer királypálma termetében, gyöngysor mosolyában gyönyörködhetsz. Meg is növelte ez a turisztikát. Grenada a térképre került! A jámbor szigeten tavaly, húsz év óta először elkövették az első gyilkosságot.

« Megsérült valaki? », kérdeztem a kapitányt.

« Áh », legyintett. « A haja szála sem görbült meg senkinek. Csupán egy vénasszony sipítozott le-föl az utcán. Takarékkönyvéből akart pénzt kivenni a Chase-ben. Bejött, egy fagylaltosember, mindenkit megkínált, ingyen adta, *hirdetési kampány*, mondta. A nyanya nem kért a fagylaltból. A többiek, beleértve a bankszolgát az üzletvezetőt és a kuncsaftokat is, ettek belőle, és nyomban elaludtak. Az idegenes kiejtéssel beszélő fagylaltos kituszkolta a vénasszonyt a bankból. Szaladni kezdett... A másik fagylaltos, aki a bank előtt ácsorgott, elgáncsolta... Elesett, s nem volt a környéken ember aki fölemelte volna... Most ott siránkozik a fővárosi rendőrségen... A fagylaltosoknak nyoma veszett. »

« Milyen színüek voltak? »

« Feketék, de nem helybeliek. Az öreglány szerint amerikai akcentussal beszéltek. »

Eltelt két nap. A környék nyugalmát alaposan megzavarta a bankrablás. Az esetet tárgyalta a csendes halásznép már azért is, mert az öreg halász kifogott egy darabokra tört fagylaltoskocsit a szalto szikla alatt a tengerből. Rohamcsónakkal jöttek St. G-ből a rendőrök a helybeli őrszemek gyomormosást kaptak a kórházban, a két bank személyzetével, az anglikán pappal és az építkezési vállalkozóval együtt. Mindezek reklám-fagylaltot kaptak az amerikai néger fagylaltosoktól. A detektívfelügyelő ugyanis biztosra vette a garázdálkodók nemzetiségét, s a helybeli rádióba bemondatta, hogy rendőrségi jutalomban részesül aki a banditák vagy az ellopott pénz nyomára vezet.

Pali bácsiéknál teáztunk a Telepen. Az építész terraszáról kilátás nyílt a tengerre s a környező hegyekre. Két legyezőpálma fölött sürgönydrót feszült, a dróton döglött sárkányok, melyeket a helybeli gyerekek eregettek

föl a zátonyon, kihasználva a tengerről fújó szeleket. Fölöttük alacsonyan szállt egy repülőgép, s mintha csak jeleket akart volna adni, fölbúgatta a motort.

« Kinek dudál ez? », kérdeztem Pali bácsitól.

« Boszorkány szeretőjének », fújt a bácsi.

« Nono », koppantott pipájával a kapitány, aki eddig csak a pipa szárát rágta és szemét a pálmafák közein idelátszó piroscserepes épületre szögezte.

Fürkésztem én is az épületet, csinos alkotmány volt. Formája mongol jurtára emlékeztetett, teteje spanyol kuriára. Kovácsoltvas volt a keritése. « Kinek a háza ez? »

« A bárónőjé... »

« Kalóztanya »

« Igazad van, ez a neve. »

« Nemcsak a neve. Ma is tartozik a tervrajzok árával a boszorkány. » Egymásnak kontrázott a két öreg. Otthagytam őket, mentem a villa szalonjába.

A nagy mahagóni tölgyfaasztalra helyezett rajztáblán gombozott az unokaöccs a barátjával. A pálya pontosan be volt rajzolva fehér tussal, a műgombokon *Albert* és *Dunai II* fényképe díszelgett, a kapu papundekliből készült. Két aránytalanul széles és túl lapos smollpasztadoboz volt a kapus.

FRADI volt mindkét csapat. Klepa csapatát « Ferencváros »-nak hívták, Sárosi dr. volt a balösszekötő, Göndör csaparta « Édosz » volt, mert az ötvenes években, amikor Göndör az Üllői útra járt, az *Élelmezési Dolgozók Szakszervezete* patronálta a klubot.

« Csalsz », kiáltott Göndör egy gól után. « Lelökted a balbekkem. »

« Te is », riposztozott Klepa, és finoman meglökte a rajztáblát, hogy csücske gyomorszájon találja Göndört. Az unokaöccs ráborította az egész focipályát ellenfelére.

Röpültek a csatárok a kapuk, a smollpasztadobozok. Klepa megrázta magát, megkerülte az asztalt és rüszttel rúgta farba Göndört. Az első rúgás ült, a másodikra Göndör felkészült, Elkapta a kilendített ballábat, Klepa a padlóra zuhant.

« Fiúk », süvöltötte Pali bácsi a terraszról de nem hallották. A whisky mellé készített szódásüveg sugara lehűtötte, szétfröccsentette őket. « Mint a gyerekek », sopánkodott a bácsi, aki nőtlen gyerektelen ember volt.

« Gyerünk a TANYÁRA », javasolta Klepa, és azon csatakosan kivonultak, egymásnak kecsketúrókat osztogatva lefelé a lejtőn.

Utánukvitt a kivácsiság. Elsőrangú izléssel berendezett vendégfogadó volt a « Kalóztanya ». Bárja hajóbár, ablakai kajütablakok, rézveretes, hajóládák voltak a székek, vaspántos lőszereshordók az asztalok. Öreg butéliákra csorgatott gyertyák szolgáltatták az asztali világítást, a bejáratnál bajadérszobor állt, jobbjában gitár, baljába villanyos fáklyát tűzött a női leleményesség. A szobor talpazatával a kárpitos falnak támaszkodott, mellette csigalépcső vezetett az emeleti hálók felé.

Leültem a lőszereshordó mellé egy kincsesládára és sört rendeltem.

« Skol vagy Pilseni? »

« Helybeli »

« Maga honnan jön? »

Fölnézek a parancsoló, türelmetlen hangsúllyal kérdezőre. Dirndliben, csipkeköténnyel darázs derekán, csupatűz, csupaideg asszony hajol felém. Minden mozog, csak a tekintet sugara egyenes, határozott; bűvölnek bögölyszemei. Lenézek, részben mert zavar a kihívó szempár, részben mert özvegyapám arra tanított, hogy a menyecskéket alulról kell fölmérni. Formás vádliján mozognak az izmok mint a citerahúrok.

« Hol táncolt? »

« Kérdésre kérdés. Feleletre, felelet! »

« A Cukorsüvegről jöttem. »

« A bécsi operában táncoltam. »

« Most bárónő. » Ez erős volt. Metsző a válasz.

« *Irka-firkászka* — én annak *születtem!* »

« Bocsásson meg... »

« Nincs mit. Nem volt gyerekszobája... » Csörömpölés a sarokból. Egy tálca a bárpult mögött köt ki. Klepa áthajolt a pulton és szájoncsókolta a csaposlányt. Az szájoncsapta. A csörömpölésre Göndör is előkerült a csigalépcső mögül. A fáklyaláng árnyékában dögönyözte a bankoskisasszonyt.

« Részeg disznók », sziszegte a bárónő és segélykérően hozzám fordult: « Számithatok magára? »

« Természetesen », dadogtam. Azon nyomban leült mellém a kincsesládára, szorosan. Combjain mozogtak a belettizmok. « Idefigyeljen. »

« Csupa fül és ideg vagyok. »

« Menjen körbe, és fujja el a gyertyákat. Én kikapcsolom a lámpát. A bajadér citerája csillogni fog a holdfényben. Vezesse oda először a göndörhajút, aztán a klepafülűt. Kinálja meg őket ezzel az itallal. »

Kezembe nyomott egy kisüveg császárkörtét.

Megtettem amire kért. A sötétség teremtette zürzavarban pár percre mindenki tanácstalan lett. Aztán mécsvilágot gyujtott a bárónő, a mécses lángja sorbacsókolta a gyertyákat, minden szebb lett, hangulatosabb és sejtelmesebb.

« Hozzon egy dupla brandyt », mondtam az asszonynak. Tele üveggel tért vissza, a lőszereshordó-asztalra tette.

« Ne kicsinyeskedjünk. »

« Hol a két részeg? », aggályoskodtam.

« Jó helyen. »

Nem tetszett nekem a dolog. Mihelyt a vacsoravendégek rendelései elszólították mellőlem a tulajnőt, körülszimatoltam a helységben. Nem voltak sehol. Körbejártam a házat, a telket. Fütyültem. Kiáltoztam. Csak a tenger felelt, ahogy a hullámok nekicsapódtak a kőgátnak. Fölbaktattam Pali bácsihoz. Elmondtam a történteket. A fiúk nem tértek vissza.

Az öregek grogot ittak, harmadik volt a társaságban a rendőrfelügyelő. Magyarul beszéltem, nem érthette. Bizonytalanul nézett rám, az építészre, a kapitányra. Az ASZU parancsnoka felállt és elköszönt. Utánabámultunk. Lassan poroszkált lefele a holdfényes úton, a « Kalóztanya » irányába. Léptei alatt csikorgott a kavics.

A felügyelő mesélte: Szisztematikusan körbejárta a városkát, a halásztanyát a Telepet. Gyanus nyomra még nem akadt a bankrablást illetően. Alant ismét csikorgott a kavicsos út, Budu és Winston szállt le egy szamárkordéról. A szamarat a kerítéshez kötötték, nyomban legelni kezdte Pali bácsi féltve őrzött hibiszkuszbokrait. Buduék fehér zászlót lebegtettek mint a békekövetek. Kora délután óta nyomozták a felügyelőt. Winston cukrászkötényt talált a tengerben. Semmi kétség: a fagylaltosok viselnek ilyet. Budu boldogan vigyorgott, várta a rendőrségi jutalmat.

« Maguké a száz dollár », mondta a kövér felügyelő, « ha kézrekerítjük a banditákat, vagy megtaláljuk az ellopott pénzt. »

« Mekkora összegről van szó », érdeklődtem.

A felügyelő dupla tokája remegni kezdett. « Az összeg nem nagy kérem 1700 dollár csupán. Csak a fiókokban lévő pénzt seperték be a rablók, a safe mindkét bankban zárva volt. De a szégyen, a szégyen! Befagylaltoztatták az egész szaltói rendőrosztagot. Legjobb barátom, a fő-

törzsőrmester, előléptetését várta. Most a felesége várja hogy férje felébredjen a kronikus álomkórból. »

Vénül az este, rajtam is erőt vesznek az italok, elbúcsúzom és legyaloglok a tengerpartra, nagy ívben kikerülve a bárónő tanyáját. Megbeszélés szerint Hermannak várnia kellene a csónakkal, idefele ő volt a révészem. Talán hazavitte a kapitányt az udvarházba. Elsétálok az « L zátony » végéig, se csónak, se Hermann, se kapitány, itt vagy a túloldalan. Az ASZU elhagyatva ringatódzik a Cukorsüveg védett öblében.

Tarzánrikoltásaimra semmi válasz. Túlnan a házban ég a petróleumlámpa, Anyóka fönt van még. A tenger meleg, nyugalmas, apró csipkéken táncoltatja a hold sugarait, az üres kókuszhéjjakat és engem az úszás közben feljemrekötött cuccal. Ringásból ringás, tengerből függőágyba.

* * *

Ajtócsapkodásra ébredek, kint alig pirkad.

« Szedd a hóbelevancod! », rendelkezik a kapitány. Anyóka és az indián már bepakolták a csónakot, a kapitány berántja a motort, máris a fregatton vagyunk. *Szedjük az irhánkat*, gondolom, megkérdezni nem merem. A Zöld szigetet is jóval a hátunk mögött tudjuk, amikor megkockáztatom:

« Le kellett lépni? »

« Kellet a fenének », morog a kapitány.

St. G. jachtkikötőjében horgonyzunk le. Megannyi tojáshéj, pillangó, sirály a vizen — fehérvitorlás jachtok. A város dombra épült, a pirosfedeles házak közül kimagaslik az anglikán templon bástyatornya. A szélcsendben idehallatszik a reggeli harangszó.

A Chase Manhattan bank grenadai főhadiszállására igyekszünk. Elmúlott nyolc óra, a város élénkül, gyümölcsöskosaraikat rendezgető kofák guggolnak a bank előtt.

A mahagónival borított igazgatói szobában, csillagos lobogó és hosszú holland szivar mögött a bank képviselője apró térképet vett át a kapitánytól. A térképen a Cukorsüveg nyugati oldala és a Szaltó-szikla közötti rézsutos vonal felezőjén csillaggal jelölt pont látszik. « Az elmult éjszakát kutatással töltöttem, azon a környéken, ahol a halászok megtalálták a cukrászkötényt és a fagylaltoskocsit, » magyarázza a bankigazgatónak a kapitány. » Fémdetektorom a csillaggal jelölt ponton kilengett ».

A Barclays bank igazgatója megkapta a térkép másolatát.

Délután, a narkotikus álmából fölébredt, hivatala és rohamcsónakja tatján álló főtörzsőrmester személyesen irányította Budut és búvárcsapatát a csillaggal bejelölt helyre. Alig egy órás keresgélés után elsüllyedt ladikra akadtak; fenekéből nyilván kiázott a tömés. Ötven yarddal odébb — a fővárosi rendőrfelügyelő szalaggal lemérte — aluminiumból készült fagylaltosdoboz került fel a tengerfenékről, Budu hozta fel diadallal, fekete-triton képét majd szétfakasztotta a győzedelmes vigyor. A vízhatlan ragasztószalaggal impregnált dobozban a sok nehéz aprópénz társaságában ott piroslott, zöldellett, kéklett a bankfiókokból besepert Karib dollár halom.

Igen tapintatlanul, a főtörzsőrmester *tovább* akarta folytatni a nyomozást. De Budut, Winstont és társaikat már nem lehetett rávenni arra, hogy a kárvallott amerikai néger fagylaltosok hulláit is megkeressék a tenger fenekén.

« Azokat már rég megették a cápák », legyintett a kapitány.

« Legalább egy cipőt keressünk még meg », könyörgött a főtörzs.

« Hátha mezítláb voltak », vágta rá Budu, akinek a diadaltól vágott az esze mint a beretva.

A kövér felügyelő izzadt a tűző napon. « Tegnap ez

a jóember » — mutatott Winstonra — « megtalált egy kötényt is. A nyomozást befejezettnek tekintem. »

Már Curaçao és a negyvenedik ultiparti közelében jártunk, amikor az ünnepi alkalmakra tartogatott aszubor (egy Eszterházy ajándékának maradéka) megoldotta a kapitány nyelvét.

« Nyersselyem dhotit veszek neked Anyóka. »

« Mindig ezt mondja, ha más asszonnyal töltötte az éjszakát. »

« Orsós horgászbotot kapsz Hermann. »

Az indián pofacsontján megrándult a bőr, szemfoga fölött kivöröslött az íny.

« Kapitány úr, megmutatná hogyan működik a fémdetektor? », kérdeztem.

« Meg, ha tudnám. »

« Hát nem végzett vele méréseket az öbölben, elmúlt éjszaka? »

Bámult rám a kapitány. Horgas körmével dobolni kezdett a kajüt asztalán. « Nincs fémdetektorom », mondta.

« Honnan tudta akkor, hogy hol süllyedt el a pénz az öbölben? »

« Hermann sűllyesztette el. »

Leesett az állam. « Hermann? De hiszen amikor a két amerikai néger kirabolta a bankot Hermann az öregekkel halászott! »

« Tegnap éjszaka tette oda, miután a fiúkból kipofoztam hova dugták. »

« Nem fulladtak bele a négerek? »

« Micsoda négerek? Fiam, a te értelmi képességeid alig haladják meg a grenadai rendőrökét. Göndörről és Klepáról beszélek. »

Agyamban pislákolni kezdett az értelem első gyertyája. « A kapusnak használt smollpasztadoboz! »

A kapitány bólintott.

« És *velük* mi lett? »

Az Aszu parancsnoka a síma víztükör felé pillantott.

« Nyilván gomboznak. »

« A cápákkal? », szaladt ki a számon, bár nem volt kedvem viccelni.

A fáradt szemhéjak mögül enyhe megvetés sugárzott felém.

Felpattantam. Kinyitottam a csapóajtót és lemásztam a létrán a hajó gyomrába. Egy fölfordított és simáragyavalult narancsosláda fenekén, *Alberttel* és *Dunai II* -vel egykapuzott a két Fradi.

« Hogy kerültök ide? »

« Hermann meg a kapitány idezártak az éjjel. »

« A Kalóztanyán tüntetek el... »

« És *kinek* köszönhető mindez? » kérdezte állát előretolva Klepa.

« Részegek voltatok amikor a bárónő kérésére a bajadérszoborhoz vezettelek titeket. »

« A likőrbe mákonyt kevert. A bajadér citeráján gomb van. A boszorka megnyomta, a bajadérszobor megfordult, mi meg egymás után tüntünk el a borospincében. »

« Ki lehetett bírni », mondtam engesztelően.

« Nehezen » — magyarázta Klepa — « annak tudatában, hogy te ülsz a pénzen, a kulcsot meg a fejpárnája alatt tartja a bárónő. »

« Én ültem a pénzen? », hebegtem.

« Te ám! », támadtak rám mind a ketten. « A fagylaltosdoboz benne volt a rézveretes kincsesládában. Az öreg utasítása szerint el kellet volna süllyesztenünk a dobozt a szaltói öbölben, miután a fagylaltoskocsit lelöktük a szikláról, a csónakot meglékeltük, a cukrászkötényeket eldobtuk s a fekete pasztát kezünkről, arcunkról lemosta a tenger. Ehelyett bólyát kötöttünk rá és leúsztattuk a dobozt a Kalóztanyára. A boszorkány több julatékot igért. »

« A fagylaltbakevert kábitószert is a boszorkány adta », kezdtem kapcsolni.

A fiúk bólintottak. A bankoskisasszony a helyi cukrász lánya. Azelőtt kasszirnő volt a Tanyán. »

« Szóval ő is benne volt a buliban. Ennyi tag! Mi jutott volna egynek a nyomorult 1700 dollárból? »

« Naívság az élet megrontója », szólt csúfondárosan, californiai orrhangján a franzstadti playboy. « *Mi ketten* mutyiztunk volna az ezerhétszázon. *Mindenki más* nyomra akarta vezetni a bankokat a jutalomért, vagy együtt, vagy külön-külön. A bárónő megpróbálta átverni a kapitányt. »

« Nyomra vezetni a bankokat? A rendőrséget talán! Buduék már meg is kapták talán azt az inséges száz dollárt. »

A kitörő röhögéstől, ami szavaimat fogadta, megrázkódott a hajó. A megmosdott szerecsenyek egymásnak dőltek és a hasukat fogták. Klepa, a jobblelkű, megszánt végre.

« Pajtikám. Mit számítanak itt a derék hekusok meg a jámbor halászok? Statiszták, pajtikám, statiszták. Vagy amint a sakkjátékosok mondják, parasztok. A Barclays Bank-tól 1000 fontot kap minden nyomravezető, a Chase Manhattantól ötezer dollárt. »

Úgy éreztem magam mint egy kitriblizett balszélső, vagy a sakktábla túlsó sarkában lóvátett paraszt.

6.

ULYSSES AZ ODYSSEUSOK KÖZÖTT AZ ÚJVILÁG FŐVÁROSÁBAN

6.1. (Reggel)

Az Újvilágban sok a légy — gondolta U. s a W.-i nemzeti képtárban közelebb lépett Bandinello cardinális portréjához, hogy annak baltérdéről a legyet elhesegesse. Persze az újvilági légytöbblet viszonylagos, a szunyogok szöcskék, pillangók megfogyatkozott számával vethető csak össze, nem a Campo dei Fiori reggeli halpiacán található légytömeggel. Ez a pár szegény légy (képre ütni nem szabad, különben is hagyjuk élni) mely átvészeli a napi DDT permetviharokat, jobbára a nagyvárosok zöldövezeteiben cselleng, ahol még a tegnapi bevándorlók, sőt a megrögzött emigránsok is légycsapóval, idegbénító gázokat frecskendező fujtatókkal vadásznak rájuk. Az újvilági civilizáció legtöbb vívmányát elutasítják, görcsösen ragaszkodnak európai mivoltukhoz, de ajtajuk ablakuk és külvilág között ugyanúgy ott feszül a légyvédelmi övezet, mint a bennszülötteknek, kiknek ősei a zarándok atyákkal együtt telepedtek le Bostonban. A higiénia az asszonyok találmánya. Mit szólnának ezek (fonogatta gondolatait U., mert a légy makacsul ragaszkodott Bandinello cardinális baltéréhez) ha még mindig a balkáni falvak mészárszékeiben kellene vásárolniok a húst? Sebastiano del Piombo, kiszúrt hősünkkel: festve volt a képre a légy. Felfedezésére pontot téve U., idősebb O.-szal való találkozása előtt, a legkorábban festett kékszemű

Madonnát kereste meg, majd leskiccelte Mária Magdolna szandálját (színaranyból vala) Luca Signorelli kálvária képén. A szomszédos teremben, két bajuszos néger teremőr között elmerülten szopott a Jézuska. A teremőrök a látogató szőke Magdalénák elcsábításán szorgoskodtak.

U. kronométerére pillantott, majd a kitárt ajtókon túl a szökőkút közepén ágaskodó Hermes szárnyas sarujára. Kölcsön szerette volna kérni, hogy pontosan érkezzen a pirostéglás bankház előcsarnokába. Idősebb O. ide kérette. Alig van ideje, csicsentette a telefonba, Európába utazik másnap, aprópénzt kell váltania a piros bankban lirát, frankot, shillinget, márkát és fontot taxira.

Az igazi Odysseus nem tagadja meg önmagát. Mégha az amerikai Kirke ejtette volna is rabságába, évente kéthétre akkor is kiszabadul, s szélnek ereszti azt a pár összekuporgatott dollárt ott, ahová a mágnes visszahúzza. Idősebb O-nak is jól megtömködték szivét Ithacában, ifjú herceg korában. Raktak bele magnetikus idealizmust, polarizált politikumot, sok adag tisztességet, éles észt, kevés józanságot. Idősebb O. óhazai nyelvű könyveket nyomatott Kirke fogságában, makacs kitartással és állandó ráfizetéssel, mely nyomdatermékek úgy hatottak kisvilágszerte, mint az avignoni pápák körlevelei francia falvakban.

Ifjabb Ulysses ült hát a bankház léghűtötte termében, elmélkedett, fontos üzleti számitások gondját tettetve homlokának redőzetével, miközben idősebb de fürgébbvérű társa ablaktól ablakhoz illant centjeit cserélgetendő. Az elmélkedő szeme az üvegajtón kitekintve egy járkáló plakáton akadt meg, mely a rátapadó tekintetekkel együtt idébb-odább billent, mint egy túlterhelt de vidám vitorlás a gyalogoforgalom hullámzó tengerén. JOGOKAT A FÉRJEKNEK hirdette a főárbóc. ENGEDELMES FELESÉGEKET AKARUNK libegett a zászló a farvitorlán. A hajótestre, vagyis a táblákat hordozó cilinderes ember lá-

baira is jutott az apróbb felírásokból: HA FÉRFI VAGY — KI A KONYÁBÓL!, emelgette magát a balláb. ASZSZONY — GYEREKET NEVELJ, lépkedett a jobb.

Ulysses rögtön tudta, hogy itt és most az Újvilág legokosabb emberére akadt; ki is vágtatott a bankból, hogy tárt karokkal üdvözölje. Idősebb Odysseus a nyomában. A jeles plakátférfiút azon nyomban meginterjúvolták, amúgy ógörögösen, állandóan egymás szavába vágva. Talán tudatmögöttijükben derengeni kezdett az odisszeiák egyik motivuma (a penelopéktól való fellélekzés) a kereszteshábórúk nagy hajtóereje (az erényövek lecsatolási nehézségeit követő frustráció) s lelki szemük előtt fellobbant a legigazabb, legszabadabb férfi képe, az ősi és legsúlyosabb bilincseitől megszabadult Prometheus alakja, aki immáron házának ura és parancsolója.

Idősebb O. a helyzet kulcsát is megadta. « Valóban tarthatatlan » — szólt, mint ez egy hajdani demokratához illik — hogy a női munkaerőnek kevesebbet fizessenek mint a férfinak. »

« Tagadhatatlan », kontrázott az ifjabb, « ebből táplálkozik a női felszabadító mozgalom. »

«Megbocsássanak», szólt a plakátember, — a társalgás angolul folyt — « hol van az megírva, hogy a nőknek a házon kívül dolgozniok kell? Azért olyan sok a munkanélküli férfi, mert a dolgozó nők elhappolják előlük az állásokat. Aztán meg, ha az asszony gyárba jár, vagy hivatalba, a gyerekek az ebek harmincadjára kerülnek. Mennyivel több kábitószerszívó betörőtanoncot eresztünk világnak, mióta az asszony gépelni, eladni jár, a férfi mosogat és felszolgálja a T.V. vacsorát? Ami pedig a keresetet illeti kedves uram », fordult a plakátember idősebb O. -hoz. « a legtöbb férj hazaadja az egész keresetét az asszonynak, csak a zsebpénzt kapja vissza, ha ugyan kapja. »

Idősebb O. jó hamar mozdulattal megvakarta őszülő üstökét. « Kétségtelen », szólt, « hogy az újvilági férj el van nyomva »...

« S a helyzet iróniája, hogy éppen itt a legrősebb a *női lib.* mozgalom », vágott közbe az ifjabbik. « Amikor Bostonban jártam melltartóikat égették a legharciasabbak egy naggyűlésen. A barátom el akart kérni röpcéduláikból. Majdnem meglincselték. FÉRFI KÉM férfi kèm, kiabálták. »

Idősebb O. felemelte a hangját: « hadd folytassam, amit mondani akartam. Európában merőben más a férfi helyzete. Még nem forgatták ki összes jogaiból... »

« Ezért akarsz visszaköltözni oda? », firtatta ifjabb társa.

« Hiába akarok, pénzügyileg nem megoldható. »

« A pénz, a pénz, » csóválta fejét Amerika legokosabb embere. Ugye uram már nem fűlik a foga ahhoz, hogy autóját kisebbre cserélje? Minden így kezdődik. Az asszony nagy házat akar. Elég lenne-e neki egy kis lakás Párizsban vagy Brüsszelben? »

« Költőknek való az olyan, meg operaházi muzsikusonak », csendült meg egy női hang.

Kinek a felesége szólt? A három férfi riadtan össze, majd óvatosan körülnézett. Csinos fitosorrú szőke cica kopogott el mellettük az aszfalton, karján vezetve engedelmes hitvesét. A férfinek megállhatnékja lett volna, az asszony kissé kényszeredetten mosolygott.

A plakátember elővette az irodalmat, egy biblia-idézetekkel telt sokszorosított papírt, s az idegen férfi már kaparászott is 25 centért a zsebében.

« Lajos ne szórd a pénzt », rántott rajta erélyesen a fitos szőke, s a férji szájszögletén kiült a sajnálkozó mosoly.

Helyette a két óvilági vette pártfogásába a prófétát, vállonveregették, lefilmezték, bevásároltak irodalmából és elkőszöntek tőle. HAGYD EL APÁDAT ÉS ANYÁDAT, KÖVESD FÉRJEDET, olvasta az egyik a másiknak. NEM ÁLLHATOM AZ ASSZONYT KI TANITANI AKAR VAGY FÉRJEURA FÖLÖTT URALKODNI KIVÁN HANEM CSAK AZT AMELYIK CSÖNDBEN MARAD. Idézte a másik, az egyiknek. Autóban ültek már, hosszú sugárutakon száguldoztak keresetbe-kasul mert idősebb O.nak örült a lelke ha apróbb szabálytalanságokat követhetett el második hazájában.

« A másodikban? », kapta el a gondolatot röptében, mint azt a villámagyú emberek szokták. « Az emigránsnak csak egy hazája van, ahová vissza akar térni. A kivándorló ezzel szemben másként érez. Tudod melyik a királyvízpróba amivel emigráns mentalitást a telepes mentalitástól megkülönböztetni lehet? »

« Nos? »

Bármennyire szomorú dolog is a vietnámi háború, nem az én ügyem, mondja az emiráns. *A mi vietnámi háborúnk szomorú dolog,* mondja a telepes.

Csakugyan. Idősebb O. fején találta mégegyszer a szöget mielőtt elbúcsúzott volna ifjabb társától, hogy megtegye ismét visszafelévezető évente kéthetes európai zarándokútját.

6.2. (Délben)

A szentélyben, ahová U. belépett, magasan a korintuszi oszlopfő feletti talpazaton állt Apolló, fején koszorú, fölötte az irás:

Miként lámpa lámpát gyújt anélkül
hogy fényéből vesztene,
nemes jellem példája
nemes tettekre buzdít.

Egy alkóvban — a muzulmánok mihrábnak neveznék — *rangidős* Odysseusra bukkant. A szívós és lelemények férfi kemény kobakját ezüst hajkorona borította, s eretnek létére éppen a Szentkorona ügyében fáradozott. Amikor az ember a hatodik évtizedbe ér, megadatik neki a bölcseség és a belátás és néha a betakarítás is. Rangidős O. évek óta megbocsátott már a szektázó emigránsoknak, a katolikus szenteknek, sőt talán még a materialistáknak is. Magában, mint katolikusok a lelkigyakorlatot, elvégezte már azt a szükséges dialógust, mely minden liberális marxista igaz álmában is kisért, s rájött arra az aprócska Voltaire-i tanulságra, amit a verneyi remete a konyhakerttel kapcsolatban hangoztatott, amikor már olyan idős volt mint most a rózsadombi bölcs, Déry Tibor ki e tanulságra, annyi balszerencse s oly sok viszály, névleg Horthy és Kádár börtönei után ugyancsak rábukkant. « Csipegessük föl hangyaszorgalommal mit kezünk a szorgos órákban feljegyzett, s írjunk belőle magyar bibliográfiát » tolmácsolná Vörösmarty, ha egy nyugati könyvtárban s nem a Magyar Akadémián írta volna a sorok eredetijét.

Ifju U. kellőképpen impressionálva turkált a kártyahalmazban. « Lám », jegyezte meg hangosan, « minden magyar Odysseus a maga módján bizonygatja a nagyvilágban, hogy szellemi nagyhatalom vagyunk. Nemrég váltam el egy Odysseustól ki könyveket ad ki kenyéren és vízen, s lám te... »

« Psszt », emelte föl mutatóujját intőleg az ezüstüstökű. A szomszéd alkóvban mozgolódni kezdett valaki. « A csehek figyelnek bennünket. » U. körülnézett a tudomány fellegvárában. Bekukkantott egyéb környező alkóvokba, mihrábokba, mélyedésekbe, spanyolfalbástyák mögött, könyvhalmazoktól védve, mint megannyi végvári vitéz vagy előretolt helyőrség, cseh, román, litván, lett, ukrán és orosz specialisták gubbaszottak kisebb -nagyobb nem-

zeti kulturpecsenyéjüket sütve a dollárfényes amerikai nap tüzénél.

A két magyar honosított hontalan csakhamar maga fölött hagyta középkeleteurópa e kicsinyített mását s leereszkedtek a fellegvár kazamatáiba. Lenn a kilóméterhosszú folyósokon és labirintusokon polcra hányva vagy ömlesztve állt a sok könyv, mint bányában a szén. A targoncatologatók is mintha szénporos bányászok lettek volna, - négerek voltak. Ők lettek volna a tudományos ammunició szállítására és szortírozására hivatva, hogy a doktori tézisek ezreit hamarabb löveljék ki a tudósok a világba, tudósok, akik fent ültek a nagy termekben, Apolló és Pallas Athene, Melpomene és Therpsichore szobrai alatt és vártak. Mert a néger targoncatologatóknak eszük ágában sem volt sietni. Sőt: ha valaki gyorsabban mozgott, leintették. Egy-egy buzgóbb fekete osztály és jogharcos, a helyesen kiválogatott könyveket szántszándékkal összekeverte. « Ma is forradalmi a hangulat », jegyezte meg rangidős O. aki pincér korából még jól ismerte a targoncatologatók Herkulesét, s kis nép fia lévén a pincében nem számított aljas jogtiprónak és gyarmatositónak. « *Ám ha megkérdeznénk a román kollégát.* » gondolta U. akinek hite a humanitásban ingadozni kezdett mint egy túl magasra bástyázott könyvtorony.

A labirintus egy helyütt tágas térségbe torkollott, hol népes csapatok fogyasztották ham-beef vagy cheesburgerjeiket, francia, olasz vagy orosz salátaszósszal és jeges teával.

A terem közepén három egybetolt asztal mellett kiművelt tatár arcokat fedezett fel az ifjabb utazó. Úgy ülték körbe az egybesereglett magyarok az étkezde asztalát s úgy meg voltak győződve elhivatottságukban (vagy csak Odysseus hitte volna így, mert hangulatember volt?) mint az Argonauták, akik az aranygyapjú megszerzésére törekedtek.

Ott volt közöttük a sötét vitéz, a székelység bajnoka, a nagy viking szakértő, kinek donquijotes külseje kiváló szervezőkészségről tanuskodó belsőt takart. Ott volt a délamerikai reference specialista, aki a Balaton paján született, s ott tanult mosolyogni s a magánhangzokat modulálni, ott volt az újvilági nemzeti bibliográfia munkatársa aki Pesten volt kislány, ott volt a katalogizálás tudósa, a beszerzés jeles mestere, s ott volt az autómatizálás programvezetője. Rangidős Odysseussal egyetemben kisebb nagyobb titkokba avatták ifjú Ulyssest, megmutatták neki a magyar mocsári tölgyet mely a capitoliumra néz már vagy száz esztendeje kérdőleg és szemrehányólag. Megvizsgálták a magyar származású turkológus kőszobrát a nemzeti könyvtár párkányzatán, belekukkantottak egy nagy könyvbe melyből a vak is láthatta, hogy Kalandor János az amerikai belföld egyik felfedezője Erdélyben szerzett nemességet mielőtt útnak indult volna, s végül mindannyian coca-colát töltöttek a kupába és Haraszthy Ágoston emlékére ittak ki Californiában megalapította a bortermelést.

6.3. (Este)

Testedzés céljából U. négyszer bejárta a sík mezőt az Emlékmű iránytűje és a Kongresszus fehér kalapja között Szent Mihály lován, sőt a negyedik út felét futotta is, mert már késő este volt és a harmincfokos lehülésben dideregtek a csillagok.

A Sylvan szinház szabadtéri szinpadán, W. elnök holdböködő emlékműje mögött Shakespeare *Vízkereszt*-jét faragták át modern pop-operetté. Ezt nézte meg ingyen, sok takaróbaburkolódzó gyapjashajú pár társaságában. A szinpadon pattogtak az innuendók, villogtak a kétértelmű ábrákat megcsillantó reflektorok, de egy smár el nem cuppant az egyenhajú nézőseregben.

Csunya lány didereg mellette egyedül. Vékonyka karjait dörzsölgeti, belepi a libabőr. Elkéri U. programját. Nos, beszélgetni akar. Vagy melegedni is?

Affenét. Bár a leleményes férfi tréfásan felel, rút Nausicaa már nem üti vissza a labdát. Ül reszketve, le-föl húzza a papucsát, fokhagymagirizd feneke alatt megigazít ja a takarót, lábaújjakörmét piszkálja, az ujját szopja, fölkapja a takaróját s elrohan, körmét rágja de megmarad - egyedül. Ha átfogta volna a vállát. Az előadás felénél bizonyára...

A modernizált darab mondanivalója: « egy bűn van csak, az egyedüllét.» Egyébként, Dame Edith Evans hangja és I. Erzsébet angol királynő medállionképe azt is mondogathatná: « Szeress fiút, lányt, hidd el, egyremegy.» Mintha csak a plátói lakoma pop-változatát látnánk.

Az előadás meggyőző. Meggyőz arról, hogy a *Vízkereszt* ruhacseréi mögött biszekszuális angol fiatalemberek próbálták magukat és egymást kiszortírozni, csakúgy mint a mai gyapjasok. A kivetített arcképek bölcs bekö péseit — félvulgáris szellemeskedést — Cassius Clay, alias Muhammed Ali istenképe s hangja, John Wayne isten cowboykalapos mivolta, a kakukkos óraként megjelenő pápa, egy aranybuddhaszobor s maga Alkotó Vilmos közvetítik. Sok ugra-bugrálás, egy félsztriptíz, popgroupnak álcázott apródok, vetített díszletek, csillagfény, jó zöld gyep — U. megágyazott maga alatt programjaiból — diszkrét hangszórók, kevésbé diszkrét repülők, messze suhogó autók ízesítik a hangulatot.

Éjjé vénült az öreg este. A párkák megpöckölték az óramutatót, párezer meteor lehullot, s éjfélkor az Ujvilág Ulyssessel együtt átlendült péntek tizenharmadikából szombat tizennegyedikébe.

7.

ULYSSES AD ASTRA

Türkizkék volt az ég. A látóhatár széle ametisztbe hajlott. Smaragd szegélye volt az égnek, rubintöv ragyogott a nadir derekán.

Ulysses megigazította a fülhallgatóját, meghallgatta a légihajó utasügyi tisztjének tájékoztatóját. A Grand Canyon fölött röpültek: óriásgyermekek várkastélyának látszott a kősivatagban. Holdtájék a földön. Ilyen volt hát a hajdani Vadnyugat karsztos sarka a kőszáli sas szemével.

Csak zúgott, zubogott a légihajó, dohogott, nem hagyta a napot aludni. Szelíden mint a szétfújt puszpángok szállingóztak a könnyű bárányfelhők, csöndre intették a monstrumot, moderációra, szerénységre. De az rohant Ulyssessel s ötszáz ad hoc hajósával. (Csupa önkéntes conquistador, megannyi büntetett előéletű egyén, kiket György király Cook kapitány új földjére küldött, oda ahol a vízbe és az ürbe öli magát a nap s Janus arcát mutatja már a kalendár.) Hawai fölött aranygyapjas a felhő, s annak a legtávolabbi csücskén is túlon túl, *lent alant,* a messzébnél is messze terül el, a sziget-földrész mely Petőfi szerint Okatootáiával határos. Oda utazott a fortélyos férfiú.

Mint a negyven felé közeledő férfiak Ulysses is pohosodott, de szeméből még nem veszett ki az ámulat, lelkéből az áhitat. « Eljött az óra, midőn a hajósnak szíve lágy bútól nem menekszik. Még érzi ízét a búcsúcsóknak... » -mögötte maradt Amerika és ottani barátai. Reg-

gel még Bill és a Bivalyok Városában tartott zöldfülű yankee gólyáknak előadást Hunnia jelenkoráról, az előző napon még a Niagara vízesés alá bujt gumiköpönyegben, kámzsával a fején mint a kapucinusok, hogy rácsorogjon az istenek nyála, majd Canada eredeiben furikázott zöldfutrinka Volkswagenben. Gyertyafénynél őzhúst, lobsterpudingot vacsorázott, a szomszéd asztalnál nimfák ültek, a legszebbnek szeme bepárásodott átnyúlt az asztal fölött és megfogta Ulysses inas kezét. Laza selymes hajfonatát is rátekerte, és Penelope minden távbűverejére szükség volt hogy Ulysses kiszabadítsa magát... Ezer kilóméterekkel mögötte volt már mindez.

Az ember a 747-es astrojettel egy egész ókori évet, ősévtizedet lép egyetlen nap alatt. Sebessége lepipálja a hangét, Pegazusa szárnyában, hasában hat vagon benzin fér el; a gép teste csak egy lóugrással rövidebb mint a futballpálya. Súlya negyedmilliókiló, egy csapat bálna és egy csorda elfántté együttesen. « Goin to take a sentimental journey », duruzsolta fülébe a MUZAK, a szalagra varázsolt sellőhang. Összebujtak a felhők alul, vattabélésük elvesztette tejszínhab fehérségét, színüket szegte a töltőtolltintaár, a levegő sötétlilába sűrűsödő acélkékje.

Ulysses belső tormentumai, furiái ellenére hithű férfiú volt, a csodákban is hitt olykor, olykor. Például amikor MONTE KOMLÓ bányamélyén a RIO DE KÖKÖNYÖS mentén negyven fokos hőségben puszta kezével túrta a szenet, a lapátot használni nem lehetett, felállni sem volt hely. Rongyos gatyáikat is levetették, testükön minden nyílást betemetett a szénpor. Akkor is hitt (helyesebben visszatért elveszettnek hitt hite) amikor a Főutcában a vallatótiszt bekapcsolta a Jupiterlámpákat. És akkor is amikor a laistrogótok (megtévesztett fekete nyája) kövekkel, késekkel, botokkal, biciklilláncokkal várta az intézet bejáratában és P. lélekjelenlétén múlott a menekülés. Az esős évezredek közönyös egyformasága után, mint

akit csak a végletek tudnak tunyaságából kiragadni, a libamájpástétomok idején hálaadásra gondolt, nemcsak pezsgős pajtásai és az őt tejben-vajban fürösztő barátai irányában, hanem...egyszóval U. kasírozta magát a Magasságos Jóisten előtt, mint valahányszor, midőn landolni készült a légi gálya. Pearl Harbour villódzott alul — csak nem hagyhatja a Mindenható, hogy parányokra zúzódjék hősünk teste, s lelke árván bolyongjon a Purgatórium kietlen csúcsain?

Valóságos és gondolati vétkeit, indulatának fölfortyanásait, szenvedélyeinek lassan korbácsolódó, de vihederré válva ellenállhatatlan áradatait, több ízben meggyónta U. ha szorított a kapca, ha abroncsok tartották a lelkét — azaz mielőtt veszélyes útra indult volna. Így volt ez a kis zalai falucska templomában, ahol pontosan tizenötezerévnek előtte lelkiösmeretvizsgálatot tartott — menjen-e, maradjon-e — majd kétségeit, szillogizmusait, hitetlenségeit, dilemmáit a falusi plébánosra bízta, aki a gyóntatófülkéből kilépvén bizonyára öreg kertjében a platánfa alatt szelencebe zárva ásta el U. bűneit.

Akkor szűkebb pátriáját volt elhagyni készülőben, a szülőföldet ahol a bölcső ringott s prenatális gondolataikat vérnedveiken keresztül sugározták méhükben szendergő magzataiknak az anyák. És most? Bárha az Ujvilágból szökkent is föl gépe, ott csak vendég volt, átfutó utas aki tudta, hogy valóságos és szellemi hajszálerek kötik ködös Albionhoz, ahol a Temze partján egy talpalatnyi föld birtokosa, hol késő ifjuságát töltötte s hol déllondoni akcentussal beszélő gyermekei születtek. Érezte továbbá, hogy a firenzei vész idején szivének dobogása irányította azt a habarcskeverő gépet, mely a renovált Arno-part tégláit gondolatainak kötőanyagával is szilárdította. Sejtette, hogy ihletének akkumulátorait mindezidáig Európa elektromos légkörének áramával tölthette csak föl, s félelemmel gondolt a jövőre.

Még felszállás előtt pár nappal, Al Capone tornyos hazájában, (miközben a *menjen-e maradra* kétségek rágták a lelkét) hagymatemplomra bukkant séta közben. Lépteit a sekrestye felé irányította. « Kyrie Eleison », üdvözölte a szakállas vén sekrestyés, a szemüveges fiatal pópa hozzáfűzött valamit görögül sőt vállon is veregette a trójai faló feltalálójának modern utódát. Magyar Ulyssesünk görögkeleti templomba tévedt. Igyekezett rejtegetni a bizánci nyelvben való járatlanságát és szűkszavúan válaszolt: « Kriste Eleison! » Ezután rögvest visszavonult a leghátsó padba és végighallgatta az istentisztelet. Közel sem volt ez egyszerű mint elképzelhetnők, felért ötvenrundó rózsafűzérnek megfelelő ekumenikus penitenciával és három és fél év búcsúval, bocsánatos bűneiért. A vezeklés még 3 1/2 órán keresztül tartott, U. még 197 Kyrie Eleisont számolt meg, ám felemelő érzés volt, hogy a pópa szavaira a két diakónusból s a sekrestyésből álló kar a Magasságoson kívül egyesegyedül az ő érdemtelen személye előtt celebrálta a keleti misét. A hívősereg csak a szertartás felénél kezdett befelé szivárogni, ifjak idősek, kalapjukat szorongató férfiak, lesütött szemű lányok, gömbölyű anyák, vékony csontos öregasszonyok, bütykös öregemberek. Feketében voltak valamennyien. Fekete mellények, kendők fekete sálak, pruszlikok, talán így szerette őket legjobban a győzedelmes Krisztus Pantokrator föléjükhajló mozaikképe.

Görögbetüs bibliát szorongattak kezükben a balkánivá visszavedlett chicagói öregasszonyok, Chrysostom Szent János felemelt jobbkeze vigyázott arra, hogy a nyelvet el ne feledjék. Ulysses szaporán hányta magára a kereszteket, fordítva mint az szomszédjától eltanulta, midőn a diakónus meglóbálta a füstölőt. A tömjénfüst elriasztja az ördögöt, elősegíti az áhitatot, s mint az a bizonyos süteményillat, felidézi a gyerekkort. U. maga előtt látta a bácskai Szerbtemplomot, feltekintett rá a Plovária

tövéből, amint éppen megnyitotta hébe-korba nyikorduló ódon kapuját egy rozsdás kulccsal a sánta sekrestyés, a részeges harangozó felmászott a toronyba és a nyugalmukban megzavart csókák túlkiabálták az árva harang kongását. Zajosabbak voltak a csókák de ugyanolyan feketék mint az öregasszonyok kik rojtosvégű szent zászlók alatt térdepeltek ... U. egyetlenegyszer járt a Szerbtemplom belsejében, de a szaglószerveiben elhelyezett érzékeny szálacskák élénken visszaidézték a doh, izzadtság és tömjénszag keverékének emlékét. Elvégre a füstölés nemcsak az áhitat fölkeltésére, a kegyelet kifejezésére hanem a kellemetlen illatok enyhítésére is szolgált. Könyebb dolga volt így a hitnek.

Ulysses szíve is megkönnybeedett, bár elméje a templomból kijövet sem lett okosabb.

Pár nappal előtte telefonon hívták a szigetkontinensről melyet rabok utódai alapítottak. A gengszterek fellegvárában érte a hívás a Michigan tó partján épült Babylonban. Ő ugyan Pallas Athéne és az ökumenikus őrangyalok révén meleg baráti kebelre talált ott is, egy házikó második s egy felhőkarcoló harmincadik emelete között pendlizve. Menander a zendülő zseni volt a mentora. Szelídszívű vadzseni volt Menander, indulatait hol bohócruhába rejtette, hol gyilkos pasquillusokba sűritette hol versekbe párlalta. Bugyogott belőle a szó, az okos, a bolond egymasszában, mint kráterből a láva. Nem ért rá megvárni, hogy kikristályosodjék benne a gondolat, mert élnie kellett. Hitt a csillagjóslásban — hat könyvet és tizenhat cikket írt egyszerre — hitt a sorsban, de nem a határidők teljesítésében. Egy különös napon amikor pernyéket szitált az ég (« két üstökös száguldott keresztül, s pályájuk Babylon fölött keresztezte egymást » szólt az asztrológus, « kalendáris koincidencia », mosolygott Ulysses, ki időnként *mindenben* kételkedett) M-t látogatásra hívta az óhaza. « Édesanyám », csuklott a hangja a készülékbe...

Pirkad Fiji felett, érzékelte Ulysses kitekintve a légi gálya ablakán. Agya tiszta volt, de olyan mint a televízióernyő mely öt kép sugarát veszi egyszerre. A láthatáron a hajnal a rózsaújjú reménység pírját okkersárgával keverve festette gondterhes felhők fekete hátára. Alulról szította már az üllőt a bíbor napsugár. Olvadó vas sorsa, önönmaga üllője, kalapácsa, kovácsa lesz — *de mégis: sors bona, nihil aliud.* A nap simogathat, persze ha kedve tartja, vakít ha belenézel, árnyéka is lehet. Egy vendégbarátjára gondolt — a mellékképek az ernyőn elhomályosultak — Eumenis Kritonra, kit mostanában kergetnek az Erynnisek.

Mint a köröző sas, megcélozta a tengert a gép. « Karma tartja karmában a gépmadár karmát mely a sziget szügyébe marna », mondaná Menander a csillaghívő költő, ki Kriton mellett a balsorsban is kitartott. Kritonnal az történt ami Dánielle az Őszövetségben. Boldog boldogtalannak hirdette az egységes magyar kultúra igéjét, becsületes szándékkal de balga módon, az egyik zsoltárt be sem fejezve, a másikba belekapkodva, amikor meghívást kapott a fáraó udvarába. A választott nép fele még félfogoly volt, fele, bár félszabad, még mindég saját pszichózisának rabja. Naivságát gazemberségnek bélyegezték, s a szabad szólás nevében barátai bezárták előtte a szabad szólás orgánumait. « Rajta Erynnis lelke uralkodik » írta Kölcsey után a szétszórt fajról, a széthányt kovászról Menander, ki kirándulásra készült melyhez hasonlóért egykori barátai Kritont gyilkos szóval illették. Csak félelemmel a szívünkben félelmetes az oroszlánverem: kívülről. Belülről nem verem az már hanem oroszlántanya. Lakói nemes vadak, az állatok királyai még ott is, még úgy is. Ha béke van remény is van. Ha koncolás, a fáraó a markába nevet.

Öltsön bár báránybőrt Dániel, megérzed rajta a barlangszagot. Ez az erős illat emlékeztet és kötelez. Emlé-

keztet: honnan jöttél, kötelez: mivé légy. Erős mint a szerelemvágy, mint az éhség. Visszahív. Ügyeket, ürügyeket ád. Kilő mint a nyilat. Repülsz a világban — a nyilvessző nem bumeráng. Nem tér vissza. *Sic itur ad astrojet; Ulysses sub astra.*

* * *

Minden utazás annyit ér, amennyit azonközben önmagunkból beutazunk. Miközben a gép ismét landolt most is az emlékek síkjára ereszkedtek U. gondolatai. A síkot dombok ölelték körül. A dombok hajlatában — tán éppen a Ság volt az egyik, vagy arra emlékeztetett — tagbaszakadt férfi ült, mécsesvilágnál. Kezében a lúdtoll sercegett: « Tedd a durva Scythát a Tiberishez
S barlang lészen ott a Capitolium;
A büszke Róma fiát a Bosphorushoz
És itt uj Róma emelkedik. »

Ulysses úgy vélte, ha az őserdőben sikerült csapást vágnia a sivatag szélén is felépítheti majd a maga szellemi Ithakáját. Gondolatban már új könyvtárat tervezett a kenguruk földjén, Wollongong városának egyetemén... Vajjon ez lesz-e a nép mely evezőjét sütőlapátnak nézi? Reá bízzák-e a kengurú-pásztorok megszelídítését? És ha igen, elfogadja-e? Számot vetett-e azzal, hogy mindörökre elbúcsúzzon Európától? Mert kiküldetésben kalandozni más, s elvágni a köteleket más. Felkészült-e arra, hogy másodszor is emigráljon, sőt letelepedjen?

Lent csillogott a város. Mint egy fényesszárnyú szitakötő a víz mentén, a tűző napfényben rezgette szárnyait a Sydney operaház +.

(*) Irtam az Úr 1971-ik esztendejében, A Szűz havának felezőjén, egy szerdai napéjjelen,melynek folytatását ellopta életemből Hermes. Miután átrepültem a nemzetközi dátumvonal fölőtt, a keddi éjszaka csütörtök reggelre virradt).

P.S. - « Hát mi van, nem maradtál Ausztráliában, tengersok pénzéért igazgatónak? », faggatták barátai.

U. megrázta a fejét s egy könyvre mutatott. Fenyő Miksa írta, « Ami kimaradt az Odysseiából » volt a címe. A kétszázhanyadik oldalán állt az idézet, amit hősünk a maga sorsára alakított:

Inkább lennék fenyőtoboz a Pincion
Mint Wollongongban egyetemi tanár.

8.

SAÔ PAULO

8.1. G.T. vendége voltam három hétig ebben a száguldó, gazdag metropolisban. Az ő irodai küldönce és én, a város ütőereit tapogató látogató, 144 karácsonyi képeslevelezőlap felbélyegzése után (valamennyi a kitárt karú riói Üdvözítőt ábrázolta) fellovagoltunk a magyar kölcsönkönytárba, mely egy sokemeletes bérház harmadik kapaszkodójának könyökhajlatában kucorgott. A kb. 8m² -nyi szobában mintegy 7000 könyv sorakozott föl példás rendben a menyezetig érő polcokon. Mintha csak katonák lennének, mindegyikük testét barna csomagolópápir-egyenruha fedte, ezen, akárcsak a rangjelzés, sorszám, cím és szerző, piros és fekete betűkkel; a polcok szélén a regimentek pontos megjelölése: *útleirás, detektiv-regény, irodalom.* Ott álltak a könyvek vigyázz-ban, a legendás Kuhrts Mahler-től a *Kivilágos kivirradt*-ig, a Magyar *Agatha Christie*-től a *Vörös postakocsi*-ig, talán nem is katonák, hanem glédába állitott kisdiákok voltak egy kopott gimnázium udvarán, egy felhős, szürke téli délután, amikor nem látni az eget, és meg kell gyujtani a lámpát. A könyvtárban petroleumlámpa égett mert « az a gazember háziúr kikapcsolta a villanyt. »

A könyvek őre, tárosa és tulajdonosa, a bírságok kirovója, ellenőrzője és behajtója, a lajstromok készitője, a leltár az olvasott könyvek jegyzékének kezelője, beléptemkor kettesével vette a létrafokokat, hogy G. Róza « szorgalmas olvasó » részére lehalássza a legfelső polcról a *Mennyország kulcsát.* « Hetven éven felül már szuszog az ember » veti oda nekem, ki az EX LIBRIS-

eket tanulmányozom. *Livraria do Correio magyar kölcsönkönyvtára,* olvasom, s a versretalálás örömével figyelek fel az egyetlen M iniciálét kihasználó figyelmeztetésre, mely egymagában ötletesebb, mint egy kötetrevaló *poesie concrete.*

jelőtt a könyv olvasásába belekezd
egkérjük, hogy gondját viselje.
inek a könyvbe szamárfület csinálni,
ikor erre egy papirszelet is jó.
ás is szereti a tiszta, rendes könyvet.
ost pedig kellemes szórakozást.

— olvasom, s közben felveszem az odavetett kesztyűt: « Ön azért nem sokkal lehet túl a a hetvenen », mondom.

« De hetven, az megvagyok? », villant huncutul a szemüvege mögül.

« Annyi meg. »

« Hát tudja fiam, hány éves vagyok én valójában? » Az illem azt diktálja, hogy pár évvel kevesebbnek mondjam mint amennyinek nézem.

« Hetvenegy » mondom, de hetvenötnek gondolom, a fürge, csontos örökifjú emberek egyikének, akik akár nyolcvanadik születésnapjuokn is rózsát messnek a kertjükben.

« Az idén leszek 88 fiam. »

Elcsodálkozok, de meg nem lepődök. E kettő közötti különbséget a szótáriró Webster már megmagyarázta volt tulajdon édesanyjának, amidőn az torkoskodás közben a konyhában lelte őt. Nem lepődök meg, mert Lukács Györgyöt is ismerem, s hihető, hogy anno decebál a ferencjózsefi légkörben volt valami légnemű életelixir, melyet az anyatejjel együtt szoptak magukba az akkori csecsemők. Poldi bácsi Sopronban, e régi őrvárosban látta meg a napvilágot, szülei Bécsben nevelték, aztán Szlovákiába

került, majd Pestre. Időközben lezajlott az első világháboru, *more of a gentlemanlike affair* a másodiknál, miután ő követte egy hugát — ki Ferencjóska riói követségén volt titkárnő — Braziliába.

« Irodalom? Azt nem nagyon olvassák a magyarok kérem. Detektiv regényből bármilyen mennyiséget. » Majd így búcsuzik tőlem: « Nem igérem, hogy tíz év mulva Londonban meglátogatom. Az emberi kornak is vannak határai. »

8.2. Vendéglátóm nem olvas magyarul, csupán az édesanyja. Huszonkét évvel ezelőtt kötött utilaput a talpára az apja, s mivel akkor még éppenhogy lehetett, ő tizennyolc évesen nekivágott Svájcnak. A német nyelv tökéletesítése akkor létkérdés volt, az angol kicsiszolása egyenértékű az üzleti és társalgási *lingua franca* begyakorlásával. Brazil földre lépve, a portugál nyelvvel együtt jött a kávé aromája, a carioca feleség vidámsága, a *papai noel*-ek, a becenevek és kicsinyitőképzők özöne, az utjelző táblák, pénznemek. Árak és értékek, naponta változó, devalválódó inflációja. A sajátos információk gyarapodása tette a brazil-portugált életforma nyelvévé, a körötte nyüzsgő világ két nyomtatott párlata, a *Folhia* és a *Time* így szorította ki egy távolibb földdarab üzeneteit, a magyar könyveket.

De a magyar beszéd, ha zsugorodott is, habár jasszkifejezései megkövesedtek, s szókincse részben leszűkült, nem hervadt el egészen. Ez talán nem is annyira a rokoni nexusok hajszálgyökereinek, s az időnként beszivárgó pesti vándorviccek injekcióinak köszönhető, hanem a magyar barátokkal való kapcsolat ösztönös megőrzésének. Üzlettársa, orvosa, teniszpartnere, a hotelportás ahol megszáll Rió-ban, szállitóinak egyike, vevőkörének számos tagja magyar. Szűkszavúan bár, a német angol és portugál mellett feddhetetlen helyesírással levelez ma-

gyarul is. Még mindég Budapesthez kötik az eszmélkedés első éles pillanatai, a legelső ambiciók, a diákszerelmek, a fasírthús íze, az akcentus felhangjai, izlésének, ínyének, szaglásának ifjúkori tapasztalatai. És mégsem lehetne *otthon* az, ami *itthon*, harmonikus, megelégedett férfi, aki a brazil pihenési módot pompásan elsajátította már, anélkül, hogy a délamerikai időpocsékolást elfogadta volna. Miért? Nem azért, mert Magyarországon a kapitalista üzleti lehetőségeknek tág tere nem nyílik, hanem azért, mert az ország, ha úgy tetszik geográfiailag és helyzetileg is kicsi ahhoz, hogy ott sok tehetséges ember szimultán érvényelsülhessen. G. T. egyike azoknak, akik kint raktak fészket az újvilágban. A « kirajzás » a « kirepülés » vágya nem csupán a méhekre vonatkoztatható. Az óhaza határait kitolni nem lehet, de nem is érdemes többé. A mienkhez hasonló tehetségű, de jóval szerencsésebb helyzetű európai népek, a középkor végén kiszélesítették Európát. Portugáliának Indiáig, Afrikáig, de legmarandóbban Braziliáig futotta erejéből. Itt a gyarmati kötelékek már régen elszakadtak, de a kulturhajtások — elsősorban a nyelv — tovább erősödnek, nőnek.

Ma a tudat, ha úgy tetszik a *magyarságtudat* határait új módon kell kiszélesíteni. Aki visszatérhetne, de nem teszi, *nem emigráns többé, hanem telepes.* Lelki tarisznyájában valamikor elhozott valamit, s ez ha tetszik, ha nem örökre vele marad. Ő pedig, szívét bármely útlevelek vagy passzusok takarják, megmarad újhazában élő magyarnak.

8.3. Szerettem volna egy novellaillusztrációkkal megtüzdelt előadást tartani Saõ Paulóban « Mindenütt otthon » címmel. A karácsonyi programok torlódása miatt csupán egy langusztás vacsorára futotta mindannyiunk idejéből. Második baloldali szomszédom, pirosarcú őszes férfi, egy elejtett hivatkozásával árulja el először hogy

pap. Kiderül, hogy nemcsak egy valamivel idősebb generáció bölcsészkollegája volt Pesten, hanem, akárcsak jómagam: Pais tanitvány. Erre mindketten olyan büszkék vagyunk az európai izléssel és saõ pauloi erszénnyel berendezett *Atlético Club Paulistano*-ban, mint két angol, akik a londoni Turf-clubban felfedezik egymáson az etoni nyakkendőt. A nemzetközi fogásokat magyar társalgással fűszerező vacsorát ebédmeghívás követi a Corumby kerületben 1965-ben megnyílt egyházi gimnázium menzájára. Ez az iskola, a braziliai Eton, külföldön élő magyar bencéspapok gyermeke. Kalauzom, az alperjel, minden olyan zugát megmutatja az épületnek, amelyre építész feleségem, vagy én kiváncsiak vagyunk. Míg az asszony az épitészeti stílusról észre veszi, hogy az épület az 50-es évtized funkcionalista kicsúcsosodódásait szerencsésen egyesíti a hatvanas évek merészebben ívelő megoldásaival (a sportocsarnokot akár Niemeyer is tervezhette volna) én azt kutatom, mit is jelenthetnek az előcsarnok, a kápolna, és a folyosó festett üvegablakaiba foglalt magyar szentek a braziliai diákoknak. « Aligha sokat », mosolyog szomorkásan Imre bácsi, aki, csakúgy mint maga a Collégium, és az újvilágot népszerúsitő Vespucci, a magyar Szent Imrétől nyerte a nevét. A középkorban Imre nemzetközi szent volt, ha atyjával Istvánnal és oldalági rokonával Erzsébettel nem is vetekedhetett népszerűségben. A vadkanölte szelíd ifju, kinek képét az ideológiai vakbuzgóság oly sok helyen levakarta vagy átpingálta az otthoni középületek falán, íme újjászületett a saõ pauloi kormányzósági palota és egy készülő futballstadion tőszomszédságában, mintegy példázva azt, hogy a tiszta élet jelképe mindenütt és mindenkor haladó hagyomány lehetne. Nem kell « klerikális beállítottságunak » de még Istenhívőnek sem lenni ahhoz, hogy a kereszténység nép és társadalomformáló erejét megbecsüljük és szeressük, a középkori Magyarország szentjeivel,

legendáival, igaz és igaznak vélt történeteivel egyetemben. Sem ember, sem állam sem nép, nem tagadhatja meg fiatalkorát. Talán otthon is tudják ezt sokan, ha meg nem is irják. Az alperjel, e lelkes cserkész, kiváló pedagógus és rendkívüli belső tűzzel megáldott szervező, rossz tapasztalatok, ostoba riportok égési sebeivel a lelkén, nem hisz a dialógus lehetőségében.

E sorok írója nem ért vele egyet. A dialógus lehet szűkre szabott, s egyelőre szinte a felismerhetetlenségig korlátozott. Keresztények és kommunisták között hidat verni bolond dolognak látszik csak innen, vagy csak onnan nézve, ugyanolyan balgaságnak, mint egy széles ut épitésén fáradozni, mely az újhazákat az óhazával összeköti, s az emigráció fogalmát megsemmisíti. De hogyan is van az ez igazán? Iráskorlátozást csak a cenzura, szólásszabadság megvonást csak a politikai rendőrség, határokat csupán az állam ismer; a tudat, az értelem mint a madár, e térben és időben felállított és lassacskán korhadó anakronizmusok fölé röppen. Próbálja meg a kinti író százszor is, hogy hazai sajtóorgánumokon keresztül hallathassa a hangját. Az otthoni író próbálja meg százszor is, hogy vízumokat és útlevelet szerezzen. Nem kell űrhjósnak lenni ahhoz, hogy felülről a Duna egyetlen csíknak lássék, s klerikálisnak sem kell lenni ahhoz, hogy ez egyszerre magyar és egyszerre keresztény ihletésü gimnáziumot, az évi ezer diákot, a braziliai intellektuális elitet nevelő közösséget a szivébe fogadja az ember. Legyen bár követ, könyvtáros vagy kőfejtő.

9.

SAN JUAN

9.1. Még Londonban találkoztam volt Don Miguel unokaöccsével. Onnan nézve, és az ő szemével, ez a város trópusi izgalmakkal túlfűtöttnek, a nagybácsi jólelkű despotának hallatszott, aki legalábbis az európai határozottságot képviseli a zsúfolt Karib sziget fővárosának egyetemén. Címét nem jegyeztem föl, hisz nem sejtettem hogy egy hétre majd ideparittyáz a sors, s különben is, egy kis sziget kis egyetemén könnyű egy nagy embert megtalálni.

San Juan-ban a szállodaportást kérdeztem meg először « Az egyetem? Melyik? Három van... » Szerencsém volt, a főegyetem főkönyvtárában volt a főkonferencia, s a főkönyvtáros megerősitett abban a hitemben, hogy Don Miguel az egyetem nyilvános rendes tanára. Hogy mit tanít, azt nem tudja, mondta, mert ő (mármint a főkönyvtáros) új ember itt, azelőtt rum és Coca-Cola ügynök volt Cuba szigetén. A tanári kart alig, Conan Doyle műveit jobban, a helybeli cubai éttermeket egészen kiválóan ismerte; az egyikben remek fejuada-t ettünk tapasztalatcsere ürügyén.

A délutáni szieszta befejeztével most már alaposabban láttam neki a nyomozásnak: fölütöttem a telefonkönyvet F. betű alatt. Don Miguel szép magyar neve ott díszelgett a Fernades-ek csapatja élén, s így szert téve a számra feltárcsázhattam - volna. Próbáltam délután, este lefekvés előtt, vasárnap kora reggel, de a telefon csak magányosan csörgött a drót másik végén — senki nem vette föl a

kagylót. Tovább tanulmányoztam a telefonkönyvet: a K — betűnél, hogy a diaszpóra KOVÁCS-aira, az SZ összetételnél, hogy az emigáció SZABÓ-ira akadjak. Ha Kovácsot nem is Vas-t igen, ha Szabó-t nem is Weisz-et kettőt találtam, sőt, minthogy egy Holló család is lakik San Juan-ban, kisérteni kezdett Karinthy és Kosztolányi szelleme, hogy nagyhét lévén megkérdezzem: megmosták-e a fiaikat? Végül mégis úgy döntöttem, hogy a főegyetem berkeiben kutatok tovább Don Miguel után, aki a telefonkönyv tanulsága szerint a FACULTA-ban lakik. Lakását, zárva találtam.

A Félkegyelmű Gyermekek Intézetének Igazgatója jól ismerte a galambősz Don Miguelt. « Gyönyörű lányai vannak a galambősz férfinak », mondta elmerengve, « Szőkék, kékszemüek, tejfehér a bőrük. » Az igazgató maga smollpaszta színü volt, felesége szeplős angol nő, gyermekeik mint a tejcsokoládé. « Házasságommal elvágtam magam alatt a fát », mondta tamarindízű humorral. « A fekete hatalom emberei nem bíznak már bennem. Persze, szó ami szó, a keveredés nem árt Puerto Rico-i nacionalizmusomnak, hisz itt minden harmadik ember ereiben indián, néger és indusvér keveredik a spanyol conquistadorok kék vérével. »

Haciendáján vacsoráztam. A kertészkedő angol asszony Semiramis függőkertjét varázsolta elő kicsinyben a ház mögötti lejtőn. Egy sor narancsfa, egy sor citromfa, banánfalugas; rózsaszín oleánder sövény alul, fehér hibiszkusz fölül, a lugasokon drótkosarakban élősködő orchideák. « Don Miguel » — mondta a Félkegyelmű Gyermekek Intézetének Igazgatója, kávéját és pipáját szürcsölgetve a hintaszékben — « remekül csinálta a dolgát. Ám én sem panaszkodhatom. »

« A dolog ott kezdődött, hogy megjöttem Angliából, kitanultam a szakmát és senkinek sem kellettem. Mit törődtek itt a félkegyelmű gyermekekkel? A lakosság egyik

fele lakály, cipőpucoló, liftesboy, szállodaportás, képeslapárus, fotográfus, benjos, bárpincér az ameikaiaknál; ezek legalább a zsíros tányért nyalhatják, luxushotelok, gazdag éttermek léghűtéses helyiségeiben lebzselhetnek napi 8-lo órát. A másik fele az alsóvárosban lakik a nyomortanyákon, munkanélküli vagy éppenséggel tengerparti hulladékgyűjtésből, jobb esetben tengeri és zsebhalászatból él. Ipar elég van. A *narancslekvárt* importáljuk Amerikából »

« Mit tud Don Miguel-ről? »

« Kedves jó barátom. Keleteurópából jött, azt hiszem Bucarestből vagy Budapestről még a háború előtt. Valami baja akadat a németekkel vagy a nácikkal vagy a kommunistákkal, akik származása vagy a pénze vagy mindkettő miatt üldözték. Itt történelmet tanít vagy irodalmat vagy mindakettőt, de ha a szimatom nem csal inkább egyiket sem. Amolyan rezidens intellektüel. A feje miatt tartjuk. Mondják, hogy sok könyvet írt és tanulmányt, ezek bizonyára nagyon érdekesek, mert Don Miguel rendkívül szinvonalasan tud beszélgetni, és ennek az egyetemnek, ahol káposztafejek zöldségeket tanítanak megér legalább évi tizenkétezer dollárt. Mult januárig itt volt a levitézlett dominicai diktátor is, névleg mint a politika tanára, húszezret kapott évente, ezért szépen mosolygott és estélyeket adott. Hozzá képest Don Miguel meg én annyit dolgozunk mint a helóták. »

« Az imént azt mondta ön, hogy a kezdetben senkinek sem kellett. Mi történt aztán? »

« Ültem a tengerparton és olvastam a Time magazinban, hogy Kennedy elnöknek van egy félkegyelmű huga, s a család százezreket áldoz a félkegyelmű gyermekek számára világszerte. Nosza villámgyorsan megkezdtem az applikációk gyártását, egy éven belül lett tízezer dollárom ma pedig az Intézet igazgatója vagyok. »

« Hol találom meg Don Miguelt? »

« Ha legközelebb jön San Juan-ba akkor talán éppen tthon lesz. Most és máskor is ha teheti vendégtanároskodik egy amerikai egyetemen. »

9.2. San Juan-ban a legbuzgóbb mócsingnak is elege van a konferenciázásból szombat délre. Nekem már reggel elegem kezdett lenni, amikor a floridai egyetemi könyvtár igazgatója odabökött az én becsületes statisztikám alá:

« Talán egy nulla hiányzik? » kérdezte félmázsás iróniával, s mint aki a saját tréfáinak csattanójára pontot tesz, az asztal lapjára csapott szőrös balkezével.

« Nem », mondtam, szinte bocsánatkérően. Nekünk csak ötvenezer könyvünk van. Ám az ezévi program... »

Mondatom a levegőben marad, mert behozzák a jó puerto ricoi kávét, s az aromája betölti a konferenciatermet, méreg és szégyenszelepeimet egyaránt. A Karib-tengeri egyetemek értekezletével azonban beteltem - más kell most, a testnek, és a léleknek. Aki Vízkeresztkor, a harmincfokos melegben is egy léghűtéses szobában körmöl, ahelyett hogy a kristálytiszta déltengerben halásznа. az megérdemli. Egy alkalmas pillanatban meglépek. Nyomás a hotelba. Vállrakapom rozsdásodó szigonypuskám és szaladva indulok a tenger felé. Egy Chevrolet majdnem megsturcol az osztottpályás úttesten. Az út mentén amerikai felhőkarcolók. A partot az amerikai katonai parancsnokság épülete őrzi, a spanyol « San Cristobal » mellett. E tengeri lakatot a mohácsi vész utáni időkben kezdték építeni, Ferdinánd unokaöccsének a Habsburgi Fülöpnek alattvalói, s a törökök már kivonultak Budavárából, amikorra elkészült. Huszonhétöles falaitól nem messze kapaszkodom le a homokzátonyra. Mihelyt fölveszem a maszkot és a békalábakat, körülvesznek a puerto ricoi suhancok.

« Itt vette a vízifegyvert? », kérdi a legizmosabb. Rázom a fejem, hogy nem, aztán a légzőcsövet kivéve a

számból, hozzáteszem: « Olaszországban. A parton hagyott cuccomra pedig vigyázzatok. » A potenciális tolvajokra jobb rábízni a holmit. A gyermek is láthatja, hogy olvastam valamikor az Új EMBER KOVÁCSÁ-t.

A hullámok láttán megtorpanok. Bár közvetlenül a part mellett a leghatalmasabbja félbetörik egy kőzátony fogán, a kettőfűrészelt óriások is több mint hárommétteresek. Kibaktatok a partra és a « Vezérnek » oda adom a puskám. Vigyázzon rá amíg kipróbálom a bukást a kőgát innenső oldalán. A víz felszínén úszva nem sokra megyek. Hiába voltam valaha versenyúszó, a hullámok mint egy magatehetetlen csecsemőt a hátukra kapnak, s nagyobbat lódítanak rajtam mint a néger távolugró világbajnok rekordja. A víz alatt igyekszem beljebb hogy a sziklagátat megközelítsem, s a hullámmozgás rövid szüneteiben próbálok felbukni olyan módon, hogy a cső kidugott végén keresztül levegőt szippanthassak. Fölkavart moszat és homokfelhő s a gyöngybuborékok miriádjai zavarják a látást, de ha a két lökés között hosszabb a szünet, elémtárul a *szines csend* világa. Az állatkerti aquárium minden halával együtt csak olyasféleképp hasonlítható a délövi tenger fenekéhez, mint a ketrecbezárt kókadt oroszlánok a szabad szavannákon száguldozó társaikhoz. Kisujjnyi, öklömnyi, arasznyi hal van itt annyi, és oly sokféle színű, hogy nem tudnám hova kapkodjam a fejem, ha nem arra kellene ügyelnem, hogy egy készülő hullám ellentétes vonzása át ne szívjon a vizigáton. Ha ez Uram bocsá megtörténne, a nyolcméteresek szívó s nyomó hatásával még a víz alatt sem tudnék megbirkózni, s egyik előbb utóbb odakenne a kőgátra moszatnak. Résen kell lenni tehát, minden mozdulat fontos. Nem, nem, vadászni aztán aligha lehet ebben a tengeralatti itéletidőben, gondolom, amikor (nyilván belesápadok és bennem szorul a visszafojtott lélekzet), egy akkora égszinkék halat pillantok meg

mint egy majolikaváza. Ahogy csak erőmből telik úszom a parta a puskámért.

Talán egy órahosszat úszkálok a kőgát mentén, míg elég biztonságot szerzek ahhoz, hogy lőni is merjek. Az is lehet, hogy két órája vagyok a vízben már, vagy három. Az egyetlen *esemény* ha úgy tetszik külvilági üzenet, de minthogy ez is folyamatos és kitanulható ritmusú, melyhez ösztönösen alkalmazkodik a test, nem zavar már semmi az elmerülésben.

A nagyobb halak mintha eltűntek volna. Egy se jelentkezik. A sziklák túloldalára nem visz a merszem sőt, innenső oldalukat is igen félve közelítem meg, szigonyom hegyével szurkálva a hozzájuktapadt vizisűnök, szivacsok, uborkák, kagylók, korallok légióit. Két kisebb lapos kő közén rálövök egy csíkos halra. Mint a kék égen a repülő füstje, fehér csíkot húz a zöld vizben a dárdaszigony és a földbe fúródik. A zebrahal arrébb rebben vagy kétméterrel, aztán megáll, visszafordul, uszonyaival lapátol és után néz a szemembe. Mire újratöltök egy hullám elvisz, és felkavar mindent.

A kilencedik kishal elhibázása után megpillantok egy csapat félkarhosszúságú ezüstpikkelyes vitézt. Meggondolatlanul utánukeredek, keresztül egy vízalatti sziklahágón, aztán, a legrosszabb pillanatban fogy el a levegőm: lőni nem tudok, dárdám zsinorja csupán hat méteres, de már fel is kellene buknom, a sziklák rossz oldalán vagyok, s érzem a hullám egyre erősödő szívását. Ha most fölbukok levegőért elkap a toronyhullám taraja — villan át bennem — s helyette nyelek, visszafojtott levegőt, beszivárgó sós vizet, a hányinger is elfog, szédülök, de visszavergődök a hágón keresztül a védett oldalra. Csillagokat látok, percekig libegek, s a homokzátony felé tolatom magam az itt már félbetört hullámokkal.

A fiúk fociznak a tengerparton, felém se bagóznak.

Semmi baj — minden rendben. Neptunus sem panaszkodhat, sportszerűen halászom. Nincs légzőkészülékem, vastüdőm, robbanógolyóval töltött vizipuskám, csupán saját rozsdásodó ügyességem, ingadozó vízbiztonságom. Tizenegyedik lövésre elhibázom a kék majolikavázát. Egy szikla mögül bukkan föl, s mint a nyíl fúródik bele a zöld térbe; közel volt, de sietett én pedig pontosan a közepébe céloztam. A vízalatti célzásra pedig érvényes a szárazföldi fegyverek használata során szerzett tapasztalat. Puskával elébe kell fogni a szaladó szarvasnak fölébe az emelkedő fácánkakasnak.

A tenger fenekén, egy korállokkal benőtt autógumi mellett félpár cipőre bukkanok. Elhajítom, majd utánaúszva belelövök. Hét közül négyszer. Csillapodnak a hullámok. A víz felszinén is megtartom már magam s figyelem a Cristobal vár ormára tűzött aranypiros napot, mely lassan ereszkedik le, mint az ünnepélyesen levont zászló. A srácok mind hazamentek már, a legkisebb rugdossa csupán a labdát önmagában.

Vissza a sziklákhoz. Taktikát változtatok. Megkapaszkodok a szikla vízalatti peremén, s balkézzel tapogatva lefelé, jobbal a vállhoz emelt kinyújtott fegyvert szorongatva, siklom lejjebb és lejjebb. Egy apróbb barlang bejáratában két piros szem mered rám, piros uszonyok, piros pikkelyek. Mekkora hal lehet ez? Nem jól látom; talán mint egy jól megtermett dunai tükörponty. Milyen hal lehet ez, tünődöm, fejjel lefelé, másodpercekig farkasszemet nézve vele. Fogalman sincs. Talán tíz trópusi halfajtát ismerek névszerint, ez nem tartozik közéjük. Beljebb húzódik a pirosszárnyú, hátrál egészen a barlang tövéig. Bedugom a szigony végét, s mintegy 50 centiméterről fejbelövöm. A szigony elcsúszik a síkos, csontos kopoltyún, de az ütéstől a hal teljesen elkábul. Levegőm ismét fogytán van, de kinyújtott balkarral éppen elérem a forgolódó halat és felhozom. Két és félkilósra becsülöm;

nem nagy hal, de a legnagyobb és legszebb amit szigonnyal lőttem. Karmazsin pikkelyein meg-megcsillan a lebukó nap sugara. Az egyetlen szépséghiba hogy túlközelről, és — a cipőgyakorlatokat beleszámítva — a tizenkilencedikre lőttem. A kis puerto rico-i srárc lelkesen üdvözöl a parton Mit csináljak a hallal? A hotel aligha főzi meg. Odaadom.

Abba is hagynám már, ki tudja miért húz vissza a tenger, legalább öt órája ázom már egyfolytában. A sziklák tövén tengeri rózsára akadok. Nos, ez lesz az utolsó, gondolom, s balkézben tartva hozom kifelé. A homokos fenék fölött hirtelen szétugrik egy raj kishal. Csak ebből veszem észre, hogy valami fúrná magát a homokba. A magyar menyhalhoz hasonló, de fehér fekete pikkelyeivel a sakkockákot utánzó hal rejtezik a homokban. Mimikrijével tökéletesen beleillik a talajba: kőnek néznéd. Reflex-szerűen lövök fölülről, vagy három méter távolságból. Átveti az oldalát a villanó dárda, odaszőgezi a talajhozoz Partraúszunk. Magasra emelem a szingonyt, rajta a hal mint a félhold hajlik kékesfekete-zöldesfehér sakkocka pikkelyekkel kirakott teste. Úgy hiszem a kép klasszikus.

Hét-nyolcévesforma szőke amerikai kisfiú fogad a parton: « Most lőtted? » kérdi. « Igen », felelem büszkén és boldogan. « Kicsi, vacak », veti oda és elbiggyeszti a száját.

10.

KIKÜLDETÉSBEN

« Országa a nacionalizmus szülési fájdalmait éli át? Nemzeti, faji, nyelvi, törzsi viszálykodások ütötték fel fejüket államában? Válassza az egyedüli kiutat: hivja be a megveszegethetetlen szakembert. Fékezhetetlenül arrogáns objektivitásával kérlelhetetlenül sujt le fehérre, feketére, barna hogy sárgabőrüre egyaránt, korra, nemre, nemzetiségre vagy vallásra való tekintet nélkül. Egyedül ő képes arra, hogy testvérgyilkos közösségeit egybe forrassza — önmaga ellen. Ő volt az, aki 1958-ban a velszi nacionalisták urinális csapadékfölöslegét a manchesteri reservoir helyett a saját küszöbe elé irányíttatta. Utolérhetetlen, jóllehet előre kiszámitott furfanggal ugyanez az ember azt is kieszközölte, hogy a London School of Economics baloldali érzelmü diákjai politikai aspirációikat az egyetem könyvtárán tombolják ki. Ő volt az, aki Guyána frakcióit párszáz égő tizenhetedik századbeli kézirat árán egyesítette. Ő volt a szürke eminenciás a notórius T. P. mögött, kinek pornográf Berzsenyi fordításai kiprovokálták a londoni magyar irodalmi emigráció osztatlan megvetését. Hinduk és muzulmánok, hauzák és ibók, katolikusok és protestánsok, arabok és zsidók, fekete párducok és ku-kux-clan tagok éljetek a visszanemtérő alkalommal és K. bebizonyítja majd nektek mi bennetek a közös. Nyujtsatok egymásnak kezet: gettók, büntetőtáborok és országhatárok felett — szorítsátok meg egymás kezét és gyülölettől elfátyolosodott de örömtől ittas hangon kiáltsátok: itt a szakember! »

Nos, ennek az elképzet hirdetésnek a jegyében indultam el minap venezuelai konferenciára, hogy a mindennapi gondok politikailag mérgezett levegőjétől megszabadulva, az ott egybegyülekezett könyvtári szakembereket meggyőzzem a könyvtárokon belüli szakosodás fontosságáról. Mindez tudom ürügynek hangzik, holott munkásságom szerves része, sőt valóban hiszem: csupán a szakosodás mentheti meg a könyvtári beosztottakat a trópusi álomkórtól. Rövid, de velős példával élve: egy-egy trópusi könyvtár lassacskán a kolhoz jellegét ölti föl: az alkalmazottak téblábolnak, kávéznak, teáznak, beszélgetnek, W.C.-re járnak cigarettázni, a cricket eredményeket hallgatják tranzisztoros rádióikon s csak akkor durálják neki magukat a munkának, ha a jó nagy langyos közösséget apróbb háztáji gazdaságokra osztod...

Gondolod ez a fejtegetés tetszett a miámi könyvtár fejének? Vagy a kongresszus könyvtár délamerikai részlege igazgatójának? Mindkettő rejtett kommunista propagandát szimatolt kolhoz utalásaimban, úgy vélték titokban forradalmasítani akarom a konzervativ és monolitikus könyvtárvezetési módszereket, s előadásom után. a békés értekezlet zsibongó méhkassá változott.

Node ne vagdossunk az események elébe.

Kezdjük talán ott, hogy hindu szárnysegédem vizumkérési ügyben a georgetowni venéz követségre küldtem. A saját vizumát megszerezte, az én brit oroszlános útlevelemet pecsét nélkül hozta vissza. Személyes jelenésemet kérik. A követségi titkár -egy félszemü, olajos alak, rá akart venni, hogy hagyjom nála útlevelemet másnapig. A passzus érzékeny pontom. Évekig hiába könyörögtünk érte Hunniában — nem, nem nem válunk meg tőle egykönnyen. Követeltem a követet. Temetésen volt éppen, a helyettesével kellett beszélnem. Kis bullgdogképű muksi bandzsító findzsa szemekkel. Bizonytalan érzés keletkezett bennem. A venézeknél a szembaj talán diplo-

máciai alapkövetelmény? Megismételtem szerény kérésem: nyomják bele azt a billogot unikornos útlevelem egyetlen üres lapjába. A helyettes a fejét rázta s ékes spanyolsággal magyarázta, ő sem kapna azonnali vízumot az egyesült Királyság konzulátusán, várjak tehát én is. Oxfordi angolságommal (hol 9 hónapot töltöttem 1957-ben) azt válaszoltam, hogy a tizenkilencedik században Palmerston hadihajót küldött volna jogaim megvédésére, én azonban beérem azzal, hogy bevamzolom őt a górénál, mihelyt az megjön a temetésről. Igy is tettem. Visszatérvén az egyetemre titkárnőmmel egy füstölgően udvarias ám metszően gúnyos levelet irattam a nemzetközi egyetértést gátló bürokratikus fajankókról, majd a British Council épületéből az ottani titkárnővel felhivattam a Venéz követet. Hozzá kell tennem, hogy a titkárnő londoni lány, az egykori csanadai vívócsapat tagja, csütörtökönként vivópartnerem.

Elég az hozzá, mint Sir Thomas George Joseph jelentkeztem Juan Almeido Cordoba da Costa követnél azonnal kihallgatásra. Burnótos szelencéből tubákot csipegettünk. (Ez most divat a venezuelai felsőbb körökben, alkalmasint később megbizonyosodtam erről). A követ megmagyarázta, hogy az éber venéz állam a névhamisítók ellen rendezkedik be vastörvényekkel én pedig megnyugtattam őt, azonos vagyok Sir Thomas George Joseph-fel, csak közismert szerénységem tiltja, hogy ezt útlevelmbe is beleirassam. A fullajtárgórétól megkaptam a pecsétet, két kupica likőrt, feketekávét valamint koktélmeghívást Bolivár Simon sokadik születésnapjára mihelyt visszatértem Venezuelából.

Hindu szárnysegédemmel közös szobát foglaltunk a Kursaal hotelben. A Kursaal nem tartozik a legelőkelőbb szállodák közé, ide nagyurak csak inkognitóban járnak. Venezuelai magyar barátom, egy Jorge nevü caracasi üzletember rögvest figyelmeztetett: a Kursaal kéteshírű

vendégfogadó, éjjeli lepkék vannak arra berendezkedve, hogy elcsenjék az ott megszálló úriemberek hímporát. Megnyugtatásodra közlöm, egy hét ottartózkodás során sem kuruccal sem labanccal nem találkoztunk a hotelben. Ami pedig a hindut illeti, négy gyereke van, növényevő és antialkoholista.

Caracas-t az ottani magyarok Kerekes-nek nevezik. Sok van belőlük; a Kursaal-lal szembelévő utcában, az egykori Campo helyén van a Budapest hentesüzlet, kissé lejjebb, a városi park mentén, a Paprika étterem. Konferenciánk a Hiltonban volt, mert az egyetemet a diákzavargások miatt ideiglenesen bezárták, s amikor onnan meg-meglógtam, úszni meg sétálni mentem a környező hegyekbe, nem a Paprikába. Magyarral mégis akadt dolgom, talán több is mint amit az orvos előírt. Az értekezletek tömény unalmát csak az enyhítette, hogy a mikrofonok rituálisan bekrepáltak, a spanyol-angol fordítónak hasmenése volt, s a három gyorsírónő közül a hozzám legközelebb ülő vésztjóslóan csinos volt.

Előadásomat végighallgatta a három egyetem elnöke, — mindannyian sötét ruhában, kravátlival zsakettben a kultusz- miniszter. Sajnos koszos melegitőm, melyben a Temze partján fejelni szoktam nem volt nálam, mert felvettem volna, annyira hergelt a gyülekezet formalitása. Mindenesetre otthonhagytam a nyakkendőmet, a miami igazgató kölcsönajánlatát visszautasítottam s kihajtott ingnyakkal léptem a dobogóra, mint Petőfi Sándor a Nemzeti Múzeum talpazatára.

« Nem a tisztelet hiánya mellőzteti velem a nyakkendőviselést » — kezdtem beszédem — « hanem annak a független országnak a parlamentáris regulációja, melyet itt képviselek. » Guyána parlamentjére céloztam, hol a miniszterelnök felszólitotta a képviselőket, vegyék le a nyakkendőiket, hagyjanak fel a kolóniális divattal. (Más-

nap egy ellenzéki lap a vezércikk fölött közölte premierünk fényképét, nyakkendősen, köcsögkalapban száll ki egy Rolls Royce-ból a londoni Fejlesztésügyi Minisztérium épülete előtt). Mindezt azonban nem részleteztem az egybegyülteknek, csak arra tértem ki pár szóval hogy a nyakkendőviselést északi országokban találták ki a torok megvédésére, s nem látom indokoltnak miért viseljük a trópusokon, pláne olyan teremben, ahol elromlott a léghűtés. Az angolul tudók megtapsoltak, a Szűz-szigetek suviksz színű levéltárosa demonstratíven zsebregyűrte nyakkendőjét. Az ülés után a barbadosi nyilvános könyvtár szerecsen vezetője is odajött hozzám, és széles vigyorral mutogatta kihajtott inge-nyakát. Boldogan és hosszasan veregette a vállam. Hunniának nem voltak tengeri gyarmatai.

E biztató kezdetek után rátértem igazi dilemmám feltárására. Elmondtam, hogy hosszas vajúdás után elhatároztam, az interpretátor hiánya arra késztet, az angol és a spanyol nyelvek között igazságot téve, s mindkét tábor nyelvi nacionalizmusának legyezgetését elkerülendő, előadásom magyar nyelven fogom megrartani. A bejelentést követő taps (és röhögés) még nem ült el, amikor befutott a hasfájós fordító és én folytathattam.

Nem írom le az előadás tartalmát, megtalálható a konferencia beszédeinek transzkriptumában, melyet egyébként az ébenfahajú gyorsírónő készített, miközben lágyan biggyesztett alsóajka szögletében mosoly bujkált, s mandulavágású indiánszemeit időnként rámfüggesztette.

Mivel nem tartok politikai szónoklatokat, negligáltam mind az északamerikai kontingens óriási képviseletét mind pedig az éppen ottartózkodó orosz kereskedelmi küldöttség attaséjának jelenlétét a leghátsó sorban. A szakelőadást, mely az *önfejlesztést*, a *saját erőnkre támaszkodást*, *a dollárkölcsönök elkerülését* advokálta,

élesen támadták amerikai kollágáim. Forrófejü fölforgatónak bélyegeztek támadóim, míg védőim közül kiemelkedett egy trinidádi lány. Kétméter két centi volt amikor felállt.

Ragyogó napfényes délelőtt történt mindez, el is határoztam, a délutáni ülést ejtem. A Hilton első emeletén van az uszoda, kilátás a környező hegyekre, látni a kötélpályát mely kétezer méter magas csúcsra visz Maga a város nyolcszáz méter magas platóra épült, de húsz kilométernyire a tengertől a hegyek hónaljában völgynek hat. Félúton a hegygerincen meredezik a kilátó, a fenyvesekbe torkolló pálmaligetek határán, mintha a gazdagok elszórt kőszáli villáira vigyázna. Az uszoda közönsége három húsos amerikai nőből állott s egy rendkívülien deltás fickóból aki a trambulinról a nőket stírölte. Időnként fecskefejest ugrott vagy duplaszaltót. A nők rá se hederítettek. Uszni nem tudott, illetve amatőr módon. Kerítettem egy deszkát, s félhosszat rávertem csak lábbal. Mióta beépitett autógumit viselek a derekamon cukkolnak ezek az izompacsirták. Boldogult ifjukoromban rájuk se hederítettem.

Este az indussal beszlopáltunk egy üveg konyakot — ő az ásványvizet itta — ettől másnapos hangulatom kerekedett reggel s az amerikaiak jelölését megfurattam a Szűz szigetiekkel. Ebéd előtt megjelent a teremben magyar üzletember barátom, nyilvánosan kicsempésztett onnan, ahol éppen ülnökölnöm kellett volna. (Hja, a bölcsészkari DISZ-ülések egy életre elvették az étvágyunkat) Majonézes salátát ebédeltünk fatálból, ebéd közben barátom elmesélte, hogy csontvázakkal kereskedik, iskolai szertáraknak adja el őket. Az üzlet jól megy, bár a venéz vámtisztviselők, portások vagy küldöncök — akiknek a kezén a csontváz átmegy — sportból ellopkodnak egy végtagot, ilyenkor műanyaggal kell azt pótolni. Mesélt a venéz társadalmi életről is, az etnikus szokásokról, mely-

ből talán a legtipikusabb a machismo (ajetsd Mácsizmó) « Bikáskodás »-sal lehetne fordítani. Jellemző történet: faluban járt eladni, iskolaszünetben. Keresi otthonában az igazgatót. Az asszony van csak a házban, meg a gyerekek. Elküldi a legkisebbet a bácsival a papáért. Az igazgató úr a zengeráj szalonjában ül és borozgat a labancokkal. Nem történik semmi a hatodik parancsolat ellen, de ő a « macho ».

Nos, ebéd után napoztam egyet, majd élénkebb testmozgás után néztem. A Hilton szuterénjében van a Hinnázió (kiejtés szerint) magyarul a tornaterem. Nagy élvezettel próbálgattam végig a szereket. Ne nyujtóra, korlátra vagy bordásfalakra gondoljunk, ezt a tornatermet üzletemberek számára rendezték be, akik vastag hájrétegek mögé rejtik bordáikat. Az egyetlen megszokott kellék a medicine labda, melyet mi a suliban penicillin labdának hívtunk. Van műbicikli, taposómalom, a hegyremászást utánozod, ha belépsz, hájrázogató heveder, hátmángorló, és a vizisportok kedvelőinek gurulóülés. Mesterséges kajak nincs.

Ott volt viszont a kajakos pali, az izompacsirta, akit az uszodából már ismertem. Egészségügyi osztagot vezényelt — magyarul gyógytornát abszolváltatott a pocakosokkal. Felszólítására beálltam az üzletemberek közé. Csak nem maradok szégyenben?! Levertünk vagy húsz fekvőtámaszt, hajlongás jobbra, hajlongás balra ötvenszer, a hájas palik kidültek, rájöttem az izomember már egyedül nekem vezényel. Bosszúból ki akar döglesztení. Viszont a gyakorlatokat ő is velem csinálta, könnyedén, ördögi vigyorral az arcán. Csorgott rólam a verejték, de nem adtam föl. Támolyogva mentem zuhanyozni.

A langyos víz után a jéghideg némileg felüdített, testben és lélekben felkészültem az esti koktélpartira. A harmadik whisky után vettem észre, hogy a kivilágított teremben egy lelket sem ismerek. Egy szakállas úr karon-

fogott, a terem közepére vezetett, bemutatott egy kockafejű urnak — az arcát már ismertem a hátsó sorból — ez volt az orosz kereskedelmi attasé, a kamara díszvendége.

A mi koktélpartinkat a szomszédos teremben tartották. Általában csendes szivar vagyok, legszívesebben behúzódom egy sarokba és főtt rákocskákra, sonkásszendvicsekre és olajbogyókra koncentrálok. Ám ha valaki a pillanatnyi érdeklődés központjában kerül, s mint a haladás szószólóját tartják számon, mindez nehezen sikerül. Az apróbb szigetek négerjei úgy körülvettek, mintha én lennék a nagy fehér főnök aki meghirdette számukra a függetlenséget. Egy kövér indus családanya áttört a kordonon osztrigástállal a kezében és arra biztatott, hogy nagyszámú osztrigát nyeljek el vele egyetemben. Készségesen csorgatná a citromlét torkainkba. A mandulaszemü gyorsírónő ebben a szándékában megakadályozta, mert elvette tőle az osztrigástálat és szemével intett, hogy kövessem.

Mi emelte részvényeimet, kérdeznétek. Alapjába véve az elnöki látogatás és az ehhez kapcsolódó legenda. Volt egy szabadnapunk, mindenki ment amerre akart. Mi ketten a hinduval az ostromlott egyetem felé tartottunk. A bejáratnál rohamsisakos, gumibottal felszerelt rendőrök igazoltattak. Elővettem Vajda Bercitől kapott igazolványom, mellyel az olasz vonatokon féláron lehet utazni, sőt egyízben amikor a Tottenham játszott a Fulham ellen s már minden jegy elkelt, segítségével befurakodtam az újságirópáholyba. A venéz rohamrendőrök is tisztelettudóan sisakjukhoz emelték két ujjukat az igazolvány láttán, csupán arra figyelmeztettek, hogy a fényképezőgépet tegyem súlyba, mert a lázongó diákok kiverhetik a kezemből. Az indus bő apacsingének melső zsebébe tettem, elvégre ő volt a fegyverhordozóm. Persze bent az ostromlott campuson nem tudtam ellenállni a fényképe-

zést kisértésnek. A diákok elbarrikádozták magukat a szövetség épületében s onnan csúzlival lőtték az adminisztrációs központ ablakait. A lecsillapításukra átküldött parlamenter, a rektori titkár autóját fölborították, kilukasztották a benzintartályát és meggyujtották. Ekkor érkezett oda a rendőrosztag páncélautója. Kőzápor fogadta. A rendőrök könnygázbombákkal feleltek. Már harmadszor kattantottam el a gépem amikor egy menekülő diákcsoport üvöltve nekünkrohant. Fegyverhordozóm nyakába szedte a lábait — a hinduk általában lassumozgásúemberek — szerintem ez megnyerte volna a négyszázméteres síkfutást a pánamerikai játékokon. Én is jobbnak láttam lelécelni, elvégre sok lúd disznót, sok venéz magyart győz. A könyvtár épületébe menekültünk, a főajtó zárva, a hátsó nyitva volt, mögöttünk bereteszeltük. A rendőrök könnygázbombákkal szétspriccelték az ostromlókat.

A könyvtár igazgatónője, egyébként a konferencia főrendezője is, Venezuela elnöke, Ráfael Caldera titkárának volt a felesége. Kettejük kieszközölte, hogy este 7-re húsz válogatott küldött járulhasson az elnök elé. Forradalmi magatartásom rossz ajánlólevél jobboldali körökben (baloldaliakban is) nem voltam rajta a válogatottak listáján, akiknek különben elkérték előre az útlevelét. Az elnök nem érdekelt, a mellőzés bosszantott. Amikor a küldöttség a Hilton előtt különbuszba szállt és a Miraflores palota felé vette útját, taxit fogtam és leelőztem őket.

A palota előtt operetthuszárok álldogálltak szuronyos puskáikra támaszkodva. Fehér mercédesből két magasrangú katonatiszt szállt ki, karjukat magasba lendítették, a huszárok végigtapogatták őket, mint azt manapság a repülőtereken szokás a repülőgéptolvajok elháritására. A palotában a coup d'etat elháritására szolgál ez az óvóintézkedés.

Berci link igazolványával, szorosan a tábornokok mö-

gött, én is kőkeritésen belülre jutottam. Lugasban, padokon egy osztag géppisztolyos keretlegény ült Keresztbevetett lábakkal s civilbeöltözött detektív böngészte az esti protokolt. Fél hét volt. A listáról láttam 3/4 7-re a hadügyminiszter van bevésve, 7 órára a válogatott egyetemi csoport, nevekkel. Mondom a dekásnak előrejöttömben, a csoportom tíz perc mulva érkezik, én vagyok a vezető, interjút kérek az elnöktől, lapom számára. Kérdi a nevem. Csodálom, hogy nem hallotta, én vagyok a konrencia sajtófőnöke, egyébként a Times, az Observer, című angol lapok, valamint a « Csakazértis » külföldi tudósitója, a Nemzetközi Olajfuró szaklap alapító szerkesztője. Menjek csak be mondja, az elnök örülni fog, meg kell várnom azonban amíg a hadügyminiszter kijön. Nem ismerem a járást, tiltakoztam. Adjon mellém kisérőt. Egy nyúlszájú dekás bevitt a nagy fogadóterembe, melyből egy kis folyosó közvetítésével nyílik az elnök szobája. A hadügyminiszter és szárnysegéde bőrkarosszékekben várakoztak. Láttam a hadügyminiszter a körmét rágja. Elővettem burnótosszlencémet (melyet délben vásároltam a Hilton illatszer és pipereosztályán) és megkínáltam a katonákat. Az adjutáns vastag havannaszivarral kínált viszsza, melyet jakóm szivarzsebébe rejtettem, alkalmasint elküldöm apósomnak Pestre. Elfelejtettem említeni, senkisem tudott angolul, az én spanyolom elementáris, bár az olasz révén kapizsgálom Cervantes nyelvét. (Ismeritek a rigmust? « The people of Spain think Cervantes, worths half a dozen Dantes; of which frivolity the people of Italy complain bitterly »). Egy szónak is száz a vége: amikor a hadügyminiszter kijött, én bementem. Caldera jól beszél angolul, kedvesen fogadott. Nemrég még a szociológia tanára volt a központi egyetemen — járása, mosolya, hasonlított Bóka Lászlóra — egy középjobboldali puccs segítette hatalomra. Azzal kezdtem, hogy ismerem a könyveit, nagyon meggyőzőek, de nem magyarázza

meg eléggé a diákforradalmak okát. Elnézően mosolygott. Tagadhatatlanul igen szimpatikus ember, szélesarcú, szélesvállú, kerek mozdulatokkal, férfias tartással, latin charme-mal megáldva. « A kommunisták... », mondta, és püspöki keze félkört rajzolt a levegőben.

Egy elnökkel ne vitatkozzon az ember, elvégre nem a Daily Worker-t képviselem. « Mik a tervei », kérdeztem. « A város szélén, a hegyoldalakban festői nyomortanyákat láttam. Tíztagú családok bódéba zsúfolva. Együtt alszanak a kecskével », tettem hozzá a nyomaték kedvéért. Intésére a titkár városrendészeti térképet húzott le a polcról. Kiteregettük. A fabódék helyén pontonházak emelkedtek a tervrajzokon. (Mikor csontkereskedő barátomnak egy kupica barackpálinka mellett ezt késóeste elmeséltem, megjegyezte, a ponton házakat azért építik, mert egyetlen gépfegyverrel könnyen kontrollálható az odasürített proletariátus. Hiába, a magyarok rosszmájúak). Számomra az elnök megnyerő volt, legutolsó könyvének dedikált példányát el is fogadtam tőle, sőt másodpéldányt is kértem a hindu, illetve a guyánai egyetem számára.

Jövök ki a dolgozószobából, hónom alatt a könyvekkel, a folyosó torkolatában ott áll nyakamerevedetten a konferencia küldöttségének mind a húsz tagja. Mind Mózes előtt a Vörös tenger, úgy vált ketté előttem a megdöbbent szájtáti csoport, majd követtek a terem közepéig és kérdések özönével halmoztak el.

Professzor La Tortu, kit baloldali magatartása miatt kitiltottak Haiti szigetéről, s eddig csak az éjszakai lokálokat járta, most elővette akatatáskájából előadásom spanyolnyelvű sokszorosított példányát és szignáltatta velem. A miámi igazgató felesége, aki eddig tüntetőleg elfordította az arcát a fölhúzta fitos orrát, ha tízméter távolságból meglátott, most megkérdezte tőlem, hogy a menyezet Elizabethan stílusú faburkolata eredeti-e? Azt

feleltem igen, maga Simon Bolivár épitette a caracasi csata emlékére, melyet Szuleimán szultán ellen vívott. Barátaim közül is többen faggattak: « Hogyan csináltad? » « Mikor jöttél be? », de az elnök megjelenése, a díszhadovák és az ünnepélyes sherry véget vetettek a kérdezősködésnek. Persze az agyakban fészket rakott a kiváncsiság, s a misztikum köde ott lebegett, a konferencia zárásáig, nem éppen aszkétikus alakom fölött.

Tartottunk pedig a mesztic szépségnél, amint az magához ragadta az osztrigástálat és engem. A pletyka az ő gyöngykagyló füleibe is eljutott. « Látta már Caracast éjjel? », kérdezte, s kivillantak páratlan metszésű fogai.

« Idegenvezetőre van szükségem, » feleltem.

Mintaférj vagyok és példás családapa. De: most meg kellene írnom a modern novellákban divatos bravúrral, hogyan lépdelt egyik énem a terem legtúlsóbb sarkát célozva, a hindu erényes társaságát keresve, míg másik énem megfogta a nő áloé-levél alakú kezét és tenyerébe zárta. (« Zwei Seelen wohnen is meinem Brust » — « Két macska voltam és küszködtem egymással »). Míg egyik énem tisztességtudóan hazatért a hotelba, alteregóm a függővasúton hintázott a szárcsalábú szépséggel, s a köd ellepte alattunk a város pislákoló fényeit...

A valóság drasztikus, avagy kifürkészhetetlen őrangyalok lángpalossal avatkoznak bele az ember sorsába. Még mielőtt tovább juthattunk volna a beszélgetésben, a teremben megjelent az izompacsirta és egyenesen felénk tartott.

A mesztic gyorsírónő mandulavágású szemei felragyogtak. « A vőlegényem », rebegte, és hozta bemutatni.

A deltás gyógytornatanár nyujtotta a kezét: « Amerigo de genere Bökös. »

A levelet tulajdonképpen be is kellene itt fejeznem,

de még el akarom mondani neked a másnap reggeli záróeseményeket.

Bököccsel és Jorgéval együtt villásreggeliztünk a Hilton bambuszlugasában. Utolsó szerepeim egyike, gondoltam mélabúsan, félév mulva vége a pünkösdi királyságnak tolathatok vissza Londonba álmos kis állásomba. « Állom a számlát », vetettem oda, mint Csekonits, akinek amúgy is minden mindegy, mert földjeit államosították.

« Szó se lehet róla », rázta a fejét Bökös. (Ötvenhat előtt birkózó volt Szegeden). « A főpincér jóbarátom. Ma az ezres és az ezeregyes szoba számlájára ettünk. »

« Ez így megy itt nálatok, bejáratosoknál? », kérdeztem naivul.

Jorge vigyorgott. « Dehogy, az ezres és ezeregyesben lakik az orosz kereskedelmi küldöttség. »

* * *

Mire a Hilton halljába értünk, már üvegezték az ablakait. A diákok beverték. Az üvegszilánkok megsebesitették Haiti számüzöttjét.

Ha illik P. P. barátom által rámragasztott epiteton, « mozgó célpont », akkor elmondhatom, hogy a zavargók célt tévesztettek.

11.

A FOLYÓK ORSZÁGA

11.1. Sir Walter Raleigh kapitány, kalandor világutazó, költő és kalóz, Erzsébet angol királynő kegyvesztettje 1595-ben elhatározta, hogy az Újvilág déli kontinensén felfedezi Aranyországot. Két emberöltő letelt amióta Cortés vérrel, vassal és cselvetéssel rábirta az Esőisten fiait, hogy a Quetzecotlal madár fészkébe, a piramisok csúcsán keresztet ültessenek, és másfél emberöltő azóta, hogy távoli rokona Pizarró kicsiklandozta az inkákból az « istenek bélsarát. » Károly és Fülöp spanyol királyok a dukátok ezreit nyelték el, mert a spanyol birodalom határai ezer mérföldekkel szélesedtek nyugat felé, az adminisztráció kiterjedésével a háborúk száma és az igények szinvonala is növekedett, ugyanakkor a harácsolt arany kilencede az angol, tizede a francia kalózok zsebeibe vándorolt, mégpedig saját fenséges pártfogóik jóváhagyásával. A hódítók arany utáni sóvárgását a meghódítottak mesés kincsekről szóló fabulái egyre fokozták: ahogy a Középkor egyik Afrika kutatói motivációja a János pap országáról szóló keresztény tündérmese volt, úgy adtak hitelt az Újkor és az Újvilág vándorai az Aranyországról szóló indián regéknek. Európában levitézlett ritterek, németalföldi kereskedők, francia kisnemesek és angol tengerészek szervezték egymással valamint az úttörő portugálokkal és a gőgös spanyolokkal vetélkedve a kudarcba fulladt expediciókat El Doradó felkutatására. Voltak akiket a sárgaláz vagy a malária pusztított el Velencécske (Venezuela) őserdeiben, volt akit a kígyó mart halálra az Észak-Brazil ingoványokon, voltak akiket az Amazon

mellékfolyóiban élő kajmánok, alligátorok, voltak akiket az Atlanti tengerpartokon megtelepedett kannibál Caribok, de legtöbbjüket mégiscsak a moszkitók ették meg bárhol ahol Eldorádót keresték.

Sir Walternek már türhető (a hollandok által rajzolt, de a spanyoloktól rabolt) térkép állott rendelkezésére amikor a trinidádi spanyol kormányzó megsarcolása és Cádiz hajóinak fölgyujtása után kikötött Venezuelában, majd levitorlázott az Orinocon, hogy az aranyföldet megkeresse. Az aranykirály Guyánában lakik, mondták az indián varázslók, főpapja színaranyból készült, tetőtől talpig érő köntöst ölt magára naponta, melyet az áldozó nap sugarainál a tóba hajit. Guyána, Arawak nyelven a folyók országa, termőföldekben, folyókban, hordónagyságú gyümölcsökben, szelíd tapírokban és vérengző « tigrisekben » gazdag ország. Keletről egy csodálatos hegylánccolat szegélyezi, Északról és Nyugatról a beláthatatlan tenger... délfelől viszont kétfejű vadállatok is laknak őserdeiben, melyekre csodálatos szépségű nők, az Amazonok vadásznak. Ez utóbbi tényt, az öregedő és hiú szűzkirálynőre való tekintettel nem nagyon hangsúlyozta Raleigh a *gazdag és csodálatos szépségű Guyánáról* írott és 1596-ban kiadott könyvében. Minek, minek sem adott valójában hitelt a fanatikus angol lovag ma már nehéz eldönteni. Tudta ugyanis, hogy mivel a spanyolokon elkövetett garázdaságai az armada megsemmisítését követő békeidőkben történtek, csak akkor bocsájt meg neki a szerződéstisztelő Erzsébet, ha egy mesterfogással új aranyakban és természeti kincsekben bővelkedő országgal gyarapítja a tengerészbirodalmat.

Hetven évvel később Milton, az elveszett és Visszanyert Paradicsomban még mindég hiszékenyen ekhózza Raleigh szavait; jóllehet a lovag a szavában kételkedő Erzsébet börtönében folytatta, majd egy második 1617-es sikertelen guyanai expedicó után Jakab király bitófáján

fejezte be életét. Mindazonáltal Guyána föl lett fedezve, sőt, mai szóval azt mondanók: be lett dobva a köztudatba.

Az egyenlítőtől hat fokkal Északra, az 58-59 délkörön fekszik ez az ország, amelyről ma sem lehet egész pontosan tudni hol vannak a határai, hány ember lakja, s bejáratlan berkeiben megtalálható-e az aranyváros, avagy modernebbül: milyen és mennyi természeti kincset rejteget? Az Egyesült Nemzetek Központi Irodájának statisztikai adatai szerint Guyána, az 1963-ban részlegesen, 1966-ban teljesen függetlenített ország 83 ezer négyzetmérföldön terül el, melynek 80% át erdő és szavanna, 20 % át folyóvízterület, tengerpart illetve az ezeken csirázó települések falvak, városkák töltik ki. Az ország tehát csak valamivel kisebb mint az Egyesült Brit királyság s valamivel nagyobb mint a történelmi Magyarország Erdély híjján. Keleti szomszédja, a jóval hatalmasabb Venezuela, Guyána területének nagyobb hányadát, az u.n. Rupununi kerületeket követeli históriai alapon. Délnyugati szomszédja Surinam (a fél-önálló holland Guiána) egy — a magyar kisalföld méretü — folyóárterületre tart igényt, a Corentyne és New folyók között elterülő potenciális rizsföldekre. Az észknyugati tengerparton az Essequibo, Demerara, Berbice és Corentyne folyók deltái, és a tenger csatározásából jobbára a szárazföld kerül ki vesztesen. Ha tehát egy napon a természet és a politika összefognának Guyána ellen, területét kisebbre harapdálnák mint Trianon Hungáriáét.

A tizenhedetik század felfedezőit, a Jézus társasági atyákat nem az arany érdekelte, hanem az indiánok lelki üdvössége. Ellenfeleik, a kóborlovagok, az Európából elszabadult vagy elkergetett bűnözők, újabb expedíciókba verődtek, s a nyomozást Venezuelától Keletre a mai Francia Guináig, délfele az Amazon széltébenhosszában kiterjesztették, mérgükben, éhségükben irtva, rabolva az indián törzseket. Ahol az alku békésebben folyt, ott a

hajóstársaságok kiküldöttjei apró kereskedőkolóniákat létesítettek előbb a folyókban helyenként felbukkanó aranygöröngyök és gyémántkavicsok később a hegységek burkolata alól kifejtett násfa, agát és porfir majd a rizs, kávé, kakaó és cukornád kihajózására. Guyána tulajdonképpeni történelme ott kezdődik amikor a hollandok és angolok együttesen rájönnek arra, hogy a folyók mellett virágzó rizsterületek és cukornádültetvények létesíthetők Afrikából importált rabszolgák segítségével.

Az előtörténet az expediciók megbízhatatlan leírásain kívül a tudósok találgatásaiba és az indián mitológia világába vész. A Rockstone-ban található archaeológiai leletek, az indián képirással sziklábavájt « timehri » mindössze négy ötszáz évesek. Ez adta a tudósoknak azt a fogódzót, hogy Guyána, s vele együtt Délamerika középső és északkeleti része embernemlakta terület volt Columbuszék előtt, s az utódaik által itt felfedezett primitiv indiánok a szétszabdalt azték és inka birodalmak volt alattvalóinak bronzkorba süllyedt leszármazottai. Az elmélet etnográfiai támaszai rendkívül ingatagok, az összehasonlító indián mitológia hajótörött tudósai eddig inkább kedvenc tételeiket megyarázgatták mintsem bizonyítottak.

A legtipikusabb indián mítosz, amely ma is több variációban él még a megkeresztelt törzsek öregjeinek a meséiben, s melyet jómagam egy falu öreg fogatlan kuruzsójától hallottam, a Warrau törzset az égből származtatja. « Réges régen a Warrauk a felhők fölött laktak, ahol más állat nem él csupán a madár. Egy napon Okonorote, a nagy vadász nyílvesszejével ritka madarat talált el. Ahogy a lelőtt szárnyast fölszedné nyílásra bukkan, melyen keresztül lenéz és megpillantja a szavannákat. Nosza nyomban leereszkedik egy hosszú liánon, meglő egy szarvast, húsát ízletesnek találja, visszamászik hát az égbe s elmondja a törzsnek mit látott. Erre azok is elha-

tározzák, hogy lejönnek vele megnézni a földet. Mászás közben egy kövér asszony maradt utolsónak, feneke beleragadt a nyilásba, így hát se ki se be, a törzs nem tudott többé visszamászni az égbe. A szerencsétlenül járt asszonyt Okonarukának hívták! Ez a nap neve most a Warrau törzs nyelvén.

Az összehasonlító nyelvészet Délamerikával foglalkozó ága gyermekcipőben jár még, s csupán azt az általános, egyébbként a fajtípusok összevetésével is alátámasztható elméletet kockáztatja meg, mely szerint A Dél Közép és Északindián nyelvek távoli rokonságban vannak egymással. Feltehető, hogy az első törzsek az ősidők távolában a Behring szoroson keresztül vándoroltak le Amerikába s húzódtak lassan Dél felé. Ahogy e sorokat írom függőágyamban ringatódva mely délamerikai indián találmány, a rádióbemondó Thor Heyerdahl kutató legujabb expedíciójának sikeréről számol be. Heyerdahl, Norvég a Húsvét szigetek bálványainak archeológusa s a Kon-Tiki tutaj-expedició vezetője ezúttal az Atlanti óceánt szelte át hetedmagával, Egyiptomból Barbadosig egy papirus hajón. Ezek a primitiv épitőanyagokból és ó-kori tervek szerint készült hajókkal véghezvitt kirándulások, szerinte azt bizonyítják, hogy a fáraók idejében is érkeztek már kisebb nagyobb csoportok Közép és Délamerikába valamint azt, hogy a mai Peruból és Chiléből kirajzások népesítették be a Csendes óceán szigeteit Mohammed próféta korában. Amerika Columbus előtti felfedezői és az őslakókkal keveredő telepesei közé kell számítanunk az első Skandináv hajókirándulások tagjait Szt. István korában. Hogy mennyi és milyen minőségű keverék vér szivárgott le Eldorádó jobb csücskébe mielőtt ez Európának gazdasági propozició lett, még kiderítetlen kérdés; jól dokumentált és könnyen nyomozható viszont az utolsó három évszázad telepítési története.

Ha az égből, helyesebben Angliából idepottyant egy

magyart a sors, hogy arccal a tengernek és háttal az őserdőnek egyetemi könyvtárat igazgasson a huszadik század utolsó harmadában, akkor e föld és nép multjának és jelenének sorsával is számot kell hogy vessen — már amennyire ez erejéből telik. « Az igazat megvallva », mondta nekem megérkezésemkor a nevelésügy néger államtitkára egy pohár whisky fölött, « azt hittük hogy Ön afrikai. » A nevem ugyanis a néger fül számára afrikai eredetűnek hangzik.

Már pedig a kormány majd minden tagja, a parlament többsége, az uralmon lévő párt: néger. Őseiket — nőket, férfiakat egyaránt — Holland, Portugál, Francia, spanyol vagy angol rabszolgakereskedők fogdosták össze vagy vették meg basáskodó néger törzsfőnököktől Afrika nyugati partvidékein. Az afrikai belháborúkban és törzsi torzsalkodásokban leigázott egyedek mint nyugatindiai rabszolgák kötöttek ki Starbroek és Berbice városok rakpartjain hogy a kakaó, kévé, rizs és cukornád ültetvényeket megműveljék. Az őslakosság ugyanis erre nem volt sem alkalmas sem hajlandó.

A kisebb szigeteken, mint Barbados, Santa Lucia, ahol az őserdő véges volt, s a tenger az üldözött útját szegte, az « amerindiánokat » rabszolgasorsba hajtották, beolvasztották — lemészárolták: attól függően melyik megoldás bizonyult gazdaságosabbnak. Guyánában el lehetett bújni a beláthatatlan rengetegbe. Ezt a szökött néger rabszolgák is megpróbálták, helyenként sikerrel. A szomszédos Surinamban ma is több u.n. « bush-negro » közösség őserdei falvakban, pálmahéncsből font kunyhókban; a férfiak halásznak, vadásznak, bálványokat faragnak (a turisták számára), az asszonyok gyüjtögetnek és cassava gyökereket reszelnek idillikus félmeztelenségben. A guyanai néger közösségek nem voltak hosszúéletüek, részben azért, mert az ültetvényesek nyomkeresőnek használták a « szarvasnépet » azaz az indiánokat.

Februárban Guyána köztársaság lett, Viktória királynő kőszobrát a városháza előtti térről at állatkertbe számüzték s a Nemzeti Parkban megnyilt országos vásáron felállitották *Coffee* szappanból faragott szobrát. (Egy ameriakai szappangyár helybeli ügynöksége faragtatta, súlyát kellett kitalálni 200 dollár jutalomért) Coffee az 1763 as rabszolgalázadás vezére volt, aki sikeresen feltrancsírozott négy holland ültetvényest, háztartásukban tábort ütött, feleségeiket lányaikat alvezérei, rumkészletüket katonái között osztva szét. Pár hétig tartott a pünkösdi királyság, az alvezérek összemarakodtak, s Coffee, akit helyettese megruházott, fejbelőtte magát. A rum elfogyott a hadnép szétszaladt. (A velencei követ írhatott ilyen cinikusan a parasztlázadásról). A rabszolgaság viszszaállt és háborítatlanul, bár egyre kevesebb gazdasági sikerrel működött egészen addig míg eltörlését Wilberforce az angol parlamentből ki nem forszirozta. Wilberforce humanizmusában kevesen kételkedhetnek, az angol képviselők erkölcsi felháborodása mögött viszont, a profit csökkenése miatti kendőzött félelem érződött: egy intézmény akkor bukik meg igazan, ha a kitervelt alternatíva gazdaságosabbnak igérkezik. A túlszaporodott Indiában százezerszám éheztek a kulik. Számukra is gazdaságosabb megoldásnak látszott, hogy « önként és (a Rámáyánát) dalolva » szálljanak a British Raj hajóira melyek a Starbroekról átkeresztelt Georgetownban kötöttek ki. Még a század elején is tömegesen érkeztek a hindu emigránsok, például az indus ellenzéki vezér szülei, aki érzéseit, pártalapításának hajnalán így foglalta össze: « Véremben van a lázadás. Indus őseimről keveset tudok. Nyilván nem sokban különböztek az otthonmradt többmillió paraszttól, akik egyformán nyomorogtak a Hindu Raj, a Mogul Nawab és a Brit Kormány uralma alatt. »

A holland alapitású Stabroekból tehát III György angol uralkodó városa lett. A névcsere még a napoleoni

háborúk korában történt, amikor az ország negyedszer cserélt gazdát. Sir Walter Raleigh hóditásának jogosságát először a hollandok, majd a franciák, majd ismét a hollandok vonták kétségbe mig 1813-ban angol birodalmi tartományjogot nyert British Giuana.

Az indusok szaporaságát látnod kell, hogy elhidd. Mosónőnknek tíz, kertészünknek kilenc, egyetemi könyvkötőnknek tizenhárom gyereke van, de a tizencilenc husz gyerek sem ritka egy fészekaljból. Amikor a néger párt angol katonai támogatással 1964-ben uralomra került, az ország hétszázezres lakosságának még csak a fele volt indus eredetű. Kevés vegyesházasság lazítja az etnikai csoportosulást. Ma, 1970-ben közel egymillió ember él itt, ebből hozzávetőlegesen hatvan százalék indus eredetű, négyötödük gyerekember. A juniusi kerületi választásokon a szavazatok nyolctizedét a néger NEMZETI NÉPPÁRT kandidátusai kapták az indus HALADÓ NÉPPÁRT képviselőinek ellenében. Hogyan? Az 1968-as nemzeti összjövedelem egyötöde — a kiküldött brit nemzetközösségi hiteles könyvszakértő szerint — nyomtalanul eltünt. Hová? Átlagban minden negyedik levélnek és ötödik csomagnak a postán, minden hatodik könyvnek a könyvtárban nyoma veszik. Hol vannak? Ilyen kérdéseket csak illetlen és tapasztalatlan emberek tesznek föl mint én, és ravasz ellenzéki politikusok mint a HALADÓ NÉPPÁRT vezére. Az aprócska és egymás pletykáiból élő európai expatrióta kolónia tagjai azzal vigasztalják egymást, hogy *ha az alternatívában hinni lehetne,* « az angolok cselekednének. » Mivel azonban a gazdasági élet és a NEMZETI NÉPPÁRT aranyalapja az angol-amerikai gazdasági segítség, a HALADÓ NÉPPÁRT vezére vigyázó szemeit Moszkvára veti. Könyvtárunk a köztársaság napján Londonból kétezer, New Yorkból négyszáz könyvet kapott ajándékba; Moszkvából negyvenet — Lenin összes műveit. A köztársaság napja egybeeset az 1763-as forradalom évfor-

dulójával, s néger miniszterelnökünk születése napjával. Lenin elvtársnak pár héttel később sikerült csak megszületnie — 100 évvel ezelőtt. A morál azonban, melyet az októberi forradalom inspirált, mely szerint a tulajdont el kell venni az extraprofitot csináló kapitalistáktól, mindkét párt híveneinek lelkében visszhangra talált. A gyarmatositás bűneiért hetediziglen fizetni, kell. A « fekete hatalom » színfalak mögötti ideológiája szerint « kapitalista mindaz aki fehér. »

Az ideológia két ágra oszlik. A « fajtiszta » négerek, élükön Stokeley Carmichael-lel, a trinidádi születésű amerikai fekete párduccal ,a pánafrikanizmus divatos megnemalkuvő vállfaját hirdetik. Szerintük « a fehérekkel le kell számolni — vérrel, vassal. » Soraikat duzzasztják az állás nélküli feketék, az itteni lakosság egytizede, akik jobb híjján a járdán üldögélnek Georgetown utcáin. Szószólóik viszont a rosszul fizetett állásaikkal elégedetlen négerek, akik valamenyien miniszterek, államtitkárok, gazdasági tanácsadók szeretnének lenni, s ezért propagandájuk radikálisabb mint azoké, akik az áhitozott állásokat jelenleg betöltik. A másik ág ideológusai a *Ratoon* c. újság szerkesztőiből, az egyetemen tanitó szociológusokból, közgazdászokból, valamint a szakszervezetek vezetőiből kerülnek ki. Szerintük a fehér ember ekonómiai dominációját kell megtörni első fokon államosítással, továbbá « folytatólagos forradalommal », melynek során a ma is angol kézben lévő cukorfeldolgozó ipar, az amerikaiak és kanadaiak által irányított bauxittermelés és erdészet az állam kezébe kerül, az állam pedig megtisztitja sorait a fehér gazdasági szakértőktől, egyetemi tanároktól, misszionáriusoktól egyaránt. Tudják, hogy egyelőre ránk vannak, utalva, mert rajtunk keresztül érkezik a gazdasági segitség. De egymás között « trójai falovaknak » hívnak bennünket. Jelszavuk: « politikai hatalom gazdasági domináció nélkül mit sem ér — világ szinesei egye-

süljetek! » Szinesnek számit pedig mindaz aki nem fehér. Például az ellenzék indus vezérének, a kinai főgeológusnak, a néger propagandaminiszternek vagy az egyetem rektorának gyermekei. Apáik ugyanis fehér nőt vettek feleségül. Ahogy a kommunizmus osztályokat, a sovinizmus népeket, a rasszizmus fajokat, szít egymás ellen, úgy fordulnak családok, generációk is egymás ellen, ideig — óráig. Minthogy azonban egységes osztályok, egyivású népek, tiszta fajok nincsenek, a célok s a kategóriák, miként a családok, előbb-utóbb egymással is keverednek, minden differenciálódást hirdető ideológiát elsöpör majd az integráló történelem.

11.2. « És íme mezők tárultak a szemük elé, húsz mérföld hosszúságuak, a fű zöld volt és rövid, a fák imitt-amott lugasokat alkottak, mintha a világ müvészete és szakértelme csak erre a célra létesítette volna ezeket; minekutána ők továbbeveztek, s látták a szarvasokat lejőni a víz partjára, mintha a vadőr hívta volna azokat etetésre. Maga a folyó pedig vizimadárral, s a halaknak annyi és oly sokféle fajtáival volt tele, köztük hatalmas példányok is, hogy ezeket csupán a kajmánok múlták felül — mert a csúszómászó férgek ezerszám lakták a folyót. »

Sir Walter Raleigh leírásai, ott ahol saját tapasztalataira támaszkodott, fedték és fedik a guyánai valóságot. Az aranyláz teremtette civilizáció a tengerpartra tömörült, a folyók partjait, az erdők mélyét békében hagyta. A folyók hajózható részein megritkultak a kajmánok, a belterület próba-bányái közelében gyérebben járnak a szarvascsordák, de párduc, leopárd, vadmacska, talán több van ma a guyánai őserdőben mint valaha. Az ok abban keresendő, hogy míg az állam puskaengedélyt egyre gyérebben ad ki, a ragadozókra ma is nyíllal, « tőrrel » vadászó amerindiánok száma is megritkult, Raleigh korához viszonyítva. Ha az ember megtanul a vízesése-

ken átkelni indián kenuval, megfelelő munícióval és vezetővel bejárhatja a « folyók országát. » Ahová a viziutak nem vezetnek el, elvisz a terepjáró jeep vagy a landrover karaván, a hegytőkre felvisz az öszvér, ha elegendő embered van aki a liánt vágja, a hidat ácsolja, a beragadt kocsit felstószolja, az öszvért eteti. A 19-ik század felfedezői, naturalistái, etnográfusai, Schomburgk, Waterton, Im Thurn, két vagy négylábon járták be azokat az ösvényeket, melyeket tulajdonképpen az indián törzsek vágtak maguknak, hogy egymás háziipari készitményeit, csecsebecséit kicseréljék. A tengerparti Karibok között nagy becse volt a gyöngyökből füzött Akawaio köténykéknek és vaddisznőbőr lágyékkötőknek, a kosárfonásban kiváló Arawakok pedig sok portékát adtak egy-egy remekbekészült Karib ijjért vagy Wai-Wai fuvócsőért. A mult század misszionáriusai többé kevésbé fölöltöztették Guyána indiánjait: a ma is szorgalmasan készülő köténykét népmüvészeti cikként árulják a « felvásárlónak », vagy az odavetődött turistának, földmérőnek, geográfusnak.

Először egy kanadai misszionárius szőtte szálakat igyekeztem fölszedni s hajóval, csónakkal közelítettem meg a belterületet. A Georgetownból induló gőzöshajó egy napig utazik az Essequibo folyásirányának ellenében, azaz délkeletnek, amíg eléri a végállomást, az erdőkitermelés központját Barticát. Torkolatánál a folyó húsz mérföld széles, s egymásután három olyanforma szigetet őlel körül mint Csongád megye. Följebb egyre szűkül. Barticánál már csak öt mérföld széles. Ott áteveztem, feleségestől.

A legtöbb európai asszony hideglelést kapna ha ideráncigálnák az őserdő szélére. Indián kenuba aztán márcsak a majdnem amazonok ülnének. Csodálkozhatok-e, hogy a folyó közepén, viharban, páromnak egy pillanatra az inába szállt a bátorsága? A Dunában, amit mindketten

jól ismerünk, nincsenek kajmánok és piránák, a harcsa jóval kisebb és jámborabb mint a *lou-lou*, és ha az ember nagyot kiabál, a partról motorcsónakkal bejönnek érte és kipecálják. De itt? Bizakodjunk csak és navigáljunk. « Az ügyes hajós » írta Széchenyi — « ki célt érni akar, változva használja az ár folyamát, a szelek negédeit. Majd kóválygog, majd vesztegel. » A szél Nyugatról fújt, a dagály utolsó ereje Északról nyomott, az áramlat délfelől tolta volna a himbálódzó kenut. A viharnak csak a széle ért bennünket, nem borított föl csak eláztatott és félig töltötte vízzel a lélelvesztőt. Öt óra evezés és szapulás után kikötöttünk a túlparton, a nazarénus misszió menedékházánál.

Az őselemekkel, a szervezetlen természettel való találkozás egyre kevesebb embernek jut osztályrészéül manapság. Az anyatermészet mostohaságai ellen technológiával vértezte föl magát az ember, csupán a saját természete ellen nem védi semmi a föld szinén. (Talán a szelídségre intő vallás?) Eldorádónak ezen jobbcsücskében kisfiú még a technológia: a csapást, melyet az amerikaiak vágtak, hogy a barticai « túlpartot » Macouriát összekössék a fővárossal, benőtte az őserdő. A topográfiai intézet légitérképe, mellyel fölfegyvereztem volt magam, elavult. A menedékháztól kitaposott ösvény követi a falevelektől bronzszíszűre festett folyó kényelmes kanyarulatait, az elpotyogtatott tanyákon élő lakosság kalyibái mind rálátnak a vízre. Hátuk mögött, sehol sem távolabb mint egy kőhajitásnyira a dzsungel, mely számukra is félelmetes és alig bogozható. Belőle élnek, a száraz évszakban égetéssel « farmokat » hasítanak ki belőle maguknak, s a buja földben évente kétszer termelnek yam gyökeret, cassávát, szüretelnek mangót és banánt. E bronzszakbeli földművelés termékeit felélik a szemfülesebbje fölösleget is gyűjt és eladja a barticai piacon. A folyóparton templomot és iskolát is építettek a misszio-

náriusok és hetente egyszer egy motorcsónak hozza-viszi a postát. Látogatásunk előtt két hónappal egy kisiskolást megölt egy jaguár. A balesetnek híre kelt, átjöttek a rendőrök és éjjel őrt álltak az « iskolaudvar » szélén, ahol pár tehén kérődzött csendesen. A jaguár visszatért, az őrök eldobálták puskáikat és meg sem álltak a folyóig. Pár napba és két borjúba került, míg az indián postás H. bácsi puskavégre kerítette a vérmes ragadozót. Ez már nem pusztít többé.

Holnap vissza kellérnem a városba, de aztán útnak indulok ismét, csónakkal, terepjáró autóval a szavanna-határ és az őserdő szélén élő közösségek felderítésére. Az ürügy, az önigazolás « adatgyüjtés », « tudományos expedició », « földrajzi kutatás ». Valójában felülök a geográfusok szekerére, hasznos, praktikus dolgok elvégzését vállalom, hogy lássam, egyre jobban és egyre alaposabban, mintegy az élő őstörténetbe belehangolódva, *honnan és hová*.

A levegő párás és meleg, a dzsungel sok helyütt áthághatatlan. A majmok bizakodóan himbálódznak a királypálmák tetején, a selyemfa ágait átkulcsolva déli álmukat alusszák a lajhárok, papagályok repülnek a fejem felett, csapatostul szállnak százan és százan, a csőrük be nem áll, röptükben megtárgyalják az erdő eseményeit. Nyilván tudnak a termeszek és a hangyák háborújáról — egy kirajzás során többmillió patrióta vesztette életét — megtárgyalják talán a keselyűk különleges kongregációját Mackenzie bauxitvárosa fölött, a júliusvégi esőzivatart, melynek során a dombokbavájt rókavárakat is ellepte a víz, s a *lábák* sem járnak le a folyóhoz, hisz elég víz akad a szavannákon. A bambusház tetején dalragyújt egy rigó (nyilván területi jogait védelmezi) s a legelő tehenekkel békés egyetértésben, legyekre és békákra vadászva sétálgatnak körülöttünk a gémek, a gólyák a kócsagok. Házigazdámhoz, Louishoz tavaly két mogyorónagyságú áttet-

ső követ hoztak az indiánok. A folyó medrében találták őket.

« Föltartottam mindkettőt a fény ellenében s láttam, hogy minden kétséget kizáróan gyémántok. — Kavicsok — mondtam indiánjaimnak, s olyan messzire hajítottam a köveket a folyóba amilyen messzire csak tudtam. Nem kell, hogy a leletnek híre szálljon, itt ne keresse senki Eldorádót. »

11.3. Pedig vannak akik ma is keresik Eldorádót. A georgetowni piacon hosszú sorokat képzenek az aranyművesek ékszerárusok bódéi. Olcsó az arany, az ezüstöt meg majdnem utánad dobják — ha pénzt sejtenek a zsebedben. Az árusok, mintha csak képviselni akarnák a hat népfajból összedagasztott nemzetet, maguk is indusok, feketék, kínaiak, portugálok, szinesek és európaiak, csupán az amerindiánok hiányzanak közülük — ők a szállítók. Bár guyanai viszonylatban szinesnek számit mindenki aki nem fehér, a fehéreket is kettéosztják, s a párezerből álló portugál telepes-csoportot mint külön fajt tartják számon. A piac demokratikus intézmény és igaz nivelláló: a kofa mesterségét egyetlen népfaj sem sajátította ki magának, ellentétben a szakmunkákkal, kisiparossággal kereskedelemmel és a diplomás hivatásokkal. A földet az indusok művelik, belőlük kerülnek ki továbbá a kertészek, a doktorok, az ügyvédek, a boltosok, kis és nagykereskedők bizonyos hányada. A dokkmunkások, bauxitebányászok, kőművesek, asztalosok, rendőrök katonák és állami tisztviselők négerek. Az élelmiszeripar, a vámosság, pénzváltás, nemzetközi kereskedelem és törvényszéki bíráskodás a kínaiak kezében van. Chung, a köztársaság elnöke, volt törvényszéki bíró. A portugálok mechanikusok, mérnökök, kereskedők, háztulajdonosok, telekügynökök, a fehérek misszionáriusok, gazdasági szakemberek, vállalkozók, és a régi pionir családok tagjai földbirtoko-

sok. A szines mindenütt fölbukkan, az Amerindián, ha a városba jön cseléd lesz, jobb esetben lovász, kivételes esetben parkőr.

Ez az emberkoktél, az egész fővárosnak piaci jelleget ad; minden összejövetel, legyen az Istentisztelet, szülői értekezlet, diákgyűlés vagy sztrájk, úgy néz ki mintha az Egyesült Nemzetek kisbizottsága gyűlt volna egybe. A díszletek festőiek. Az utakat királypálmák, évszázados Mora-fák, eukaliptuszok, « trópusi orgonák », hibiszkusz bokrok, mangófák szegélyezik, hófehéren szikrázik a fából épült anglikán katedrális a város közepén, két gótikus tornya jól látható akár a kerskedelmi kikötőből akár a katonai helikopterállomásról. A muzulmán mecsetek és hindu templomok egymás mellé épültek, mintegy a nagy áruházak, az angol Booker és a canadai Fogarty rivalizálását utánozva. A régi, u.n. gyarmati stílusban épült fapaloták, holland és angol építőmesterek remekei, zsalugáteres ablakokkal, csipkézett léckeritésekkel és buja kertekkel, valószínütlen szépséget kölcsönöznek gazdag kerületeknek. Ablakaikból, a kanális, vagy a játszótér másik oldalán, jól látszik a viskók, bódék és kalyibák zsúfolt összevisszasága, érződik a pöcegödrök bűze. A mindennapos betörések e szép házakba, emlékeztetik a jómódó bennelakókat, hogy e szép város lakosságának fele nyomortanyákon lakik, s a férfinép egy harmada állás nélkül lődörög.

Jól meg kell gondolni tehát, mielőtt az ember szélnekereszt egy családfenntartót.

Az élet, bármely szinten, hosszú álmos forró napok és hirtelen drámai zivatarok színváltozása, s mintha az emberek temperamentuma is az anyatermészethez igazodna, az ácsorgó ücsörgő lézengés ásitozó egyformaságát hirtelen krízisek szakítják ketté. Már egy éve éltem itt, lassúdó, de még mindig európai tempóban dolgozgatva, előbb szenvedve a melegtől, majd megszokva azt, először

bosszankodva beosztottjaim hanyagságán később mindinkább megértve a tunyaság taktikáit az aktivitás, az egyedülálló szegényember furfangjait a kollektíva gazdagodása ellen, amikor derült égből lecsapott a villám.

Husvét utáni vasárnap volt és könyvvásárló kürútról jöttem haza Surinamból. Elutazásom, és az egyetemi szünidő előtt elbocsájtottam a könyvtár egyik küldöncét, mert a rábizott pénzt elitta, a könyveket eladta, a csomagokat elvesztette. A rendőrség is kijött az új egyetemre, mely angol pénzen, kanadai fölszereléssel épült a tengerparton, és amolyan tessék-lássék vizsgálatot tartott. Erre tört ki a botrány. A küldöncök küldöttséget küldtek a szakszervethez, a szakszervezet gyűlést hívott össze és egyetemi sztrájkot hirdetett, a gyülés szószólói a könyvtár igazgatójának azonnali fölfüggesztését követelték. Az emberek, akikkel immáron tizenkét hónapot együtt töltöttem, cipelve a ládákat amikor hurcolkodtunk, fizetve a söröket amikor minden boldog boldogtalan ürüggyel bált, murit, partit, bulit rendeztünk, most ott álltak az üvegből és az elbocsátott tolvaj üvöltését ekhózták: « Menj haza! » « Ki a fehérekkel! »

A felegésem csempészett haza autóval. Húsz év leforgása alatt sikerült tehát Magyarországon osztályellenségnek, Angliában idegennek, Guyánában fehér gyarmatosítónak látszanom.

A tüntetést, a « fekete hatalom » emberei diáktüntetéssé akarták duzzasztani. A Diákszövetség azonban, a titkártól az ajtónállóig indus kézben volt, s tüntetés helyett a titkár félrehívott, hogy egy néger diákcsoport a demonstrációt hatalomátvételre akarja felhasználni — az indusoktól akarják elkaparintani a tisztégeket. Felkeresett továbbá egy néger detektív és felajánlotta, hogy fegyveres rendőrségi kiséretet kaphatok, mert feljelentés érkezett, hogy egyes elemek az « életemre törnek. » Két tüntető is eljött, külön, külön, egy néger és egy indiai. Az egyik

privát kölcsönt kért, a másik extra szabadságot, « ha majd a rend helyreáll. » Elbúcsúztak, és mentek vissza gyűlésezni délután 1/2 5 -ig, mintegy a munkaidő lejártáig, amikoris mindenki hazatért otthonába.

Ez áprilisban történt. Azóta minden hónapban megéltünk egy sztrájkot. Májusban egy előadó olyan szemérmetlenül csalt és olyan nyilvánvalóan plagizálta doktori tézisét, hogy már eltussolni sem lehetett, tehát felfüggesztették. A diákok tüntettek. Júniusban a technikusok magasabb béreket követeltek. A szimpátiából kivonult gépírókisasszonyok elfoglalták a rektor irodáját és felültek irógasztalára. Júliusban az angol követség bejáratát barrikádozták el válogatott küldöttségek tagjai egy napra, a délafrikai fegyverszállítási egyezmény miatt. Most augusztus van, munkaszünet és vakáció. Gyűjtsünk erőt a szeptemberi harcokra.

12.

ALLIGÁTOR

A moszkitó elleni szer vére kiömlött a papírra, ragad a biro-toll, a szempillám is majd le ragad, csupán a kaboura legyek csípései tartanak ébren. Az élmény illanó: a konturok megmaradnak ugyan, lekottázza őket a DNA a haldokló agysejtek rostjaiban, de az idegpályákon cikkázó láz melege, mely együtt rezdül a gondolkodó bőr lúdbőrpörsenéseivel, az orrlyukakban őrtálló szőrszemek finom remegéseivel, a nyálmirigyek extázisával — rögzítés nélkül elszáll. Párlat lesz csupán. Néha már csak az emlékek emlékére emlékszünk.

Ha Keletről nem állná útját a Kanuku hegylánc, végtelennek tünne a szavanna, és soha el nem múlónak ez a teherautós rohanás. Tűzfürdőt készitett magának a nap: abban tobzódik lángcölöpein pedig nyugszik a sátoros ég. A tűzkarók hegye átdöfi a boltoztot, rózsapirosra festi a hegyormon lebegő felhőzászló felső, püspöklilára az alsó szegélyét. A hegyek terpeszben állnak itt a közel-távolban, mintha egy végeláthatalan gyaloglás után megtorpantak volna a síkság szélén, a Takutu folyó vizéből enyhíteni a szomjukat. Ahogy feléjük kanyarodna a rőt homokkal borított út, haragoskék hátuk mégegyszer elzöldül, hogy felmutassák a hátukon borzolódó erdőket mielőtt magukra húznák az éjszaka szurokszínű kámzsáját. A legragyobbranőt csúcs sem tornyosulna a kékestető fölé, az erdők szine mintha a Börzsönyt és a Bükköt idézné, a vonulat formája a Mecseket; de ahogy együttesen lakatot teszenek a láthatárra, az mégis olyan élmény,

mint amikor a Pó síkság szélén hirtelen belekapcsolódik a szem az Appeninek láncolatába.

Az óhaza mint egy letehetetlen poggyász itt utazik velem, s itt kopogtat minden hasonlatomban a még ódonabb Európa. A magas, kalászos szavanna fű olyannak tűnik mint az árvalányhaj, a pergamentlevelü « smirgli » fa göcsörtös törzse a vadkörtefát idézi, a rétisasok aztán meg ugyancsak egyformák (az ölyvek mintha nagyobbak lennének) és ahogy a teherautó a vízmosásnál lelassít, dobogó szívvel figyelem a héjanászt a prérin. Az apró pagonyok árnyékolta füvön kérődző tehéncsorda pihen: egy tagbaszakadt fehér bika térdig áll a vízben a gázlón, melyben hízott göbölyök hasalnak. Belőlük gazdagszik ez a vidék a *Rupununi*: a cowboy kalapos indiánok, s a törzsfők lányaival összeházasodott európai farmerek síksága, belőlük táplálkozik az ország, Guyána, a néger rabszolgák, indus nádvágók, déltengeri kalózok unokáinak földje. Csak légiut köti e távoli füves térségeket az óceán parti kikötővároshoz; közbül áthághatatlan őserdő lusta piszkos folyókkal, édesvízü barna patakokkal, ketteik találkozásánál medvealakú sziklák, csónakvesztő vizesések, ingoványos lápvidék. A szavannán tehát, hamár nem is úr, nem a kormány és nem a gép rabszolgája még az indián, ki még ebekkel üzeti a szarvast, nyillal lövi a nyúl óriásrokonát a *lábát*, lasszóval hurkolja meg a vágóhídrakész marhát, háncsviskókban lakik szétszórtan, néha több feleséggel, néha egy kis szenteltvízzel megszelidítve. Ketten ülnek velem a teherautó farában. Az egyikük *Makushi*, itt él a farmon, itt járt a környező iskolába, törzsi emlékei már nincsenek. A másik *Wapisána*, a brazil határon túlról jött, a folyón túlról, a kék hegyek mögül, törzsének nyelvét érti csak, melybe a portugál szavak úgy szövődtek bele, mint szőtteseikbe a majom és teknősbéka motívumok. Ők ketten a fegyverhordozók. A lába-vadászat nélkülük elképzelhetetlen.

Egy legyezőpálmáktól szegélyezett udvarra fordulunk be, amolyan pusztai bárba, ahol az italmérés vezetője egyben a Singer gyár helybeli ügynöke is. Jégszekrény is van, villany is a generátorból. A puskásokkal, Louis-szal és Maurice-szal sört iszom előre a lába bőrére. Hárman lennénk tehát a vadászok, két sörétes puskával felfegyverkezve. Maurice a most alakult útépítő kooperativ titkára néger feleséggel, aki a munkaügyi miniszter rokona — számára nem probléma a fegyvertartási engedély. Louis helybeli földbirtokos, egy skót telepes unokája, aki a környék leghatalmasabb indián főnökének a lányát vette feleségül, még Viktória királynő uralkodása idején. Az M. család birtokába így került 50 négyzetmérföldnyi terület, főleg szavanna-legelő vidék. Övé tehát a másik puska. Az én ismétlőfegyverem, melyet Braziliában vettem tavaly karácsonyokor, még bezsírozva bujkál a könyvek mögött a polcon. « Vadásznék én is », mondja a Singer-ügynök korcsmáros, « de a forradalom után elkobozták a fegyverem. »

Egy órával és több mérfölddel később már el is hajtanánk a karhatalom épülete előtt, mikor a néger és indus katonákból álló fegyveres őrjárat megállít. Ez az adobé téglákból emelt, aluminiumfedővel tetőzött ház a tanyavilág *Lethem* nevezetü központjának rendőrségi épülete volt, melyet tavaly januárban megrohantak a fegyveres indiánok. A rendőröket leöldösték és kihirdették a Rupununi kerület önrendelkezési jogát. Három napig tartották magukat, részben megfélemlítve és elkergetve részben foglyul ejtve a « repülőtér » katonai kirendeltségét, mig a negyedik napon erősítés érkezett, és két ejtőernyős, géppuskával, kézigránáttal felszerelt központi alakulat elnyomta a lázadást. Senkisem kérdezi — én sem — miért lázadtak, de mindenki sejti. A kormány megkezdte az indiánok telepitését, mert a földek egy részén kooperatív farmokat akar létesíteni. Teherautónkat átkutatják a kato-

nák, bevilágítanak az aluminium csónak alá amit magunkkal cipelünk, az ülés alá, a motorházba. Csak az engedélyezett sörétespuskákat találják.

Fehér bagoly röppen fel előttünk az úton nagy huhogással, mihelyt megindulunk. Fejünk felett denevérek cikáznak sebesebben mint a felettük is sziporkázva, keresztbe-kasul hulló pásztázó csillagok. Soha ilyen csillaghullást nem értem még meg, mint e tündöklő trópusi ég alatt, hol *csakugyan minden este bál van*, s melynek valóban seregek csillognak érceiben... vagy talán csak egyszer, Braccianóban, a Pallavicini-Odescalchi kastély tövében, kinek néhai úrnőjét a könnyűvérű Medici lányt, a római reneszánsz társaság legtündöklőbb csillagát, lefejeztette a férje. Véres jelek a fekete égen: a látóhatáron föllobban a gömbvillám, egy-egy óriás vörös gyufaláng.

Éjfél után elérjük az immár szénfekete hegyek alját, ahol sebesen, a nedves évszak sok esőjétől duzzadtan folyik a Toiwa. Vállrakapjuk a csónakot négyen, majd óvatosan lecsúsztatjuk a sikamlós parton. Louis rászereli a motort s diszkréten berregve hosszú kilométereket teszünk meg a folyásiránnyal szemben. Kérdezés nélkül is kibontakozik előttem a terv, bár még soha nem vettem részt villanylámpás vadászlesen. Hűvösödő szeptemberi éjszakákon otthon magaslesekre másztunk apámmal a holdtöltét és a bőgő szarvasbikákat várva, vagy januári vaddisznóleseken toporogtunk barackpálinkával dörzsölgetve kihülő szivünket. Itt gőzölgő fejünket kell moszkitó riogatóval bedörzsölni mert a szunyogok és kaboura legyek együttes támadását csak így lehet elviselni a füzesben. A folyó szűkületét elérve megfordítjuk a motorcsónakot és a zajos jószágból halk kenut csinálunk. Az indiánok halkan cuppantanak az evezővel, Louis a motorra ügyel, ha mégis be kellene indítani, Maurice a csónak orrában puskával és reflektorral én mögötte, Louis puskájával fölfegyverkezve. A vendégjog és az iratlan vadásztörvények

nekünk juttatják az első lövések jogát. Maurice nem udvariaskodik, legelőször ő fog lőni (ha lesz mire) a második próba az enyém.

A folyó nem szélesebb a Siónál. Torkolatánál a Takutu folyóba kanyarodik mely már az Amazon vízgyüjtő medence tagja: egyenes folytatása a Rio Branco, a gigantikus Amazonősanya Duna nagyságú gyermeke. Pár héttel ezelőtt Louis három növendék Arapaimát fogott itt a Toiwában, melyeket otthon a *ránchon* növeszt most egy beton-medencében. Ez a csukaformájú rablóhal kétésfél három méteresre, két háromszáz kilósra is megnő. Mint a világ legnagyobb édesvizi halát tartják számon. Húsa, zsírja, csontja egyaránt felhasználásra kerül, s az idevetődött sporthorgászok is olyan szenvedélyesen keresik, hogy itt a paradicsomi halbőség hazájában is törvényt hoztak a védelmében. A hal és vadállományt egyébként semmi más nem védi az országban mint a lőfegyverek ritkasága. A vadászat különböző módjait senkinek sem jutott még eszébe kritizálni: a jaguárokat csapdák, a majmokat kalitkák az énekesmadarakat lépesvesszők ejtik rabul; a reflektoros vadászat éppoly elfogadható mint a magányos cserkészés.

Csaknem nesztelenül csorgunk lefelé a Toiwán fényeinkkel a partot pásztázva. A fákon mint falsetto énekesmadarak fuvoláznak a zöldbékák, a zenekarba bele beleburrog egy varangy basszusa. A hegedűn játszó tücsköket mint egy halkított dobszóló pergi keresztül a szárnyrakapó madár.

« Látod? », suttogja félhangosan Maurice. Látom persze. Felesleges ilyenkor a szó. A beszélőt, mint reménytelen kocavadászt boldogult apám kifordítaná a csónakból — gondolom. A fénycsóva két tüzelő szemben akad meg a parton. A szempár rebben, de az állat maga nem mozdul, megbénitja a fény. Az indiánok megfordítják a csónakot, hogy irányába evezzenek, de a sodrás oly

erős, hogy csakhamar levisz. Evező nem bírja az iramot. Louis begyujtja a motort, berregésére a távolodó szempár tüze kialszik. A folyó olyan magas most, hogy az éjjeli itatókat, a szarvas és *lába* járatokat víz borítja, tehát az állatot alig alig csábitja le a folyóig a szomjuság. Órák mulnak el, hogy a kétcsövű « Bernadotti » hangja először beledörög az éjszakába. Maurice elhibázta a *Lábát*. « Ha ugyan lába volt », teszi hozzá Louis. « Mimás? », emelem föl a kezem kérdőleg. « Tetves viziféreg — alligátor. »

Hiába, az én szemem gyakorlatlan, s mire meglátom a bokrok alján csillogó parazsakat, a mágikus pillanat amikor közébük lőhetnék elmult, már visszatarthatatlanul továbbcsorogtunk a folyón. Négy tüzes szempárral nézünk még az éjszaka folyamán reflektorszemet, míg végre, egy helyütt, ahol a folyó kiszélesedik s a folyás lelassul, sikerül a csónak sebességét időben lefékeznünk. « Ott, ott », hadonászik Maurice egy elsüllyedt fatörzs kiálló ágai felé. Végre észreveszem én is az *egyszem* parazsat. A fatörzsön, mintha csak belőle nőtt volna ki, farkára támaszkodva, a csillagok felé tartott fejjel ül egy rubintszemű agát szobor: az alligátor. Fölemelkedek ültömből. Óvatosan előretolom a biztosító závárját. « Katt » — csütörtök jobbcsővel. « Durr », ordít rá a balcső. Vonaglik egyet a hüllőtest és holtan loccsan a vízbe.

13.

HARCSANAP A PHAIÁKOK FÖLDJÉN

Ha Poseidon is úgy akarja és héftő délutánra nem esik valami megoldhatatlan probléma 1/2 5-kor kikapcsolom a ventillátort és lelécelek az egyetemről. A Demerára folyó torkolatánál már várnak a harcsák.

Guyána térképén láthatod: Georgetown mint egy begörbitett hüvelykujj akaszkodik bele az Atlanti Óceán és a Demerára delta egymás ellen törekvő hullámaiba. Nos, e hüvelykujjon beton-bütyök a móló, mely vagy kétszáz méter hosszuságban választja el a tengert a folyótól. Tövénél, apály idején kidugják csónaktörő fejüket a sziklák, fejénél, ha a dagály az úr, lábad belelógathatod a zavaros vízbe. Szó ami azó, a langyos, esőmosta, szélfútta beton-nyelvet az Isten is arra szánta, az ember is azért alkotta, hogy a város árvédelme mellett, az alkonyon innen halászainak, azon túl szerelmespárjainak térőhelyet biztosítson.

Amikor délután dagad a víz a móló megtelik biciklikkel, fonott kosarakkal, dobóhálókkal, és az egymástól 15-20 méterre felsorakozó szines halászokkal. A halak érzik a pezsdülést, a partfelé igyekeznek és élelem után kutatnak.

A halászok a tenger állását, a szél irányát, a hullámok méretét figyelik; a felhők szinét is latolgatja a gyávábbja — lesz-e égiháború? Az esőt ha jön, dézsából öntik a fentiek igaz: de a felülről jövő viz, akárcsak a tenger, vagy a szél még éjszaka is langyos. A nyugatindiaiak mégis hüdéstől félnek, mert a babona úgy tartja, a baj akkor éri utól a fekete embert, ha megázik a feje.

Sokszor tehát, más ruhadarab híjján, a nadrágjukat is fejükre huzzák.

A másik, látszólag oktalan hiedelem, bizonyos harcsafajták elfogyasztásától óvja a rabszolgák és kulik utódait. Minden valamire való suhanc tudni véli, hogy az acélszürke « Simogató » harcsa mérges pörsenéseket okoz a bőrön. Legtöbb halász tehát vagy visszadobja a kifogott Simogatókat, vagy elajándékozza, vagy potom pénzen elvesztegeti őket. Én eleinte mitsem tudtam erről a babonáról és vasárnapi vendégeimnek nagyadag halpaprikást főztem, metélt tésztával, amúgy bajaiasan. A dunai harcsa megfelelője volt a Simogató, csuka helyett tengeri lazac, ponty helyett kerekded Patu, keszegek helyett szardiniák kerültek a levesbe. A rektor «már ebédelt », mondta, amikor a harcsa kikunkorodó bajszát megpillantotta a bográcsban. A körorvosnak « el volt rontva a gyomra ». Az angol irodalom tanára, európai lévén jóízűen befalatozott, a guyánai történelem professzora nem jött el az ebédre. Utólag azonban megmagyarázta a helyzetet. Még a napóleoni idők előtt, amikor a holland ültetvényesek voltak itt az urak, a rabszolgák cukornádvágás helyett inkább pecálással töltötték az időt. A Simogató volt az egyike a legizletesebb, legelterjesebb halfajtáknak. Az okos hollandusok nosza kitalálták, és a nép között elterjesztették, hogy e harcsafajta husától pörsenés támad az ember bőrén. A halászkedv csappant, a profit növekedett, a gyarmatosítók korszaka lejárt, de a babona ma is él.

A georgetowni halászok a « Keményfejűt » sem tartják nagy becsben, bár ha más nincs, megeszik. Az inkák valódi s Eldorádó mesebeli birodalmában az aranynak nem volt értéke mert sok volt belőle. Ebből az aranyszinű halból is sok van: húsa száraz, uszonyai mérges tüskékben végződnek, feje nagy és súlyos nem kedvelik tehát. Egyízben jómagam is megharagudtam rá, mert egy aranynyi példány először a tenyerembe szúrt, amikor a szájá-

ból ki próbáltam operálni a horgot, a hold sápadt világa mellett, (úgy kellett nekem, minek lebzseltem még a mólón a szerelmespárokat zavarva) majd pedig a talpamba döfte tövisét a hal. Két napra meg is bénított, bottal jártam. Azóta halkés nélkül ki sem mozdulok hazulról, s minden kihúzott pédányba belenyomon a bökőt a szilványán keresztül, mielőtt a szájba akadt horgot kiszabadítanám. Nem emeltem még partra dárdás ráját, de nem is akarok. Egyszer láttam micsoda rémületet okozott egy párkilós példány nemcsak a halászok, hanem a közeli fövenyen sütkérező fürdőzők körében is. Mesélik, két évvel ezelőtt egy dárdás rája « agyonszúrt », illetve mérgével elpusztitott egy gyereket. Ezt a történetet, mely mögött tulajdonképpen vérmérgezés rejtőzik, többen ismerik, s a rájától jobban félnek, mint a város tőrrel késsel felszerelt betörőitől, akik átlagban hetente agyonszúrnak és kirabolnak egy-két embert. « Pech », mondja erre a néger és vállát vonja.

Míg egyes halak undort váltanak ki vagy félelmet keltenek a biciklis halászok körében, a «Bohóchal» partrarántását hangos hahota és rögtönzött kalypso ének, tánc kiséri. A kalypsot a *halon* járják. A Bohóchal a parton fölfújja magát kerekre mint egy luftballon, töntörög mint a részeg boroshordó és sír mint a gyerek. Csak tornacipőben tanácsos táncolni rajta, mert apró tüskékkel borított pikkelyes páncélinget visel, a fogai pedig megtévesztésig hasonlítanak az emberi metszőfogakra. Alig van aki a páncéling lehántására venné a bátorságot, pedig megérné: roston sütve, majonézzal leöntve, a Bohóchal a Fogassal vetekszik.

Délamerikában még a halászok sem csöndes szótlan emberek. Ha valaki a legmegbecsültebb harcsafajtát, az « Édeshalat » pecálja ki a duzzadó folyóból, társai a biciklikormányhoz kötik saját zsinórjuk végét, odaszaladnak hozzá és hangos kurjongatással ünneplik. A « Kutyahal »

is elismerő megjegyzéseket vált ki, ha nagy. Ez a hal, mely rokoni viszonyait tekintve a cápa és a harcsafajták között helyezkedik el, ugyanis remek harcos. A kisebbje alkalomadtán tűfogaival elmetszi a bevezetőzsinort, a nagyobb példányok tépnek, szakítanak s mindent elkövetnek, hogy a halászt belerántsák a vízbe. Ritkák, de ha jelentkeznek, minden csali izgatja őket, máj, haldarab, apró tengeri rák. Jómagam, aki majdmindég rákkal halászom, kétszer kerültem össze vele. Az első, kilós példányt, kirántottam, a második kis hijján engem rántott be, ha a százfontosig garantált nylon zsineget idejében el nem tépte volna. Csak egy pillanatra bukkant a felszínre — ahogy húztam volna kifelé — megnyúlt kutyafejét megrázta, farkával csapott egyet, s a neylon zsinor vége ujjpereceim közé vájódva csüngött véresen. Ha nem szégyellem, hát fájdalmamban keserűségemben sírva fakadok, mint harminc évvel ezelőtt a Duna közepén...

...Október vége volt, mustidő, háború-kezdet. Fázott már a Duna, a hajnali ködsuba sem melegítette, kabátot húztak a halászok, pulóvert az apám. A nagyforgó pörgette a ladikot, gyerek-kezemben remegett az evező. Mostohaanyám kezében megmerevedett a nyelesszák, amikor mint egy kezes viziborjú fölmerült a mélyből a nagyharcsa. A feje óriás volt és nem fért a szákba. Apám sebtében a jobblábára csavarta a fenékhorog zsinegét, s kétkarjával átölelte a harcsa nyálkás engedelmes nyakát, hogy így emelje a ladikba. Nagyobb volt a hal feje mint a bográcsamelybe Szent-istvánnapkor főztük a hallevest az ünnepi vendégseregnek. Aztán a bajsza rezzent egyet — a harcsának is, apámnak is — a dédelgetést megúnta a hal, roppantott egyet a zsinóron s horoggal a szájában eltünt a mélyben...

Ami Érsekcsanádnál kisiklott az apám kezéből s a georgetowni mólón véres nyomokat hagyott a tenyeremben horogra akad majd 2000-ben az Aldunán. Öregember

leszek már, de nem vénember és megülöm még a csiklit Ithakában. A Feketeerdőnél kortyolok a Duna forrásvizéből, s mert az ott még csak fürge csermely, bizony bele is gázolok. Vindobonában bekenem magam szarvasfaggyúval és úszva közelitem meg a Margitsziget északi csücskét. (A vizák addigra kivesznek már, a határokat elmossa az eső). Az Európai Egyesült Államok pannoniai tagállamának fővárosában a vásárcsarnok alatt vár majd a marhamáj, a fentőhorog, a nyelesszák és a harcsafogásra legalkalmasabb halász-szerszám, a bluttyogató. Kikötök Paksnál, Dunaföldváron, Érsekcsanádon, Baján és friss májjal a Leviathán kanharcsa horograkeritése céljából. Ravaszabb leszek mint Ahab kapitány aki forró fejjel rohant a fehér bálnának. « Blutty, blutty, mondja a nőstényharcsa. Azt utánozza majd az csalogató bluttyogatóm... »

« Blutty, blutty, blutty, » szapulják a vizet a lyukas ladikból a halászok. Itt eveznek el alattam, a móló betonfalába ütődik és kong a csónak orra. Föltankolunk apró tengeri rákokból: minden halásztársam vesz, kap szerez friss csalit, Kakukk Marcit kivéve, aki dobóhálójával két estére valót is fogott már magának. Míg előttünk a folyón bárkák, csónakok, vitorlások, csőrlőhálós motoroshajók viszik az éjszakai profihalászok régióit az óceán ásító mélységei felé, közöttünk Kakukk Marci az egyetlen hivatásos halász. Mármintha Kakukk Marci gondtalan lődörgését a dokkok körül, hirtelen-támadó harci kedvét, és saját bendője megtöltésére alapozott életfilozófiáját hivatásnak lehet nevezni. Mi, többi stamm mólósok egyéb foglalkozásokkal is hivalkodhatunk: baloldali szomszédom vitorlavászon készítő, a jobboldali tanító. A vitorlavászonkészitő egymásután huzgálja ki a harcsákat a rozsdabarna vízből, mint a fogakat, a folyóparti falvakat látogató fogorvos, rozsdabarna kuncsaftjai szájából. A tanító úr a balszerencsével és összegubancolódott zsinegével küszködik: horga egy úszó fatörzsbe akadt. Kakukk Marci

kavicsokat rakott ki maga mellé. Ezek a halak szellemeit jelképezik. Kérdésemre elmagyarázza, hogy a tojásdad kék kő a ritka, és gyönyörüszép kékpöttyes Lukanani szelleme, a násfadarab a piroshusú lazacot idézi, a többi kavicsok harcsákat, kalapácsfejü cápákat, tőkehalakat képviselnek. A legnagyobb kavics maga a halak öreganyja az Arapaima. Ezt indián nagyanyjától örökölte Kakukk Marci.

Ha másra figyelek, nem lesz harcsapörkölt vacsorára otthon. Az ember esze a horga végén járjon, ahol a cincérbajszú, sáraranyszínű rák mozgatja vaskampóra tűzött potrohát. Víz között lebeg, mert ólomnehezék vonzza a meder felé, másfelől uszodahossznyi zsineg közvetiti rezdüléseit tenyeremnek. Mint amikor a karmester pálcájával megkocogtatja a kottatartó tetejét, olyan a rákokat billegető harcsa « pecálgató » üzenete. Ha a kóstoló izlett, a szag stimmelt, szopogatása közben a horog tűhegyes vége nem szurta meg széles szája szélét, akkor hirtelen elhatározza magát és: harap. Rántani azonnal kell, mintahogy az üstdobbal is a kellő tizedmásodbercben kell belépni az együttesbe, nem túl korán, nem túl későn, nem túl erősen, hogy a többi hangszer hangját elnyomja; úgy kell rántani, ahogy szeszélyes ló fejkapkodását fékezi meg a csikós, erősen, de nem vadul, a határozott rántás mögött még több erőt sejtetve; berántani úgy kell a harcsának, amely egyszer ráharapott a horogra, hogy szájszéli akadásnál ki ne tépjük bajsza alól a horgas acélt, berántani úgy kell, hogyha nagyobb szörnyeteggel van dolgunk meg ne dühödjön az egyszeribe, netán kellő fárasztás előtt, frenetikus elánnal elroppantaná a zsinort; berántani úgy kell, hogy az ember megüzenje a folyómeder ragadozójának: velem jössz.

Velem jössz, de enyém maradsz-e? A következő három percben, mialatt behúzásra kerül a zsinór, eldől az is. Az orsós horgászbot előnye a vetőhoroggal szemben, hogy

a halász annyi zsinort ereszthet a küzdő harcsának, amennyit csak akar. A vetőhorog foglyát módjával lehet csak hosszabb pórázra ereszteni, mert a zsinór belevághat a tenyérbe, leperzselheti a bőrt.

Harcsapon az apróbb veszélyek nem aggasztják az embert. A pezsdülés egy két óráig tart csupán, ekkor kell a heti zsákmányt megfogni. A nap még javában a túlparti őserdők fölött terpeszkedik amikor kihúzom az első « simogatót. » Kutyahal a második, úgy rángat mint egy bálna. Partra vele. Mire a nap korongja meggyújtaná a fák peremét, hogy az erdők zsarátnokával lángra lobbantsa az eget már három félkarhosszúságú « Keményfej » is ott tekerődzik a szákban. Aztán egy különös érzés: egy húzás jobbfelé a mélyből, egy ellenrúgás balfelől. Csak a kismama érezhet ilyen gyönyörűséget, aki ikreket vár, — és, ikreket szül! Két hal egyszerre: egymás alatt lógnak, forgolódnak, a három horog közül az elsőn és a harmadikon. Hamarosan egy Édeshal is akad.

« Hogyan csinálja szomszéd? », szólal meg mellettem mély basszushangján, szomorkásan a néger tanító. Odapillantok, látom, hogy már jóideje csak nekem kibicelhet, horga, ólma, a fatörzs zsákmánya lett.

« Szerencse », felelem. « Szerencse, vak szerencse. »

Sokszor hosszú órákat tölt itt el az ember, *a tenger mormolását hallgatva* mint Mikes, vagy a felhők kergetődzését figyelve mint Balassi egykoron Lengyelországban, ám egy lyukas csizmát sem fog, csak gondolatban rigmusokat farag. Most meg... szóval ezt akár Péter halász is megirigyelhetné, akinek Krisztus Urunk különleges közbenjárására volt szüksége, hogy a csodálatos halászatban része lehessen, a Genezáret taván.

Mire az Esthajnal csillag lepislant az Óceánba folyó égről a tizenegyedik harcsa is belekerül a szákba. A tanító, a vitorlavászon készítő már hazamentek, kislányom már meg sem bírja emelni a zsákmányt, de biztat: « Mége-

gyet. » Tizenkét harcsát fogunk, az apostolok tiszteletére, két óra leforgása alatt.

Imbolygó fehér blúzok, ingek, vászonnadrágok jelzik már a fekete szerelmespárok jelenlétét a mólón, imbolygó fehér vásznak a halkan suhanó vitorlások libegését az éjfekete folyón. Ha lenézek lábamnál « Gyertyalegyek » — trópusi Szentjánosbogarak — sziporkáznak mint a csillagok, ha fölnézek, mint sziporkázó gyertyalegyek, csillagok tündökölnek. A móló végén, rigófüttyökkel álcázzák magukat és hivogatják egymást a zöld leveli békák. Valaki ránk-köszönt, jóéccakát kiván. Fogairól, szemefehérjéről, hórihorgas árnyalakjáról felismerem Kakkuk Marcit.

« Kint tölti az éjszakát? », kérdezem.

« Kint. Ilyen fogást mint ma még meg nem értem. »

14.

BŐVEDESTE AZ ŐSERDŐBEN

« Jaj, mi az ott előttünk! Érd utól! » « Gázold el! » Sárgán villogott a vadmacska szeme, stráfos szőre szikrázott a terepjáró reflektorfényében. Mint akit meghipnotizáltak, s az egyenes útról képtelen letérni, a két fénysáv között vágtázott a macska, egyre jobban fáradva, tért veszítve.

Hirtelen fékeztem. A csomagok összekoccantak a hátsó ülésen. Az asszony beleverte a térdét a sebességváltóba, Kristófka legurult Harangvirág öléből és fölébredt.

Leojtottam a lámpát. A karcsú vadállat egy íves szökkenéssel eltünt a sürüben. « De miért? Hiszen elkaphattad volna! », méltatlankodott Péter. « Húsz dollárt adnak a yenkik Georgetownban a bőréért », toldotta meg sajnálkozva Watson.

« Karácsony este van », feleltem.

A sárga terepjáró dugig volt csomagokkal, közöttük hárman ültek bekasztlizva: Márta, az ir lány, Péter, a georgetowni kinai könyvkereskedő tizenhatéves fia, és Watson, a néger autószerelő. Harangvirág mellettem ült elől, ölében Kristófkával, akit elaltatott ismét a gépkocsi zötyögése és háziállat melege. Az éjszaka egyébként hűvös volt, déli szél borzolta a mohalepte fák leveleit, a páfrányok be-behajoltak az útra, mintha láthatatlan kezek lengették volna őket. Márta egy karácsonyi énekbe kezdett. A JÓ WENCZESLAS KIRÁLY-nak mindenki tudta az angol szövegét, a STILLE NACHT-nak mindenki imerte a dallamát. Lassan, talán 15-20 km-es sebes-

séggel vezettem, kerülgetve a gyökereket, az esőgyüjtő üregeket és remélve, hogy az erősödő szél nem elénk, vagy ránk, csak esetleg mögénk hajít egy vaskos fatörzset kereszbe az útra.

Jócskán lemaradhattunk már az előttünk haladó terepjáró mögött, mert sem a féklámpa pirosa nem bukkant föl az erdei út kanyarjaiban, sem motorzúgás, nem hallott amikor én kikapcsoltam a miénket. « Rossz úton járunk », szólalt meg Péter, bár hangjában a bizonytalanság egy árnyalata érződött. « Várjunk », javasolta Watson. « Igy talán elől észreveszik, hogy nem követjük őket és visszafordulnak értünk.

Ha az eredeti feltevés jogos volt úgy az azt követő érvelés is logikusan hatott, hisz őserdei túrán iratlan szabály, hogy nagyedóránál több idő-távolság ne válassza el a convoy tagjait. Vártunk tehát, kihúzódva az út szélére, a kocsi bal első kerekét egy óriásfa törzse mellé igazítva, melyet « lila szarvas » -nak neveznek az indiánok. A tizenötperc letelt és nem jött senki. « Mit gondolhat ilyenkor egy könyv és Safari ügynök? » — tünődtem magamban, mert nem értettem vezetőnk miért marad el az előttünk járó autóval. Kanadaiak voltak vele és amerikaiak, az expedició célja pedig az volt: érdemes e jobb utat építeni Bartica, a fakitermelő központ, és a Kaietur vízesés között mely mintegy 200 kilóméterrel beljebb vonzotta a túristákat az őserdőbe. Persze más szempontok is vezették a kirándulókat, mivel egyéb szálak is fűzték a két autóravaló utast egymáshoz, mint a véletlen és az üzlet kötései. Ho, a Guyánában megtelepedett Hong Kong-i könyvügynök, lányait északamerikai mérnökökhöz adta feleségül, orvos fia pedig Irországból hozott asszonyt, ahol az egyetemet végezte. Márta még nem járt éjjel erdőben, még a Brit szigetek szelidített erdeiben vagy az Államok parkosított bozótjaiban sem. Lélekzetét visszafojtotta, ha a szél letört egy faágat, felsóhajtott a bagoly huhogására,

s midőn a majmok csacsogása felélénkült a fatetőn, belemart a karomba.

Hogyan pottyantam és a kirándulás kellős közepébe? Hát Odysszeusz ősünk a trójai hadjáratba? Hajótulajdonos volt, Agamemnonék beszervezték. Terepjáró autó tulajdonos vagyok — melyet hajón is lehet szállítani — tehát Ho beszervezett. Az amerikai mérnököket is ő szervezte be, előbb a házasságba, aztán felderitésre. (Tegyük hozzá, e zárójelben, hogy a mérnökök mindketten Amerikába kivándorolt hong-kongi kereskedők fiai voltak.)

Harangvirágot is rémítette a sötét. A lámpákat nem gyújtottam meg, spórolni akartam az akkumulátor töltésével. A fegyverek — két nagykaliberű sörétespuska, egy forgópisztoly, de még Kristófka légpuskája is — történetesen az előttünk járó autóban maradtak. « Ha egy jaguár kiszimatolna bennünket... », kezdte gonoszkodva Péter, de Watson letorkolta: « Ostoba, a jaguár nem tudja kinyitni a kocsi ajtaját. » « De egy boa csak bemászhat a nyitott ablakon », folytatta a fiú. Csönd. Most én léptem közbe: « A boák a víz közelségét kedvelik. A Potáró folyó pedig jóval alattunk folyik. »

« Előresétálok elemlámpámmal a domb tetejéig », ajánlotta szolgálatkészen Watson. Alig tett azonban néhány lépést, megállt és jelzett. Kiszálltam a kocsiból és követtem. Fény derengett a kaptató túlsó hajlata felől. « Ők azok » — gondoltuk mindketten és kiáltozni kezdtünk. Senki nem felelt. A bőgőmajon trombitaszerű-csonttorka kell ahhoz, hogy a vad zöld bozót hangtompitó sürüségét áttörje.

Aztán mintha felelt volna valaki. De honnan? Hátulról. A mieink kiabáltak vissza a második kocsiból. Az elsőnek se híre, se hamva. « Talán megálltak és várnak ránk », tünődött Harangvirág. Nem lenne jobb nekiindulni — hátha utolérjük őket? »

« Nem », mondta Péter. « Ha megálltak, várnak és

meghallják a kocsi hangját, útnak erednek, anélkül hogy esetleg utolérhetnénk őket. »

« Apámnak ismernie kellene az utat, nem értem, hogy elvétette, » aggodalmaskodott Harangvirág.

« Félek », szólalt meg Márta. « Menjünk! »

A lázadást el kellett fojtanom — szelíd eszközökkel. « Ki tud még karácsony énekeket? »

Felhangzott ezután a NOEL, NOEL, A CSORDA PÁSZTOROK, szólóban, tőlem, sőt Kristófka is ismert egy igen időszerű éneket: WHY ARE WE WAITING?

Múltak a percek, a negyedórák, az órák és az asszonytorkokba ismét belekapaszkodott a rettegés. « Maga már éjszakázott az őserdőben? », kérdezte Harangvirág.

« Sokszor », nyugtatgattam. « Hol? », faggatott. « Kárpáti fenyőerdőkben, a Bakony tölgyei között, a Bükk bükköseiben, nyár és füzesekben a Duna mentén. » Márta ismerte a földrajzot: « A Duna Németországban folyik, maga német? »

« Magyar vagyok. Ott is folyik a Duna, Magyarországon. Bár most nem ott van az otthonom, hanem a Temze partján. »

« Hogyan került ide? », kérdezte Watson.

Tünődtem. Hogyan csakugyan? Akárhonnan kezdeném az élettörténetem, ami nekem élmény volt, vagy hátborzongató tapasztalat számukra csak story lenne, amely elvonja a figyelmüket arról, hogy éjszaka van, eltévedtünk, kívül a megzabolázatlan természet, vadállatok, miegymás és mégcsak egy nyomorult légpuskánk sincsen. Végül is belekezdtem, és meséltem az Óhazáról, ahol Augusztusban olyan meleg van mint Guyánában most Karácsonykor, ahol rizs és édesgyökér helyett buzakenyérrel és burgonyával tömi meg a szegény ember a hasát, ahol a hajnalig tartó murikon bort isznak rum helyett, ahol spanyol, francia, holland és angol katonák sohasem jártak, csak tatárok, törökök, németek és oroszok. Elmeséltem,

hogy tizennégy évvel ezelőtt egy darab sajttal és egy cipóval a tarisznyámban elindultam a nagyvilágba szerencsét próbálni, el, hogy Ausztriába befogadtak, Angliában egy talpalatnyi földet szereztem, apró hajlékot, és egypár egyetemi passzust, el, hogy megjártam Itáliát és ezért, ha semmi másért érdemes volt élni, hogy visszagondolva megszépül a börtön, a bánya, a villanyszerelés, koplalás diákkoromban, sőt régi házunk kifosztását, könyveim elégését, aprócska örökségem elúszását sem fájlalom soha. Kérdéseikre azt feleltem, hogy szerintem a szocializmus valamilyen formája történelmi szükségszerűség, hogy az oroszok jó és békeszerető emberek,csakúgy mint bármelyik más nép, az irek, a négerek a kínaiak, s hogy a kisember soha sem tehet arról, vágyait miként lovagolják meg, használják ki a politikusok. Embereit szóval tartotta Ulysses a háborgó tenger közepén.

Az oroszokról Watsonnak eszébe jutott az « Orosz medve » elnevezésű guyánai rum, a helyi cukornád egy melléktermé ke, melyből volt még egy üveggel a sofőrülés alatt. Kristófkának is jutott egy gyűszünyi.

A torkok felmelegedtek, a lelkek lecsillapodtak, sor került a guyánai, canadai és ír himnuszokra. Én elszóltam a SZOJUZ NYERUSIMIJT az INTERNACIONÁLÉT, azt hogy ÉDES ERDÉLY ITT VAGYUNK, a DUNJUSKÁT, a JAPÁN HIMNUSZT a GÖTTERHALTÉT és a BANDIERA ROSSÁT. Watson két néger spirituálét tudott, Márta ír és skót népdalokat. Eszembejutott az egyetlen Burns vers melyet kívülről tudok, skót dialektusban, de a refrént elnyelte a mennydörgés. Pillanat alatt jött a vihar és percekig tartott. De ezalatt mintha felolvadt volna a sötét ég — patakzott, csobogott minden, a bokrok recsegtek a fák ropogtak, fejünk felett az öreg « Lila Szarvas » nyögött, sóhajtozott. Watson a derengő fényre emlékeztetett a kaptató túlsó oldalán s a zápor elállt án ismét útnak indultunk, ketten, gyalog.

Amilyen gyorsan kerekedtek éppoly sebesen el is illantak a felhők, az út fölötti égsávon úgy sziporkázott a Fiastyúk minden tagja — még a hetedik csillagocska is — mintha az eső őket is megmosdatta volna, mint a smaragdzöld páfrányokat és az ametiszt pálmaleveleket. Az elemlámpa fénye több drágakövet csillogtatott meg egyetlen pálmalevélen, mint amennyi gyémántot a benszülött búvárok felhoznak a Potaro folyóból.

« Csak az történhetett », mondta Watson kristálytiszta logikával, « hogy a másik kocsi valahol, pár mérfölddel előttünk lerobbant. A szerelő pedig én vagyok. Menjünk utánuk. »

Gyalogoltunk már vagy egy mérföldet, amikor utolért bennünket saját kocsink. Péter vezette. « Rettegtünk », súgta Márta. Csakhamar, az imént még derengő fény nyomaira bukkantunk. Üszkös facsonkok meredeztek az égnek az út mindkét oldalán, egyik-másikon pislogó, haldokló parázs. Ahol farönkök parázslanak, ott indián település is van a közelben. Az indiánok égetéssel hasítják ki « kertjeiket » az őserdőből. A fákat előzőleg ledöntik, ha kiszáradnak, meggyújtják. Az üszkös csonkok között, a hamuval borított talajba yam-gyökereket, édeskrumplit, banánt ültetnek, s évente kétszer szüretelik a termést. Két év után újabb erdőrészt vágnak ki, vagy olyat, amely kert volt azelőtt, hat hét évet pihent, s azóta benőtte a bozót.

« Nos a tűztől, a jaguárok, pumák, vadmacsák is félnek, nyugodtam kiszállhattok », vigyorgott Watson.

Senki nem mozdult. Kristófka ismét elaludt az édesanyja ölében. Harangvirág csandben simogatta. Márta a kezeit tördelte és ficergett az ülésen. Péter előkotorászta az íjjat és a nyílvesszőket.

« A határon átkelni sokkal nehezebb volt és veszélyesebb annak idején », mondtam. «Az én csoportomban volt egy állapotos anya, útközben megpihent egy tanyán és

megszülte gyermekét. Harmadnap ő is Ausztriában volt. A haja szála sem görbült meg. » Már ez a történet sem narkotizálta a felborzolt lelkeket. Öles fatörzs feküdt előttünk keresztbe az úton. A terepjáróban fűrész is van, valahol a sajtosdobozok és vizestömlők alatt. Watson kihalászta. Hogy erőt gyüjtsünk mi ketten, a néger meg én, elénekeltük ketten a guyánai himnuszt, amit én a lányaimtól tanultam, ők meg az iskolában. Aztán, a fűrészelés szüneteiben, az angol himnuszt — melyet mindenki ismert. Aztán, amikor Péter váltott föl a fűrészelésben, a magyar himnuszt, én egyedül. Szép, kerek befejezés lenne, ha a *hozz reá víg esztendő-nél,* visszatért volna az első landrover. Mert csorgott rólunk a veriték, kiről a munka, kiről a félelem miatt, mert mindenki úgy érezte magát mint a himnuszban a balsors. De az első landrover, amely valóban lerobbant kilóméterekkel odébb, csak hajnalban ért vissza, mikorra a fatörzset mindkét helyen átvágtuk, elgörgettük, az útból, s lerogytunk az alvó Kristófka lábainál mint 1970 évvel ezelőtt a csorda pásztorok.

15.

A FALÓ

15.1. Odisszeuszt keresve Telemachos szigetről szigetre járt. Otthon ült már Menelaos, kibékült a szép asszonynyal, kötényét őrizte. Kilenc évvel volt mögöttük a porrátört Trója, a hősi énekek, a csalárd mesék és a kósza hírek együtt keringtek, nem volt idejük még eposszá szövődni. Heléna hitvese perzsa mént kínált a fiúnak. Az köszönte, de nem fogadta el. Miért nem?

Nem volt elég nagy a gálya hazahajóztatni a lovat?

A görögök minden nagyobb tengeri útra vittek magukkal élő állatot. Kecskét, juhot, pár kakast, néha borjakat, lovakat is. Halszűke idejen levágták az aprómarhát, a mellehúsa, a bélszin sokszor Zeusnak, Poseidonnak jutott hogy ez villájára ne hányja a hullámokat, amaz meg tartsa marokban a villámokat, amíg kikötőbe érnek.

« Ithaca kicsiny sziget, kies tájék, sovány legelőkkel », magyarázta a fiú. « Nem boldog ott a ló. Thesszáliában is voltak apámnak birtokai, ott tartotta a méneseit. »

Igy már érthetőbb. A fa-ló feltalálója egyformán értett a lovakhoz és az emberekhez. Csikai rendre nyerték az ógörög derbyket. A trójai csel, a kombinált falovashajós és emberi hiszékenységre épített operáció a legősibb gyarmatosító trűkk amit valaha feljegyeztek. A fejlettebb ács-technológia kerekeken guruló vívmánya lépre csalta a trójaiakat. Vigyázzunk...

A trójai parabolát sokan emlegették G-ben. « Vigyáz-

zon », mondta Miss B., aki szeretett. Félvér volt, walesi apa, grenadai anya lánya. « Verje ki fejéből az őtletet. »

Figyeltek. Bizalmatlanok voltak, mint az elvadult kamaszok. Sokkal béketűrőbbek, lustábbak. Olcsóbb volt a lopás és a leánytest az adott szó és a banán mint az importált szakember, olcsóbb a gyerek mint a házasság vagy a temetés, olcsóbb a nevetés mint a sírás. Fölmetszette a kezét a botcsilnálta autószerelő — érzéstelenítés nélkül varrta össze az orvos; fájdalmában nevetett. A bádoglapokból összetákolt karámban éjjel húsz élet szuszogott, abból őt volt a lábasjószág. Ha fékezett, csikorogva fékezett csak az autó. Az is, amelyikben a Fekete Hatalom nagykövete ült, szerencsésen kikerülve a műút közepén lerogyott öregasszonyt. Az indián lánytól nem fogadott el pénzt a doktor. Meglátta a rendőr, hogy egyedül baktatok a sötétben, felültetett a lovára.

A bolond ötlet gyökerei mélyre nyúlnak. Megvettem a hátaslovat. Szép időben azon jártam egyetemre. Harmadfűcsikóm a könyvtár oszlopához kötöttem, ott legelt délig a bögölyfaló törpékócsagok társaságában. Görögnek tartottak sokan Trója városában, táncoslábú lovam lett volna a faló. Elszakította kötőfékjét egyszer az udvarban, fölszakította abrakosszákjat, bepofázta kétheti zabadagját. Csupán ebben az értelemben volt faló.

Megérkezésemet követő második héten megszoktam már a meleget és beiratkoztam a lovasklubba. Rozoga istálló tucatnyi kimustrált versenylóval, rét közepén, a tengerparti töltésen innen. Ötven dollár volt az évi taksa, kezdőknek tíz kötelező lecke, óránként két dollár.

« Nem vagyok kezdő », mondtam.

« Lássuk », szólt az igazgató, egy vörhenyesképű kekszügynök aki motorral szokott robogni a töltésen. A lovak kint legeltek a futtató szélén. Kiválasztottam egy íveltnyakú pejkancát, rizsszemekkel a tenyeremen becserkésztem. Kócos sörénye alatt bársonyos volt a szőre.

« Óvatosan », figyelmeztetett a lovász. Pár hónapja fedeztettük. Csikaja lesz. Markáns néger arc, ezer ránccal, csupaizom ember volt a lovász. Az angol időkben a lovasrendőrség őrmestere volt. Nyugatindiai dallamos de nyelvtantipró angolságát cockney-s vezényszavakkal fűszerezte. A helybeliek szavaiban gyakran keveredik a rájukszabott múlt a pökhendi jelennel.

Vigyáztam a kancára. Óvatosan ültem rá, szőrén lovagoltamban lábfejemmel nem szorítottam meg a' hasát. Félkört kocogtunk, félkört baktattunk az egyenesben odafelé ügettünk, visszefelé nyargaltunk.

« Katonai stílus », szippantott az igazgató. « Hol tanult lovagolni? »

« Otthon, az apámtól... »

Láttam hogy pusmognak. Hol lehet az otthon? A prérin, a sztyeppéken, a pampákon?

« ...Pannoniában », egészítettem ki gondolatukat és a félmondatom. Az őrmester PANAMÁ-nak értette, a kekszügynök PANAMERICÁ-nak; kinek mire áll a füle. Nem mindegy?

Noniusokat, Muraközieket es Jukkereket tartott a dédapám, rönköket vontattak amazok, parádéskocsit röpítettek ezek. A méntelep félvére nemzette apám fekete hátaslovát, anyám fehér paripája ott lakott a huszáristállók végén. Aztán váltott a világ — lótulajdonosból fuvaros lettem kézikocsival. Bútort szállítottam iskola után, hogy legyen betévő falat. Ennek is több mint húsz éve már...

« Itt az ideje, hogy megtanulja az angol stílust », szólt az igazgató. « Ha akarja », tette hozzá a lovász.

Egy este belovagoltunk a városba sokadmagunkkal. Megjöttek a lányok, L-t mintha a Jóisten is zsokénak teremtette volna, G. pedig megunta a leckékre várást, benevezett és megtanult lovagolni. R. lépegetett az élen (angol agglegény, public school, ködundor) maga is lovakat tartott, mögötte Mrs. C. nefelejts szemekkel és vi-

lágszép lányával. (A félangol félholland iskoláslány beleszeretett egy mulatt kamaszba, együtt szöktek el később Canadába.) Pöttöm lányom, vénusztomporú asszonyom baktattak mögöttük, majd szerelmespár bontotta föl a libasort, mesztic virágszál, térdéhez a térdét érintő zsáktestű kínai fiúval. Vágtázás közben ugrált, ügetésben rezgett a fekete varkocs mint a győzelmi török zászló. Mögöttük iskoláslány, kínai Cso-Cso-Szán, a lazára fogott heveder a nyereggel együtt csúszkált a lován. Sereghajtó, én megigazítottam. Kistermetű lánynak a magas ló nyergébe egyedül visszaszállni? Férfitenyérben éppen elfér a tizenhatéves iskolásfenék.

Régen jártam már Pesten, ha jól emlékszem mind a « Lovaglás a vízparton » mind pedig Csontváry óriási szicíliai vászna, a holdfényes tengerrel, lovakkal, romokkal, a Szépművészeti Múzeumban látható. A két kép együttes hangulatának emlékébe kapaszkodnék, olyen irreálisan szép és egzotikusan idegen a táj. A pálmafasor éjjeli sziluettje alatt gyöngyszemek a lámpák és láthatatlan a nyomor; a folyóhordaléktól, kikötőhulladéktól terhes halbő barna tenger ezüst estélyi ruhát ölt, mint a kunyhók hölgylakói a miniszterelnök népebédjén, a köztársaság napján. G. a Karib világ kertvárosa. Lóhátról még, akárcsak Gil Blas a tetők alá, bekukkant az ember a kertekbe, nappal a virágok között kötélen száradó színes ruhák közé, éjjel a kaktuszok sorfala előtt himbálódzó kosarakra is az anglikán érsek udvarán.

Fölhívott egyszer egy kopasz kanonok: a katedrális pincéjében (ifjúsági klubot nyitottak, mint a riválisjezsuiták, ezért nagytakarítottak) előkerült egy öreg könyv, ismeretlen nyelvű. Megnézném-e? Meg ám! Szent János Evangéliuma volt Arawak Indián nyelven, a múlt század közepén nyomtatták. Fedelét elrágta a szú, lapjait összeragasztotta a penész, indus könyvkötőnk napokat piszmogott vele amíg rendbehozta. Karácsony előtt volt, rum-

gőzős ünnepi hangulat. A könyvkötő (hajdan középsúlyú helybeli boxbajnok) a szakszervezeti ebéden összetűzött a néger titkárral. A növekvő zajra lettem figyelmes, irodaablakom alatt, délben.

« Azonnal jőjjön föl », süvöltöttem ki a boxállásba helyezkedett elhízott könyvkötőnek.

Fölnézett, karjait leeresztette, sarkonfordult, megjelent. « A könyvkötő késemért jöttem », sziszegte tisztelettel.

Szerettem ezt az embert, őszinte volt mint a gyerekek.

Nejemnek is elmondtam a históriát. Radikális nő, így szólt tehát: « Választanod kell, vagy misszionárius lehetsz vagy rabszolgahajcsár. » Nem értünk egyet. Mindkét attitűd tünedezőben van ma már.

Reverend William T. a János Evangélium fordítója volt az első hittérítő aki vetett és aratott az Arawak indiánok között. Szamárháton járt mint a Názáreti Jézus. « Kan Wanori »-ból az indiánok Magasságos Nagyurából aki a Roraima csúcsán lakott a pogány időkben, a Seregek Ura lett és az égbe költözött. « Kenaima » a bosszú szelleme született Sátán volt, csak fel kellett ismerni; a sziklák, vörösszívű faóriások, folyók ősi védőszellemei őrangyali rangot nyertek a keresztségben. Az őserdőben tikfatemplomokat építtetett a tiszteletes, majd angol segítséggel, kezdetleges kórházat és iskolát.

Doktor antropológust először az angol kormány szerződtetett a század derekán. Ausztráliából jött és Walter R.-nak hívták. Ahogy a lovascsapat eléri a főutca kiszélesedését, a város közepén a két R. főműve, a Nemzeti Múzeum előtt találjuk magunkat. Az *öreg* kenuval és öszvérháton járta az erdőt, gyűjtötte az indián meséket, medicinális füveket és irtotta a maláriát; *fia* Arawak lányt vett feleségül, a P. folyó mellett letelepedett törzs főnökének legszebb lányát. Pár évvel ezelőtt halt meg, öregemberként, ifjú feleséggel, mint Kodály Zoltán, apja

könyveit kéziratait nem a nemzetre (az még nem létezett) a barátaira hagyta.

Történt egy napon: megjelent az egyetemi könyvtárban egy toronymagas ember (repülőgépe, saját szigete van az Essequibo folyón) s rozoga de óriási háromemeletes házában megmutogatta könyveit. A fia Oxfordban volt doktor tőle hallott rólam egy közös barátunk révén aki szerint Délamerika legkompaktabb könyvtárát igyekszem G.-ban összehozni. Nos az öreg fakereskedő viktoriánus regényei nem sokat értek de volt a padlásán egy vaspántos láda s a ládában negyvennégy kézirat: Walter R. hagyatéka! Vincent keresztgyermekének bizonyult az én toronyemberem, boldoggá tette hogy hozzánk került a korhadásnak induló láda.

« Melyik országból származott ez az R. család? » kérdeztem.

« Hollandiából »

Múltak a hónapok s érkezett Angliából egy félhivatalos kormányküldöttség, élén Antal lorddal, aki — mielőtt rászármazott volna a titulus — építésügyi miniszter volt a munkáskormányban. Mutatom neki büszkén a penészből kivakart R. kollekciót.

« Honnan jöttek ezek a R.-k? » kérdezi.

« Ausztráliából », felelem, « de a család hollandus. »

Ingatja a fejét az angol szelíden és megjegyzi: « Magyar eredetűnek gondoltam őket. »

« Nem *minden* barna kenyérben magyar a fehér kovász », szellemeskedtem. Antal gróf mosolygott. Az angolok túl udvariasak ahhoz, hogy vitatkozzanak.

Hetekkel később számba vettem a gyűjtemény minden kéziratat, s az egyik füzet belsejéből francia nyelven nyomtatott pamflet hullott ki: A Svájci Orvosi Akadémia kiadása a mult század végén. Alexander R.-nak, Walter atyjának érdemeit ecsetelte a kiadvány, aki halála előtt a Genfi Orvostársaság elnöke volt, a gyógytorna európai

úttörője. Fiatalabb korában Sándor-nak hívták, Kassán született, Kossuth seregében volt katonaorvos. 1849-ben menekülnie kellett, az ötvenes években felbukkant Törökországban, majd Angliában, végül Svájzban vetette meg a lábát. Antal grónak tehát igaza volt, meg is írtam neki.

1956 is elküldte a maga magyarjait: járt itt Canadai-magyar geológus, brazil magyar üzletember, és északnyugaton, R.-ék kedves indiánjai között él egy magamkorabeli misszionárius akit Kiss Atyának hívnak. Katona volt a magyarosztrák határon, a kataklizmák korában. Jezsuita tanoncéveit Angliában töltötte. Megtanult ott repülőt vezetni is. Ha a misszió gépén behozott egy beteg indiánt a faluból, engem is fölkeresett.

A főtéren a múzeumtól az anglikán katedrális felé halad a lovascsapat, a százéves templom hófehéren tündököl az esti reflektorfényben. Nappal a város ékessége, neogotikus remekmű, fából kifaragva. Jobbára üres. A nép az apróbb szektákat, a nazarénusokat, adventistákat, szombatistákat jobban kedveli itt, mint az angol államvallás képviseletét. A jámbor, Istenhívő többség a társadalmi morál alapszabályait betartja. Nehezen igazodik el ezen az idegen. A vadházasság majdnem egyenértékű a templomival, a lopás « ügyeskedés », a lebukás nem szégyen, hanem « pech ». Rendőr,ha elkap « túljárt az eszeden » (a helybeli közmondás szerint: csak az éber macska fogja meg a fürge egeret) de ha *smart vagy*, megegyezel vele, megosztod a zsákmányt. A késelés lehet a sértés jogos megtorlása, egyszerű délamerikai vendetta, ha rablással jár, sérüléssel, halállal végződik akkor *ugly 'ting* -nek, csúnya dolognak tartják. Elitélendő, de nem kell megbotránkozni rajta. Lehet, hogy az a szegény bandita éhes volt, vagy piszkálták a szeretői; pénz kell a sok zabigyerek eltartására. A munkalehetőségek korlátozottak, a nyomor kirívó, a rendőrség és a kormány egy pici-

nyég korrupt, mit tehet hát a szegény ember? Szerez, ahogy tud.

A koldulás és a tarhálás, akárcsak a vendégszeretet és a rumfogyasztás, a helybeli kultúrának szerves része. Este lévén, nem látni kedvenc koldusunkat, ki a postahivatal előtt szokott üldögélni, és szolgálati idejében remekül eligazítja a postaládák jelzései között tétovázó vidékieket. Tévedhetetlenül felismeri nemcsak a külföldi kuntsaftot, hanem a kezében szorongatott levél destinációját is, és csalhatatlanul mutat a korrekt ládanyílásra. Felesleges pénzedtől megszabadít, lelkiismeretedet vállonveregeted az adakozás aktusával (elvégre Krőzus vagy a koldusok között) esélyeidet megnöveled a levelek kézbesítését illetőleg. A helybeliek jólelkűek, adakozóak. Egy emberem kórházba került. A Társadalmi Biztosítótól nem kapta meg a pénzét. Társai félnapi keresetüket adták oda, hogy a beteget kisegítsék. Az sem ritkaság, hogy a vasárnapi misén, szegény ember kezéből ötdolláros vándoroljon a perselybe.

Tarhálásban a helybeliek olyanok, mint az olaszok a képzőművészetben, az angolok a színészkedésben, a magyarok az öttusában. A politikai vezetőket nem annyira az ékesszólas mint a tarhálási képesség jutattja az ország élére.

A városi könyvtár, ami előtt pár pillanatra most megállunk, mert a vezető-lónak vizelnie kell, nemrég ülte 60 éves gyémántjubíleumát. Carnegie alapította. A koktél parti remek volt, a *társadalom krémje* körülfolyta a százféle szendvics és kiállított könyvkülönlegességet. Aztán betereltek bennünket a díszterembe, ahol a zászlóval leborított pódiumon, egy hosszú asztalnál ült: a könyvtári bizottság elnöke, a helybeli bankok képviselői és L.F.S. a kövér miniszterelnök. A pódium mellett mikrofon, a teremben hangerősítők. A kormány elnöke nem él a technológia adta lehetőségekkel. Sőt: suttogva kezdi, hegyezze

csak mindenki a fülét! A városi könyvtárnak száz és százezer dollárra van szüksége, új épületre, a jelenlegit kinőtte. (Helyeslés.) Az adakozás hazafias kötelesség — folytatja — melynek kétféle formája van: adó és a felhívás. Reméli — s itt fölemeli a hangját — hogy a társadalom itt megjelent *krémje,* a szépen előkészített *felhívásra:* EGYEMBERKÉNT, EZEN NYOMBAN és *BŐKEZŰEN* reagál.

Dermedt csend.

Szomorú és rekedtes most a nagyember hangja, intelligens róka-fejét busa mellére hajtja, tokája kétrét domborodik, az emóciótól meg-megremeg: « Tegnapelőtt bejött hozzám P. biró, a könyvtári küldöttség elnöke, vállalnám el a felhívás nehéz munkáját. Én, személy szerint ötszáz dollárt nyujtottam át az elnöknek. Most önökön a sor uraim! »

(Fészkelődés) « Minden helybeli bank képviselve van itt » — a hosszú asztal felé mutat — « minden csekkönyvből hoztunk utánpótlást. » (A banktiszviselők meglobogtatják a csekkönyveket.) « Péter », lágyítja kérlelővé a hangját a premier, a harmadik sorban ülő sörgyároshoz beszélve, « te a mellényzsebedből ki tudnád fizetni a tengeparti házamat, nos, mennyit jegyzel az új könyvtárra? »

Alig hallik az elnémult teremben a halk válasz:

« Ezret. »

« Kevés az, te Péter, nem kétszer, de hatszor vagy te olyan gazdag mint én! » A hang gunyorosan intonál de a végén csattan, reccsen az *én* mint az ostor. Pernyerő prókátor volt B. mielőtt premier lett volna.

« Legyen kétezer », mondja elhalóan D. a portugál eredetű sörgazdag, és zsebkendőjével végigtörli homlokát. Nincs léghütés, a ventillátorok félerővel működnek.

Ezután kisebb halak kerülnek a horogra.Vaskereskedő, importőr, a helybeli nagyvállalatok cégvezetői. A tech-

nika ugyanaz. Kézről kézre járnak a csekkönyvek, tompán kong a felajánlók hangja: « Ötszáz », « hétszáz », « háromszáz ötven ».

Hárman vagyunk az egyetemről. A rektor (jamaicai néger), a tanulmányi osztály vezetője (helybeli indus) és jómagam. A tanulmányi osztály vezetője 150-et jegyez, a rektor 300-at (taps) Fellállnak, meghajolnak, aláírnak. Gépiesen, darabosan mozognak. Szemükben üvegesen csillog a félelem.

A múzeumi bizottság vénkisasszony elnöknője ül mögöttem. « Miss C. », szól rá a miniszterelnök bársonyosan, « a maga előtt ülő úr nemrég érkezett mihozzánk — hamarjában nem jön a nyelvemre a neve — ez az úr, ugyebár, most gondolkodik a megfelelő összegen, amit felajánlani kíván! » (Kuncogás.)

Felállok, és szépen lassan kikászálódok a helyemről, kimért léptekkel a mikrofonhoz sétálok.

« Miniszterelnök úr, hölgyeim és uraim. Valóban nemrég jöttem. Első tetteim egyike volt, hogy Angliából hozott autómat elárvereztettem az egyetem kiépítésének javára. Több pénzem nem maradt. »

Meghajlok. Visszasétálok a helyemre, kényelmesesen. Zavart pisszegés, moraj. Nejem, mert ő is ott van, a szék támláját fogja, s különben sápadt arca skarlátpiros az izgalomtól. Ő is Pannoniában született. Leülök.

A premier néz, aztán magasba emeli mindkét kezét, a feje felett összecsapja, tapsolni kezd. « Gratulálok », mondja széles mosollyal.

A felajánlások befejeződtek. Folytatódott a koktél párti...

Lovaglunk lefelé a Church Street-en. Előbb az út szélén a füvön, majd a nagy utak mellett mindig megtalálható kanálisok fölött, a hídon át, a parkon keresztül visz az utunk. Jobbra a kriketpálya tribünjének a csücske

látszik, melyet D. P. a premier által megkopasztott sörmilliomos emeltetett a caribiai kriket felvirágoztatására.

Bocsánatos bűnök közé tartozik formában lévő kriketjátékosok káromlása; a dolgozókat a nemzetközi kriketmeccsek megnézésében munkával meggátolni antiszociális cselekedet, a nép szemében: súlyos vétek. Az angol kriket (kontinentális szemmel) az unalmasabb játékok közé tartozik. A meccs három napig tart, közben a játékosok esznek, isznak, alszanak illetve teáznak. A nézőknemkülönben. A nyugatindiai világban a kriket az élet sója. A hivatalok asztalán recsegve közvetítik a táskarádiók a meccsek állását a biciklista biciklizés, a taxisofőr vezetés, a postás kézbesítés közben félkézzel a füléhez szorított kézzel dolgozik, de ezt teszi az utcaseprő is (finom, nyugdíjas állás) és az egyetem rektora. A kriketnapokkal egybeeső minisztertanácsi üléseket elnapolják, a miniszterek a tribűnökön, a szegénynép a kerítésen kivüli ósiási mórafa valamelyik ágán csüng és szorong. A kriket-labdavetést utánozva üdvözlik egymást a gyerekek és az utcai árusok. A tűző napon egymás izzadtságában fürdenek a nézők, hatos ütésnél felugrálnak a fiatalabbak, az idősebbek szalmakalapjaikat lengetik, mások kolompolnak. A néplélekben úgy él a kriket mint nálunk élt a foci, mikor még Kocsis Sanyi rúgta a Fradiban a bőrt és Puskás Öcsi őrnagy volt a Néphadseregben, nem pedig a görög bajnokcsapat edzője.

Az útkereszteződésnél visszafogjuk a lovakat. R. megvárja míg eltűnnek az autók reflektorai, karja intését követve fordul az állatkerti útra a lovascsapat. A kerítés mögül bagolyhuhogás hallatszik, a miniszterelnök hivatalos rezidenciája előtt puskájára támaszkodva bóbiskol az őr, srégen átellenben idelátszik a lóversenypálya fatribűnjének sarka. Az istállókban még ott rostokolnak a versenylovak, a pályát azonban már benőtte a magas fű. A futtatók mögött napról napra magasabbra nő az új kul-

túrház. Tán egy évvel ezelőtt írták ki a pályázatot. N. M. terve és b. nejem kivitelezése nyert utcahosszal — minthogy munkaengedélyt eleinte nem kapott, feketén dolgozott a fehér asszony a feketék javára.

Lóversenyeket manapság a szomszédos megyében az egyik nagyfalu határában rendeznek valamint a délnyugati szavannák szabad legelőin. Amolyan tenyészersenyek ezek, a « rideg lovak » amatőr zsokék, indián cowboyok és az őket alkalmazó földbirtokosok vetélkedései.

Kimustrált versenylovaink felismerik az elhanyagolt fővárosi pályát s nagyokat nyerítenek. A ló az ember legértelmesebb barátja: ha leszállsz róla, fel kell nézned rá; a kutyára: le — a nagyság befolyásolja az ember szemléletét.

Most bekanyarodunk a jól kivilágított, kétoldalt fasorral szegélyezett sugárútra. Ez a város Andrássy útja. Az útfőn aluminiumból kovácsolt Arc de Triomph, a függetlenség kapuja. Ellovagolunk alatta. Szemügyre vesszük az alvó minisztériumok, a telefonközpont, az Egyesült Nemzetek helyi lerakatának irodáit, a kereszteződésnél elénk féltornyosul a katolikus katedrális — a pénz elfogyott, csúcsra, falfestékre nem maradt.

Halásztam minap a mólón. Nyurga léptekkel közeledett mögöttem a jezsuita püspök indus segédpüspökével. Elmerülten diskuráltak. Bevezetőzsinoromba akadt a püspök lába. « Vigyázzon eminenciád », szóltam, « nem akarom megfogni a lelkek halászát. »

A sugárút örökzöld, állandóan termő vagy virágzó faóriások parádéja. Az egyik tüskösdiófa alsó ága bele is kapaszkodik az alatt elkocogni készülő lófarkas kontyba, apróbb sikoly, karcolással megússza a hölgy. A móra fák szimmetrikus koronájukat ajánlják a csillagos égnek, a tamarindok busák mint a hétöles juhászok, a selyemfákról lóg az árvalányhajszerű szakáll, a pálmák kisebb nagyobb legyezőkkel hajbókolnak a szélnek, a lilaszivek,

zöldszarvasok egymással versenyeznek szívósságban, keménységben. A Sátor-út sarkán, ahol befordulunk áll a Kultuszminisztérium s idelátszik a Kereskedelmi Minisztérium fatornyos épülete. Dolgom akadt ott s minap. Sok sok hónappal ezelőtt Iványi úr Danubia könyvkereskedésében kolbászt, szalámit és lecsót rendelt Pestről ideszármazott geológus barátom, akit az Egyesült Nemzetek newyorki irodája küldött G.-be szaktanácsadónak. Ideje előbb lejárt mint a londoni csomagok beérkeztek volna, a kormány pedig közben betiltotta a külföldi élelmiszercsomagokat. Rámhárult a kiváltás munkája. A kolbászt és szalámit tartalmazó nyolckilós csomagot símán megkaptam, mert a postai ellenőr nem tudta elolvasni mi van benne. « Mi ez? » kérdezte, rámutatva a barna papundeklire melyen ez állt: SAUSAGES (angolul: kolbász) « Messages », mondtam. (angolul: üzenetek.) Sőt hozzá is tettem: « Mit képzel, mit küldenek egy könyvtárosnak?! »

A lecsó nehezebb ügy volt: a csomagon világosan el lehetett olvasni a felirást: VEGETABLES (zöldségfélék) « Ehhez a minisztérium engedélye kell », mondta a vámellenőr magiszteriálisan.

Elmentem hát a Kereskedelmi Minisztériumba. Az ember nem kezdi alul — egyenesen az államtitkárhoz. « Nincs módomban aláirni az engedélyt Uram » ingatta szomorúan nagy barna fejét, « de ha visszajön holnap bent lesz a miniszter. »

Kilenc lecsókonzerv, ahol a paradicsom tövét megtámadja a penész, a paprika-palántát ellepik a hernyók, nagy érték. Megér egy miniszteri audienciát. « Ki ön? », kérdezte a miniszter másnap. Fentebb említettem, hogy az ember ne kezdje alul. « Az Egyesült Nemzetek frissen kinevezett helybeli képviselője vagyok », feleltem. Tüstént meglett az aláirás, a pecsét és a kilenc lecsókonzerv.

A Főucta sarkán hívogató gépmuzsika szűrődik ki az

egyik falatozóból. A lámpaoszlopokhoz, növendék fákhoz kötjük a lovakat, és csizmásan, páran lovagló, mások farmernadrágban, egy-ketten zsokésapkával a fejükön — besereglünk a talponállóba. A sarokban pár szerecseny dominózik. Nemzeti játék, hangosan csattognak az asztalra a megannyi huszonegyként kivágott dominók. A csapos sört szolgál a bárpultnál ülő magányos szerecsenynek. Lehajtja, mégegyet kér. Ezt is lehajtja, újabbat kér. A harmadik sörnél halkan megszólal angol éllovasunk, és Coca-Colát kér a társaságnak.

A sörissza megfordul a székén és magasra emeli az üvegét: « Ki innen, disznóbőrü fehérek! »

A lányok kislisszolnak a lovakhoz. Vezetőnk begyűjti a Colákat. A néger feláll és tántorgó léptekkel a kínai fiú felé közeledik: « Fehér gazember! Kiraboljátok az országot! Ki innen! Ki innen! »

15.2. A legszelídebb ló is vad volt, a sárga kanca reggel ledobta a lányom. Amikor rám került volna a sor, az indián vacherók összenevettek. Szőrén ülték meg a lovat, kengyel helyett gurtnival, zabla helyett kötőfékkel. Két évig legel a növendékló, aztán betörik a cowboy indiánok. Itt minden cowboy indián — van ki törzsi nyelvét beszéli, van ki az angolt, s mivel csak a folyó választ el Északbraziliától, van ki a portugált töri.

A nagyobbik hátbaveri a kisebbet, csillantja nyálas, fogatlan inyét, jókedvében megpörgeti fején a cowboykalapot. Wapishiana nyelven beszélnek, ebből egy szót sem értek. Mulatnak, tán a póruljárt gyereken — számukra minden esés burleszk — vagy az apján, aki pórul fog járni.

A farmertől kértem a lovat. It van hát, rajta a magas kápájú amerikai nyereg, filmeken látni ilyet. Irgalmatlanul hosszú kantárszíjon vezették a csődört. Kora délután volt, aludt a szavanna, a gazda a házban, « boglyák hűvö-

sében tíz-tizenkét szolga », s a bolond vendég lovagolni akart. Nyilván ezen nevetnek. Aligha ismerik az angol szólást: « csak a veszett kutyák s az angolok mennek ki délben a napra. »

Ballábam a kengyelben — toppant a ló, megcsúszom — (hahota!) megkapaszkodom a nyeregben,föllendülök, de nincs idő lábfejjel megkeresni a kengyelt. A fekete mén ágaskodik — tartom — kirúg, — meglegyintem — ugrik, és elvágtat velem mint a fergeteges szélvész. Keresztül a gyümölcsösön: súrol a mangófa ága, lekushadok a nyeregben, a citromfa tövise bokámba mar, fölguggolok mint az amerikai zsokék. Jó avar, de út sehol, és, Uramisten! másfél méteres kerítés. Engedek, lesz ami lesz, rásimulok a ló nyakára, fogom a sörényét, megtorpan? Csak ütemet vált, s úgy úszik át a kerítés fölött mint az álom. Kinn vagyunk a szavannán. Megeresztem a kantárt, rohanj kedvedre! Röpülnek a fűcsomók, elmarad egy jeep a közeli ösvényen, rövideket, szakaszosan, bele-bele-horkantva szippant a mén, nyakán az erek, szorító combom alatt ritmikusan vibrálnak az izmok. Tó csillog előttünk. Lassudik futása, trappol, nyargal, lépésrevált, a tópartján, mint a cövek: megáll. Lesunyja a fejét. Dehogy iszol ostoba állat! Csatakos a vállad, habos a szád, izzadt hátadon csúszik a nyereg. Elhúzom a fejét a víztől, leszállok. Ingemmel ledörzsölöm, megtörölgetem. Lassú futásban érjük el az udvart. Az indiánok a küszöbön ülnek és pipáznak. Előttük ágál, mintha pörölne, Louis a gazda.

« Mi a mén neve », kérdem.

« Fazméd », mondja mosolyogva. « Az apja arabs telivér volt, versenyben megsérült, agyon akarták lőni. Bagóért vettem négy évvel ezelőtt Spanyolországban. Helyrehoztuk itt a farmon. Ma a legjobb tenyészménem. »

« Láthatnám a ménest? »

« A java kint legel a szabadban a Waipuri patak túloldalán. Kocsit húzni, gulyát terelni, versenyezni befo-

gunk mindég tizenöt-huszat a jó kondicióba levőkből, aztán havonta váltunk. Fazmédet a mult héten lasszóztuk meg, első versenyére készül.

« Ilyen gyors lovon én még nem ültem », mondom. « Sejthették ezt az indiánok. »

Másnap átlovagolunk a Waipuri farmra. Indiánvezetőm nyugodt sárga kancán ül, makrancos szürke mén az én lovam. (Heréltet soha nem használnak itt; « minek elvenni az örömét », mondta Louis) Az első mérföldet letudjuk valahogy, aztán egy patakhoz érünk, a kanca fölkapaszkodik a fahídra, a szürke mén megmakacsolja magát. Ágaskodik, csillagot rúg végül földre veti magát, hogy meghempergessen, de résen vagyok, leugrom. Visszalovagol az indián, lecsúszik puhán a lóról, int, mert egymás beszédjét nem értjük, hogy ügyeljek a kancára. A középmagas rézbőrű suhanc fölugrik a nyeregbe. A ló megcélozza a töltés melleti smirglifapagonyt, úgy rohan, hogy oldalával súrolja a fák törzsét. Nem jut messzire. A második szökellés után megfékezi az indián, térdel rajta, (míg két hátsó lábán táncol a ló) és nevet. A híd túloldalán felcsatlakozom. A hátralévő kilenc mérföldön kezes bárány a csődöröm.

A Waipuri ház udvarán termetes jamon-fa, hecsedliszerü édes gyümölcse már csak a felsőbb ágakon piroslik Waika — így hívják az indiánt — lenyergel, megitatja a lovakat, a fa alá vezeti a kancát, rááll a hátára s a legalsó ágra libben onnan. Ki sem bujik a lombozatból hazamenésig.

« Hallottad? Lovastorna lesz G.-ban! », fogad izgatottan pöttöm lányom. « Indulsz Apuka? »

« Nyolcvankét kilómmal? Összetörik alattam a ló! Te fogsz indulni. »

Komoly kislány, komolyan veszi a lovaglást. Kezdjük a lovasklubban, azt szétzülleszti a hanyagság, folytatjuk tehát R.ügyvéd lovain.

R.-ék tehetős emberek, az indus familia, kisebb földbirtokok, házak, többrendbeli diplomák tulajdonosa. L-t akadémikusnak szánták a szülei — ma fizikatanár az egyetemen. Z. orvos lett, Angliában praktizál. F. mérnök a városnál, R. F.-nek, az istállótulajdonosnak, lányomkorabeli fiai vannak és ausztrál felesége. C. J. miniszterelnöksége alatt az Állami Főügyészségig vitte.

A miniszterelnökségből levitézlett marxista fogorvos jószomszédom volt, az Üde Lég negyedben laktunk mindketten, pár keritésnyire egymástól, egymás kutyáit, virágoskertjét és politikai felfogását kölcsönösen tiszteletbe tartottuk. C. délelőttönként fogakat húzott, délután a parlamentben szívta saját fogát a kövér szerecsenypremier sakkhúzásai láttán, esténként választási beszédeket tartott az indus nádvágók között, sztrájkra, ellenállásra tüzelve őket. Választások előtt Keletre ment tanfolyamra.

Szóval R. F. a marxista fogorvos burzsuj barátja kölcsön adta nekünk Traján nevü fehér paripáját és lovászmesterét M. őrmestert. A volt katona az egykori versenypályán gyakoroltatta a lánygyereket, díjugratásra, szlalomra, akadályversenyre trenírozta. A városon kívül egy közeli ültetvényen van egy szép lovarda, ott nevelte M. kisasszony az oppozíciót, jobbmódú fekete, indus, kínai és expatriált fehér szülők csemetéit. A lovasbemutatóra beneveztek a többi cukornádültetvényekről is,megjelentek a rendőrségi lovarda tanítványai sőt egy két privát lótenyésztő is képviseltette magát nem beszélve az elmaradhatatlan miniszterelnökről. Ő nyerte a legszebb lovak versenyét, a tribünről nézve.

Lányom fehér paripáját a törvényhozó Trajánusról nevezte el gazdája a fiskális, de a programmon, — freudi elírás — mint TROYAN, azaz *trójai faló* szerepelt. Harmadik lett az akadályversenyben, második a szlalomban, pénzt kapott a lovas, bokrétát a ló. Mondom hát a kislánynak: « Koncentrálj. Ha megnyered a díjugratást, ela-

dom a terepjáróm, az árából kitelik egy hátasló, szerszámmal. »

Azóta hetente szidolozza a virágvázának is használható ezüst serleget.

15.3. Az öreg terepjáró elkelt, körülnéztem a lóvilágban vásárlás céljából. Ló sok van és hitetelenül olcsó. Jó ló kevés.

Lovat használnak a fuvarosok gumirádlis stráfkocsiba, rendőrök portyán, katonák határmenti hadgyakorlatokon hol út nincs, csak őserdei ösvény. Azelőtt lovak húzták a cukornádültetvények kanálisain a pontonokat, lovon járt a felügyelő. A szavannákon ma is lóhátról terelik a gulyát és néha még földet szánt, öreg boronát huzat lóval néhány célszerű indus földművesember. Vadló nincs, a szelídek őseit a spanyolok szállították Venezuelába galleonokon, onnan származtak át Guyánába, s vadultak el százával a szavannákon. A helybeli császárok a miniszterelnök lováért adnának a legtöbbet, két éve importálta angol istállóból. A kormányzó lova elhult, mintha csak a gazdáját siratta volna. Előkelő mulatt patricius család sarja volt a kormányzó, Oxfordban járt egyetemre, a királynőtől kapta a kinevezését és lovagi titulusát. Ha jól lesülök, feketébb vagyok mint ő volt. 1968-ban az uralkodó szerecseny és az ellenzéki indus párt együttesen határozták el az új államforma, a Brit Nemzetközösség keretein belül létesítendő kooperatív köztársaság létrehozását. Londonba ment tárgyalni a kormányzó, a fejére esett egy épülő ház állványzata, tetemét koporóban hozták haza. Temetése napján — sokezer ember búcsúztatta — kilovagoltam a tengerpartra alkonyatkor. Egy negyedben vannak « milliomos utcák », külföldi diplomaták lakják a kutyákkal, kerítéssel, őrökkel felszerelt villákat, és vannak « szegény utcák » is, ahol apró kulipintyókban húzódik meg a halásznép.

« Áldja meg az Isten! », köszön rám a temetés estéjén egy öreg néger halász és megemeli szalmakalapját. Meglepetésemben megállítom a lovat.

« Magát is! »

Felnéz az öreg, odébbsétál, szemügyre veszi a lovat, a lószerszámot, az embert. « Gyengül a látásom, kérem. Azt hittem talán mégse halt meg », mondja kézlegyintéssel. « Kicsoda? Én? »

« Hát a kormányzó. »

Dehát meghalt, utánahalt a lova, felesége meg elajándékozta a saját kancáját. Egy vérből való volt Miss T. lovával, amit ma a város legszebb kancájának mondanak. Négy éves,még nem volt fedeztetve, pedig kétszer sárlott. Telt tompora, karcsú hibátlan lába, szép csüdje versenylőősöket sejtet. T. kisasszonynak tanácsolom fedeztesse be szürke kancáját a miniszterelnök fekete ménjével. Az angol nő zavartan nevet, mint akinek szemérmetlen indítványt tettek.

Felkeresem a második legszebb kanca tulajdonosát, tojásos Jaipersaudot. A város szélén lakik öt fivérével. Házában töméntelen pipaszárlábú indus gyerek, még több csirke, autók, motorkerékpárok, biciklik, targoncák. Kétszás nyolcvan dollárt kér a sötétpej kancáért, éves csikajával együtt oda' dná négyszázért. A csikó sántít, szügyönrúgta egy szerelmes csődör a mezőn. Bérbeveszem a lovat huszonöt dollárért havonta — ajánlom. Megállapodunk.

A kanca patáján túlgyüremlett szaruréteg. Jaipersaud megigérte, hogy elhozza manikürözteti a kovácshoz, ott találkozunk.

Ténferegtem vagy egy órát a kovács előtt másnap, egymásután jöttek a lovak, csak STARBLACK-et nem hozták, a sötétpej kancát. Kiszemeltem hát egy szélesvállú sárga csődört, megkörnyékeztem a gazdáját. Kétszáz dol-

lár szép pénz, másnap házhoz hozza a lovat, igérte. Megállapodtunk.

Harmadnap visszamentem a tojásos Jaipersaudhoz. Mezítláb, cowboy kalappal a fején feszített az udvaron. Nem válik meg a lovától, mondta, bérbe se adja.

Negyednap felkerestem ismét a kovácsot. Meghagytam, ha jóformájú lovat lát, küldje hozzánk gazdástul.

Ötödnap négyen jönnek a házhoz. Kutyáim zenebonája üdvözli a lovakat, a macskák fölsuhannak a mangófára, csupán Gogo a teknősbéka pislog flegmán a hibiszkusz bokor árnyékában, mint aki látott már ennél nagyobb csodát is. Az első ló kese, hórihorgas, ösztövér. A második a szélesvállú csődör, de most látom, hogy pókos a lába. A harmadik csikó még, gyerek vezeti, a gyerek koromfekete, a csikón fehér zokni.

« Lopott », mutat a csikóra a negyedik ló gazdája, és bemutatkozik: Harry Persaud-nak hívják.

« És a lovát? », kérdem, és közben nézem a gesztenyebarna karcsú ment.

« Harry », böki ki a fuvaros — mert az — s lábával, mint a ló kapálja a földet. « Rólam nevezték el a gyerekek ».

Száznyolcvan dollárért gazdát cserél a gesztenyebarna harmadfűcsikó. Fogai hibátlanok. A szár erős, a boka kissé túlkarcsú, a nyak hosszú és ívelt, homlokán fehér csillag: havasi gyopár. Megírjuk a szerződést.

A lábasháznak amit béreltem tágas udvara volt, elsőkertje gyepes, tele virággal, hátul gyümölcsfák álltak és a párás levegőben hetente arasznyit nőtt a fű. Harangkötéllel istállófélét kerítettem el Harry-nak a ház alatt, patkóit lefeszegettem, csak kövesúton járó lónak van arra szüksége. Porból és lukakból állt az út előttünk a száraz évszakban, amikor csak egyszer esett az eső naponta, s a vizet a napsugarak, mint az arany szalmaszálak a narancslevet, pillanatok alatt fölszippantották; a nedves

évszak egésznapos langyos évzokogása színültig töltötte, tócsákká változtatta a lukakat, habár alkonyatkor azért kibújt a nap, hogy megnézze magát a tócsák tükrében. Az asszony virágaira jó volt a gőzölgő trágya, a kertészt kineveztük lovásznak, hétvégéken én almoztam, tisztítottam etettem, fiúkáim mosták, suvikszolták a lovat. Előző gazdájánál hat hetet töltött igába fogva, hat hónapot mint betört, szőrén lovagolt hátasló. A nyerget könnyen megszokta, egyszer rúgta csak ki kezemből a pányvát, amikor a kert sarkából meglátta az útmentén legelő kancapárt és utánuk akart rohanni. Később annyira megszelídült, hogy reggelente röhögéssel üdvözölt, hátamra lógatta, arcomhoz dörzsölte okos lófejét. Este összesereglett a környék gyereknépe, nagyobbik lányom vágtázott a háztömb körül, a kicsi megtanult ügetni, a többi burzsuj gyerek tizenöt centért bérlovagolt egy kört, a szegények ingyen.

Persze nem ez volt a dolog lényege, erre kimustrált gebe is képes lett volna, nemhogy bővérű fiatal mén. Naponta elvitt az egyetemre s visszahozott onnan Harry.

Hatkor etettem, itattam, hétkor fölnyergeltem, félnyolc előtt indultunk. Zsákot kötöttem a nyeregkápához, benne pányva és az aktatáskám a napi munkához szükséges iratokkal.

Miből állt a napi munka? Felerészben a bajok orvoslásából, felerészben a könyvtárfejlesztési terv nyolc munkaórára eső porciójának kivitelezéséből. Lehetne lazsálni: fizetésem nem lenne se több, se kevesebb, ha nem dolgoznám ki a havi költségvetést, ha nem vezettem volna be a computer könyvelést és listázást a folyóiratok kezelésére, ha nem indítottam volna továbbképző tanfolyamot, ha nem készítettem volna együttműködési tervet, mely elvileg összekapcsolná az ország harminc könyvtárát, ha nem karoltam volna föl a bibliográfiát. Nem csak az hajtja a magamfajta embert, hogy « meg kell tennem minden tőlem telhetőt », hanem az is, hogy érzi, más területe-

ken, vagy más módszerekkel nem ér el semmit. Tehát: nem elég azt a vasat ütni amelyik meleg, de csak azt a vesszőt szabad meghajlítani amelyik nem törik. Hétrét hajolni, talpat és miegymást nyalni, dörgölődzni, hízelegni, sündörögni remek fegyverek azoknak, akiknek nem sülnek el ezek visszafelé a kezükben. Kiállni igazadért — mely egyébként oly időleges, és oly viszonylagos — a tekintélyelvvel szembeszállva bírálni, csakazértis odamondogatni — majdnem badarság. Mit számít az végeredményben, magamnak oly sokszor mondogattam, bandukolva kifelé a lovon, ha a könyvtár a jogos harmincas létszám helyett huszonöttel dolgozik, ha évi nyolcezer tervbevett könyv helyett ötezret osztályozunk csak, ha egy hétig begyüjtésre vár a posta, mert a küldönc vagy lóg, vagy sztrájkol, ha a befutott hivatalos levelek fele válaszolatlanul marad?

Végy példát a lovadról. Vágtára szólítod: üget; ügetésre ösztökéled: baktat, amíg nem használsz ostort, vagy kinálsz dupla abrakot.

Fél kilenckor kezdek, a három mérföldet a háztól az egyetemig lépésben is megteszi nyitásig a ló. Nem nógatom. Elhagyjuk a töltés házait, a töltésig elkisérnek a kutyák, onnan hazaintem őket, mi pedig könnyedén felkapaszkodunk a sinek melletti gyalogútra. Júniusban megszűnt a vicinális. Amíg élt és pöfögött, háromnegyed nyolcra ért az oszlophídhoz. Harry reszketett, ugrált a vasszörnyeteg látán. A töltés keskeny, leereszkedtünk az árokparti liliomosba bevárni míg elzihál melletünk. A karcsú vizililiomok mérföldnyi hosszúságban bimbóznak, nyiladoznak az árokpart és a legelő között. Ahol megszünik a láp, jácintmező váltja föl a liliomokat, nagyszirmú szagtalan vadjácint, ha leszeded, hamarosan elhervad a vázában. A jácintmező alatt kanálissá szélesedik az árok, mellette a föld árterület. A hét-nyolc hónapig tartó esős évszakok-

ban felduzzad a kanális és elönti a legelőt. Itt vetette meg a lábát egy indus család.

Naponta láttam őket, a korombeli de megviselt férfit, reggel a senkiföldjét töltögette vasvillával, azt a csíkot, amit a kanális és a legelő közt kihasított magának. Fa van az erdőn, amennyit akar az ember. Friss, vékony rönkökből vert le cölöpöket, drótból, vesszőkből fonta, toldozta a kilenc gyerek a kerítést. A karonülő tizedik még csüngött az anyja széles erős mellén.

Délben, amikor visszafelé ügettem a töltésen, láttam, a széllel-bélelt bádogkaliba résein keresztül, hogy ez a gyerek még szopott. Sabalára gondoltam a Bhagavadgita csodálatos tehenére, minek szomorú asszony-arca volt, és csak adott, adott, megtett mindig mindent amit kértek tőle.

Két tehene volt a családnak, az egyik vemhes, a másik borjas. Tőlük vettük a tejet, mutyiban, mert tejárusitási engedélye csak az egészségügyi ellenőr által jóváhagyott tehenészeteknek van. A szövetkezeti tej pasztörizált és tejporral kevert. Hozzánk Sabaláék növendéklánya hordta a tejet, iskolából hazaérve, a koraesti fejés után. Mondtam is a lányomnak amikor lusta volt kitisztítani a csizmám: « Nézd meg Sabaláék veled egykorú lányát! Hajnalban a szomszédékhoz, este mihozzánk cipeli a tejet. Nincs ideje úrlovaglásra. »

Visszavághatott volna a lányom: « Nézd meg az ő apját! Veled egyidős. Csomókban hullik a hajaszála. Hajnalban kezdi földje védelmét az eső ellen. Délben a piacra viszi a konyhakerti termékeket. Ebéd után gyomlál, a délután hűvösében ásni kezd. A munka befejeztével a pocsolyaszagú kanálisban mosdik. Ez is az esti pákászás velejárója. Ő mikor olvas, szórakozik és főleg: mikor pihen? »

A mikrokozmoszban néha monológusaira is feleletet kap az ember, rajta áll kielégiti-e a válasz. Jobboldali

szomszédom férjhezadta legidősebb lányát. A menyegzőre mindannyian hivatalosak voltunk, az ötszáz hindu mellé csatolt kis fehér csapatot erősítette családom. Én már láttam indus esküvőt, vadkacsázni mentem aznap. A lakzi napján korán lefeküdtem, hogy kialudjam magam a hajnali réceles, de aludni sokáig nem lehetett. Éktelen dobolás, citerapengetés, síp és fuvolaszó verte föl a környék csendjét, az eresz alatt lakó fehér uhubaglyot és a korán alvókat. Cikkáztak a denevérek a fülsiketítő dobszótól remegő levegőben, de a zokszó belémszorult, mert fölismertem a környékbeli gyerekek, lovaglótanoncaink majd mindegyikét, s a táncoló menet élén, dobbal a nyakában, dobverőjét sűrűn pergetve, Sabala férjét. A lámpavilágnált átforrósodott, szinte átszellemült fénylő, fekete barázdált arca, maradék haja ritmikusan legyezte átizzadt homlokát, s ott volt a menetben, mögötte lépdelt kilenc gyereke.

« Nagy megtiszteltetés volt ez egy Chandala sarjának », mondta az örömapa két héttel később, amikor kijött a háza elé megnézni, hogyan lovagol kisebbik lánya.

« Ez a legtöbb amit elérhet » kétkedtem tapintatlanul, « hogy muzsikus lehet egy esküvőn? »

A bölcsek, meg a bölcseséget színlelők megbocsátó mosolyával nézett rám a hindu pundit. « A magasabb kaszthoz tartozó vendégek között nem érezné jól magát. »

« Hm », — (mi mást mondhat erre az ember?)

Aztán úgy jött ki a lépés, hogy néger küldönceink egyike ebédidőben házhoz hozta a hivatalos csomagot. Asztalhoz ültettem. Ragyogott az örömtől. Másnap kölcsönkért tőlem tíz dollárt. Megadta egy héten belül, de még aznap kölcsön akarta kérni az egyik, akkor még üres, könyvespolcot a könyvtárból.

« Nem lehet », mondtam.

« Vissza fogom hozni », kérlelt.

« Nem adhatom kölcsön ami nem az enyém. »

Másnap beteget jelentett. Harmadnap áthelyezését kérte. « Miért akar elmenni? »

« Maga megvonta tőlem a barátságát », mondta komoly szemrehányással a hagjában.

« Dehogy vontam. A könyvtár könyveket ad kölcsön, nem polcokat. »

A fiúban mozgott valami, esti iskolába járt, vizsgákra készült. « Könnyű egy küldönc fejére olvasni », felelte.

« A kultuszminiszternek sem adnám kölcsön a polcot! »

Nézett rám egy darabig, aztán megcsóválta a fejét és elment. « Ekkorát hazudni! », gondolta magában. Törzsi elméjébe nem fért bele, hogy asztalomhoz ültettem de megvontam tőle a « protekciót ».

Elmondtam a történetet a punditnak. « Hinduk között ez az eset elképzelhetetlen lett volna », csóválta a fejét. « Ön », folytatta, szigorúan nekemszegezve a nagyujját, « nem fogadja el a dharmát. »

Magyarázatot kértem. « A dharma », ingatta fejét a pundit, « viselkedési kodex, a helves cselekedet normája. Szavaink, tetteink egyéni dharmáink szerint változnak, s a dharma függ a születéstől, a kaszt és a szellem kiválóságától. »

« Szóval a Sors », summázott európai agyam.

Megint a szelíd, szinte bocsánatot -kérő Brahma mosoly: « A sorsát senkisem kerülheti el a mult, jövő, jelen, csupán összefut a mában. »

« A pillanat a cselekvés térképén közlekedési csomópont », summáztam ismét. (És még hozzágondoltam azt is, hogy T. S. Eliot a Burnt Norton első részében hasonló húrokat pengetett. Bizonyosan az indiai filozófia tételeit építette bele a költeménybe.)

A hindu pap kezdett bemelegedni: « A dharma a helyes út. A szegény embernek ösvény, a jómódúnak

műút. Bármilyen irányban térjél le róla, dharmádban tért fog nyerni a gonosz. »

«Nem hiszek a gonosz hatalmában», mondtam szintén nekihevülve kissé. « A gonoszban sem hiszek. A rossz, a szenvedés, a baj, a fatális félreértések torlódása. Nincs ember aki öncélúan gonosz lenne. A betörés ösztökéje a szegénység, a gyilkosságé a bosszú, a nemzetirtásé az őrület. Valahol megbillen a mérleg, s az egyén, a nemzet, a faj úgy érzi ki kell egyensúlyozia a dolgokat. A keresztény vallásban is a gonosz dogmatikája a legelfogadhatatlanabb számomra. Hogyan engedheti meg a rossz tevékenykedését a Mindenható Isten? És ha már megengedi, hogyan ítélheti örök kárhozatra azokat a « gonoszokat » akiket nem térített jobb útra? Isten végtelen jóságával — és főleg bölcseségével — összeegyeztethető-e az a bosszúállás, hogy örök kárhozattal bünteti a percnyi földi élet meg nem tért bűnösét? »

A pundit bólogatott. « A hindu vallásban a föld a szenvedés forrása. Iswara, Narayana, Mahashakti, a háromarcú de örökkévaló fölséges Isten földi inkarnációin keresztül segítik az embert az életúton. A reinkarnációk tisztulási folyamata a földi élet. A világ végén megszünik minden történés és cselekedet, elcsitít mindent az örökkévaló Isten. »

Sabaláék konyhakertjének a túlsó sarkában áll és virágzik a villámsujtotta fa ága. Koronáját megperzselte egykor a villám majd belekapaszkodott a szélvész és a fát derékba törte. Mint a vesztes csatát csonkán de túlélő harcos dacosan virágzik az épenmaradt ág lombja. Hozzá kötöm a lovam, ha útközben a ledőlt korona mögé szólít a természet.

A vonattöltéssel párhuzamos árok derékszögben találkozik a délfelé vezető védőgáttal, mely az egyetemi campus nyugat délnyugati határát képezi. Valamikor végig lehetett lovagolni a védőgáton, ma vaskapu és szögesdrót

készteti a lovast és lovát, sőt a környéken legelésző teheneket és birkákat is, hogy más bejáratot keressenek. Az egyetem megnyitása után még hónapokig csapatostul lepték el a bevezető műutat az állatok, elhódított legelőjüket keresve. Ma már beakad a tehén lába a grádicsba, az óvatos ló patája éppenhogy fedi közeit. Átjutva ez akadályon sebes vágtára szólítom a lovat a bársonyos füvön. A gyepen egysorban gyümölcsfacsemeték, ideális terep szlalomozni. Félkézzel fogom a szárat ilyenkor.

Egyízben, balra az úton autók előzgették egymást, az egyik vezető dudált, a másik beletaposott a fékbe, a harmadik lecsúszott a műútról a fűre, a ló meg nekiiramodott a zajtól, lesunyta a fejét, s én a nyakán keresztül bukfencezve kóstolgattam valóban olyan bársonyos-e az a fű és puha-e alatta a talaj? Harry átugrott fölöttem és rögtön megállt. Szelíden hátranézett: feltápászkodom-e?

Többé nem szlalomoztam a növendék gyümölcsfák között a bársonyos gyepen.

Az autókból látták mi történt. Az egyetemi Fekete Hatalom egyik szószólója ült a vezető mellett, megállította a kocsit, odajött hozzám, kérdezte segíthet-e? Ő volt az aki egy gyűlésről hazajövet heverni hagyott az úton egy magatehetetlen beteg öregasszonyt, a saját fajtáját. (Kérem a jámbor olvasót, magyarázza ezt meg rekem.)

Nyugatról kerülöm meg az épületeket, úgy jutok el a könyvtárig. Lenyergelvén északnyugati tartóoszlopához pányvázom a lovat. Míg én dolgozom ő legel, ebédszünetben aztán cserélünk. A déli napon ő izzad jobban mire hazaérünk.

Az esti munkát kifejezetten szereti. Türelmes a gyerekekkel, barátságosan röhög a lányomnak. Nem is vele akad baj hanem egy környékbeli utcagyerekkel, aki kővel dobálta, csúzlival lődözte, vesszővel riasztgatta.

A sarkon lakó szerecseny ékszerész ikerfiai mutatták meg hol tanyázik a veszélyes csibész. Ostor volt a kezem-

ben, indián szakácsnőnk kisfia velem. Jöttünkra a tíz-tizenkétéves imposztor átugrotta düledező viskójuk kerítését és szélsebesen elrobogott a szomszédos kerteken keresztül.

« Na majd megmondom az apjának », mormogtam, megtaszítva a rozoga lécajtót.

« Nincs apja, Sir », szólt Trevor.

Nyilván nem is volt, gondoltam. « Hát akkor az anyjának. »

« Anyja sincs, Sir. »

« Kije van? », fordulam a gyerekhez, aki mióta ismerem, nem hozakodott még elő ennyi információval.

« Bátyja. »

« Az mit csinál? »

« Pöcegödröket tisztít. Stinking Jack-nek (Büdös Jóskának) hívják a környéken ».

« Idefigyelj Trevor. A lókötőt most úgy sem keríthetjük kézre, árkon bokron túl van az már — de mondd meg a haverjainak, hogy azt üzenem: szíjat hasítok a lóháborgató bőréből ha mégegyszer hozzányúl Harryhoz. »

« Yes Sir. »

A ház előtt szokott legelni barna ménünk, egy villanyoszlophoz kötve, jó hosszú kenderkötéllel. Csak egy órára hagytuk teljesen magára a házat, s előtte a lovat — teniszezni mentünk. Időközben besötétedett. Kőhajításnyira az egyenlítőtől gyorsan megy az, mintha a délutáni szinorgia befejeztével az égi fővilágosító kikapcsolná a jupiter-lámpát. Visszafelé jövet a töltéstől a házig négy ló baktatott el mellettünk de a sötétben egyikben sem ismertem Harry-ra. A házunk előtt megdöbbenten észleltük, hogy se ló, se kötél.

Usgye körberohanok a környéken, ki látta a lovamat, vitte-e, hajtotta-e valaki? Igy felel a hindu papné:

« Itt volt az a kis árvagyerek, azt hittük maga küldte. Eloldozta a kötelet, a lovat elengedte a többivel. »

Másik szomszédom Narain akkor tért vissza a kikötőből. A fiát is tanítottuk esténként lovagolni. Ismerte a környéket mint a tenyerét. A vasúti váltókezelőnek van három lova, mondta, ott lesz velük az enyém, negyediknek. Ott is volt. Hazavezettük.

Nem legelt többet a ház előtt Harry esténként, a lovász-kertésznek pedig meghagytam, ha legelteti, pillanatig se tévessze szem elől a lovat. Pár hétig nem mutatkozott a lókötő. Aztán egy vasárnap délelőtt megjelent a kertek alatti kislegelőn huszadmagával. A váltókezelő három sárga lovát vezette a gyereksereg, két szép kancát és a nagyobbik csikaját. Zabla híjján köteleket tettek a lovak szájába, innen is onnan is vesszőkkel suhogtatták, mintegy vesszőfutást rendeztek nekik. Az árvagyerek hol ennek, hol annak a lónak a hátán, s ült bármelyiken, (habár vágtázott a ló) mint a cövek.

« Zavard el őket Apuka », kérleltek lányaim, kínozzák a szegény lovakat. » Trevor is megkockáztatott egy félmondatot: « Most elfoghatná azt a fiút, Sir... » Elfogott, engem fogott el a kétség. Magam is árvagyerek voltam. S amikor lovainkat elveszítettük én is ott lovagoltam ahol tudtam.

Mialatt magamban dilemmáztam odament a lófuttató csoporthoz a hindu pundit legkisebbik lánya, Véda, és így szólt a lókötőhöz: « Azt kívánom, hogy a következő életedben ló legyél, s úgy bánjanak veled, mint te bánsz ezekkel a lovakkal. »

* * *

Telt múlt az idő, hároméves szerződésem utolsó hónapját tapostam. A « Gyémánt » nevű cukorültetvény agronómusa John Smith barátom készült megvenni a lovam. Az ültetvény légvonalban mintegy tizenkét mérföldnyire fekszik a várostól, de légvonalban nem lehet lovagolni,

csak ösvényen, vagy úton. A műút használatához meg kellett volna patkoltatnom a lovat, mely a patkótól ugyancsak elszokott. Maradt az ösvény — illetve térképpel, iránytűvel utat találni az egymásba érő cukornádültetvények zeg-zugain keresztül a « Gyémánt »-ig.

Csütörtök reggelre tűztem ki az indulást, szerda délután ellopták a lovam. Esős nap volt, s ahelyett hogy hazahozta volna a lovász délben Harryt, kinthagyta legelni. Délután bejártuk a környékbeli villákat és viskókat, fűtfát és öt dollárt igértünk a becsületes nyomravezetőnek. Baloldali szomszédom, a kínai biztosítási ügynök azt tanácsolta nézzem meg a vágóhídon. A tolvajok sokszor ott vesztegetik pár dollárért az elcsórt lovakat. Rohanás a vágóhídra — jutalmat igérek ott is — tartsák ha valaki behozza a lovat, ne készítsenek belőle kolbászt.

Hirdessek az újságban tanácsolta titkárnőm, egy szép csendes fiatalasszony. *Mondassam be a rádióba* javasolta Mrs S. könyvtári jobbkezem. A legtöbb hasznos, gyakorlati tanácsot e két szép szorgalmas és dolgos asszonytól kaptam az elmúlt esztendők során. Pár évvel ezelőtt, amikor a helybeli fiúkollégium raktárában először könyveket kezdtek gyüjteni a *majdani* könyvtárra, Mrs. S. egy szerecseny adószedőből lett katonatiszt karakán félvér felesége lett a megbízott könyvtáros, s az én titkárnőm volt az első asszisztense. A könyvkollekció nőtt, a katonatiszt rangban emelkedett. « Remekül bánik az embereivel », hirdette a fáma. Amikor jöttem, már ő volt a helybeli két hadosztály közül az egyik parancsnoka. « Katonái bálványozzák », mesélték sokan. Aztán, a kövér miniszterelnök, egyik napról a másikra elcsapta az egész hadvezetést, helyükbe párttagokat nevezett ki. S. ezredes, nagy behemót mosolygós ember, akkor az asztalra borult és sírt. A felesége megőrizte magabiztonságát: « Kisebb a felelősség, több a biztonság. » Okos asszony, érdemes rá hallgatni.

Kihirdettem tehát az ujságban és a rádióban: « Elveszett Harry nevű gesztenyebarna ménem. Ismertető jegyei: homlokán fehér csillag, nyakán és farán HM 50 jelzés. A becsületes megtaláló jutalomban részesül. »

Másnap délután Mária, indián szakácsnőnk meséli, hogy reggel megjelent egy öregasszony aki a város szélén látott egy lovat. Jutalmat kért. Délelőtt eljött a szomszédos német követség éjjeliőre aki a város közepén látta a lovat, hazafelé menet. Jutalmat várt. Délben bekopogtatott négy gyerek és kérdezték mekkora a jutalom, mert elmennének megkeresni a lovat. A szomszédom szerint ők lopták el. Harmadnap reggel felhívott az irodában a ló előző tulajdonosa Harry Persaud és közölte. hogy nála van az elveszett mén.

« Miért nem hozta vissza rögtön? », kérdeztem.

« Dolgom volt vidéken », felelte.

Napszállta után éktelen kutyaugatás hallatszott mindenünnen. A rablók ellen minden környékbeli háztartás féltucat ebet etet, amik egymást riogatják mihelyt egy idegen megjelenik az utca végén. Ezúttal volt mit ugatniok. Stráfkocsihoz kötve, mellső jobblábára kissé sántítva megérkezett hátaslovam, Harry. A kocsin Harry Persaud ült elől, mögötte még huszan. Mind jutalmat várt. Feleségem az ablakból lefilmezte a menetet, és azt az emlékezetes pillanatot amikor jobbkezemből egy üveg whiskit, balkezemből egy üveg rumot vett át Harry Persaud a becsületes megtaláló.

Az eldóládói falónak és könyvesgazdájának összefonódó története ezáltal berekeszttetik.

Post scriptum: Augusztus 20-án, Szent István király és az Új Kenyér ünnepén, az ORÁNIAI HERCEG nevű holland óceánjáró fedélzetén írom ezeket a sorokat. Az Atlanti Óceán háborog, Amszterdam még ezer tengeri mérföldre van. Még a közvetlen élmény erejével hat

a mult, nem kellett sem színeznem, sem nagyítanom, sem túloznom, olyan közel jártam az igaszsághoz, amennyire ezt az iróember szubjektiv mivolta megengedi. Hazafelé visz a hajó, ricseg, ropog, nyekereg. Utolsó atlanti útján forgatja a szél, cibálják, lengetik a tarajos hullámok. Ha megérkezünk a holland fővárosba, ott dobraverik majd az ORÁNIAI HERCEGET. Délamerika és Európa között megszünik az utolsó luxushajó-járat.

A lovam után ezt sajnálom legjobban.

Pedig Harrynak jó sora lesz. Az utolsó héten, miután gondos ápolással helyrehoztam bicegő lábát, kilovagoltam rajta a cukorültetvényre. A hét órás lovaglás minden percét áttüzesítette a nap. A cukornádtenger közepén sokszor megálltunk inni, vagy tájékozódni. Féluton Harry megijedt egy közeledő traktortól s belehátrált egy kanálisba. A fürdés mindkettőnket lehűtött. Aztán megszáradtunk, megérkeztünk, megetettek bennünket.

Az óceánjáróból pedig — ha épen túléli ezt a vihart — talán éppen kiránduló-hajó lesz a Földközi tengeren, melyet Odysseus fedezett fel az ókori világnak.

És én? Belőlem mi lesz, velem hogy lesz?

Isten tudja. Egy azonban bizonyos: indulásom napján lemondott a kormány. Mindig éreztem, hogy nagyrabecsülnek Eldorádóban, de ezt azért nem sejtettem volna.

Kelt: az Azori
szigetektől keletre; s egyelőre:

VÉGE

TARTALOMJEGYZÉK

Útmutató 5

1. Calypso . . 9
2. A szakállas fügefák szigetén 17
3. Mélytenger 25
4. Paramaribo 39
5. Kirke 47
6. Ulysses az odysseusok között az újvilág fővárosában . . . 65
7. Ulysses ad Astra 75
8. Saõ Paulo 83
9. San Juan 89
10. Kiküldetésben 97
11. A Folyók országa 111
12. Alligátor 129
13. Harcsanap a phaiákok földjén . 135
14. Bővedeste az őserdőben . 143
15. A faló 151

Készült:
Dario Detti nyomdájában
Via Girolamo Savonarola, 1
00195 Roma

KABDEBÓ TAMÁS 1934-ben született Pesten. Baján volt kisgimnazissta, Veránkán pedig jóapjának halász- és vadászinasa. Kamaszéveit és első ifjuságát Budapesten töltötte; nénjétől, rokonaitól, úszóégyesületétől kapott szállást, támogatást. A Bölcsészkaron magyart tanult. 1955-ben, a hatóságok bokorugrásért hűvösren tették. Kijövet bányász volt Komlón, aztán, az 1956-os forradalomig ismét egyetemista. Itt végződött első ifjusága.

Másodvirágzása Albionban kezdödött, tanult Oxfordban, Cardiffban és Londonban, angolt, történelmet és könyvtárosságot. Szabad idejében fagylaltot árult, sőt, magyar asszonyra szert téve, 1956-ban családapa lett. Időközben csillapíthatatlan szépségéhsége folyvást Rómába, élményéhsége pedig, 1969-ben a trópusokra sodorta. Guyánában épített egyetemi könyvtárat 1972-ig, majd Londonba tért, ahol a City Polytechnikum könyvtárait vezeti.

Most pedig, hogy évei megegyeznek a Francia Akadémia létszámával, könyveinek száma az apostolokéval, arra kéri az olvasót ismerkedjék meg barátaival, a MAGYAR ODISSZEUSZOK-kal.